

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

• Ion Rațiu

10-16 mai 1995

18

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Aniversare

GEO DUMITRESCU

(pag. 11)

Virgil Nemoianu

Umanismul cultural și mecanismele tiraniei

(pag. 12-13)

Strâns
uniti
în jurul
TVR

(pag. 3)

ROBERT
MUSIL

și sfârșitul
modernității

(pag. 20-21)

Discursul injurios despre femei

(pag. 5)

Din publicistica
tînărului
Noica

(pag. 9)

Trenul 1201
nu oprește
la București

(pag. 2)

Cioran par lui-même

"AM FĂCUT tot ce-am putut ca să suscit neînțelegeri, judecăți ingenioase și seducătoare, dar fără temel", îi scrie Cioran lui Gabriel Lilceanu în 1983. Aceste cuvinte folosesc drept *motto* unei superbe cărți despre și cu Emil Cioran, pe care prietenul meu Yves Michalon a tipărit-o la editura proprie din Paris. La 3 mai a fost lansarea. *L'Express* a publicat mari extrase din carte în numărul din 20-26 aprilie (în care o întreagă pagină îi este consacrată lui Brâncuși, cu ocazia expoziției de la Beaubourg). Prin bunăvoința lui Mihnea Berindei, am putut avea și eu cartea cu un ceas mai devreme.

Pe o hîrtie cerată groasă și albă, ca aceea a albumelor Skira, cartea conține, mai întâi, sub titlul *Itinerariile unei vieți*, o încântătoare biografie spirituală a lui Cioran, nu departe de un *par lui-même*, cu multă ilustrație colorată, fastuoasă (locuri, străzi, case, fotografii de familie, coperte, facsimile) și cu citate din Cioran pe margine. Autor, firește, Gabriel Lilceanu, același care, în partea a doua, îi este lui Cioran interlocutor, într-o convorbire (*entretien*, spun, mai bine, francezii) intitulată foarte cioranian *Continentele Insomniei*. Alexandre Laignel-Lavastine a tradus totul în franceză. Sorin Ilieșu l-a fotografiat pe Cioran la optzeci de ani iar Mihai Oroveanu și Cosmin Bumbut au fotografiat Rășinari, Sibiu și Bucureștiul lui Cioran.

Itinerariile și insomniile cioraniene merită, desigur, mai mult decît o consemnare fugară în capul unei publicații. Dar pînă cînd le vom analiza mai pe larg, să spun acum cîteva cuvinte de introducere.

Citind biografia, cunoscută în linii mari, ne dăm seama de un lucru numai aparent uimitor. Cioran face parte dintre acei, nu puțini, intelectuali români care, înainte de război, plecați de la sat, de obicei din familii de preoți sau învățători, nu rareori și de țărani, au ajuns să cucerească lumea. Mediul familial, apoi școala, formarea lor ca intelectuali trebuie să fi fost extraordinar

de serloase pentru a le permite să concureze mai tîrziu cu succes pe piețe culturale străine. Lipsa complexelor este, de altfel, remarcabilă la Cioran. Puțin înainte de 1950, Camus citește la Gallimard manuscrisul primei sale cărți în franceză, *Précis de décomposition* și exclamă: "Acum e timpul să intrați în circulația ideilor". Cioran (nu împlinise 40 de ani) nu e deloc impresionat de Camus, iar condescendența cu care îl invită în lumea bună a filozofilor și eseiștilor, îi scoate din sărite. Îl întoarce spatele, spunîndu-și: "Să-mi dea lecții, înțelegi, el, cu instrucția lui de institutor! Cîtise cîțiva scriitori, n-avea urmă de cultură filosofică și mă lua pe mine cu «Acum...», ca și cum ar fi vorbit cu un elev". "Vezi, dacă mă pot felicita de un lucru, adaugă Cioran în convorbirea cu Lilceanu, este de a nu fi ținut cont de părerea nimănui. Este, de altfel, sfatul pe care l-am dat tuturor scriitorilor care m-au solicitat. Cine nu crede în el însuși, cine n-are o credință mistică în ce trebuie să facă, în misiunea lui, acela să nu se lanseze într-o operă."

Această credință mistică, lucidul Cioran a avut-o. Convorbirile lui cu Lilceanu încheie nu numai o mare operă, dar și, dacă pot spune așa, o carieră strălucită. Simțindu-se superior lui Camus, în 1950, Cioran nu greșea. Nu de paranoia era vorba. Ca să evoce, patruzeci de ani mai tîrziu, cu mult calm, Coasta Boacii din Rășinari și "rolul esențial" pe care peisajul românesc l-a jucat în formarea lui, nu era destul să scrie cărți și nici chiar să le publice la Paris. Era nevoie să fie recunoscut de Camus și de ceilalți ca un egal. În acest sens, m-am referit la carieră, așa cum a făcut și Ionesco.

Sigur, cartea publicată la Editions Michalon este frumoasă și pe dinăuntru, și pe dinafară. Dar este totodată reconfortantă moral pentru orice intelectual român care visează să nu fie considerat un provincial dacă vorbește despre Coasta Boacii.

CONTRAFORTde *Mircea
Mihailescu*

Trenul 1201 nu oprește la București

JELUIRILE și dăuliturile care emană de câteva zile dinspre partidul de guvernământ sînt pe cît de scîrboase sonor, pe ațit de lip-site de temei real. Ca întotdeauna, guvernării se tem de ce li s-ar putea întîmpla într-un viitor îndepărtat, fără să bage seama la ceea ce li se întîmplă acum, sub privirile somnoroase. Și, mai ales, ceea ce se întîmplă din vina lor. În 1990, la putere s-a aflat aceeași clică iliesciană, extrem de grăbită să semneze acorduri înrobitoare cu fostul vecin de la Răsărit (cu "marele Vecinut"), cum îl alinta sarcastic Isidore Isou). Așadar, cu un vecin care urma să nici nu ne mai fie vecin. Însă aceeași echipă (condusă de marele democrat Năstase, strategul nădușit de azi al PDSR-ului) s-a ferit ca dracul de tămîie să facă vreun pas spre vecinul de la Apus. Și știm acum de ce: ar mai fi putut avea loc nefastul 15 martie 1990 dacă România ar fi avut un tratat de bună vecinătate cu Ungaria? Nici vorbă. Ar fi putut Securitatea (în variantă măgureană) să (re)intre în societate pe ușa din față? Nici atît. În schimb, astăzi sîntem martorii acumulării de greșeli mai mult decît catastrofale ale înțelepților noștri guvernării.

Plătește cineva pentru aceste greșeli? S-a găsit vreunul dintre apropiați să-i atragă temperamentalului nostru președinte atenția că iar l-a luat gura pe dinainte și s-a amestecat în niște tratative aflate în curs? Un lider cu adevărat inteligent ar fi trebuit să le arate ungușilor ce au de pierdut din aplicarea (oricum dubioasei) recomandări 1201, avînd în vedere că ea nu li se aplică doar ungușilor din România, ci și invers, românilor din Ungaria. A vorbi de "asimilări etnice", de absența unor drepturi ale românilor în Ungaria înseamnă a vorbi nu doar imprudent, ci și pe deasupra realității.

De ce nu se revoltă președintele tuturor românilor cînd patru milioane de oameni izolați de istorie dincolo de Prut sînt convinși că vorbesc o altă limbă decît româna - nu mă refer aici la mîna de intelectuali care cunosc realitatea, ci la omul simplu, la *moldoveanul* căruia i se pare firesc că vorbește limba *moldovenească*, după cum d-lui Meleșcanu i se pare firesc ca țiganilor să li se spună *țigani*. Nu intrăm în logia internă a ministrului nostru de externe, însă dacă speră că prin revenirea la vechea onomastică a concetățenilor noștri supuși lui Cioabă și Iulian imaginea României în lume va fi mai lustruită, se înșală.

Ca întotdeauna, guvernării noastre post-decembriști refuză să vadă cauzele din pricina întîmplătoarelor efecte. Cînd diplomații români de frunte ar fi, în orice țară, în cel mai bun caz reformați și trimiși pe la garaje și celelalte acareturi ale ambasadelor, de ce să ne mai mirăm că sîntem priviți ca niște *paria* ai lumii moderne? Cum sperăm să ne îmbunătățim imaginea? Umplînd în continuare ambasadele cu securiști? Menținînd în posturi de răspundere analfabeți care se mîndresc

că vorbesc doar limba maternă - și încă și pe aceea cu un pronunțat accent împrumutat de la "protejații" dlui Meleșcanu? Lăsînd reprezentarea intereselor naționale pe spinarea unor bătrînei cu șira spinării ruptă încă de fostul lor stăpîn, Ceaușescu?

În ura lor contra-revoluționară, guvernării de azi au distrus și puținele lucruri bune făcute în primele luni de oarecare entuziasm post-decembrișt. Clientelismul și politica de gașcă au condus la rezutate sinistre, puțin vizibile în plan imediat, dar catastrofale ca efect pe termen lung. Își închipuie, oare, stăpînii țării că trimiterea lui Serghei Celac ca ambasador al României la Londra a făcut o excelentă impresie? E o naivitate să-ți închipui că-i poți duce de nas tocmai pe inventatorii serviciilor secrete moderne, pe reprezentanții prin excelență ai conceptului de *diplomație*. Dacă noi aplicăm cu oarecare succes politica struțului, e greu de crezut că travestirea în diplomat a fostului translator personal al lui Ceaușescu va fi interpretată altfel decît ca o grosolană sfidare.

E normal ca fostul învins al lui Ion Iliescu din rizibilele alegeri prezidențiale din 1992, dl. Traian Caius Dragomir, să devină trimisul plenipotențiar al învingătorului la Paris? Tocmai la Paris, oraș renumit pentru finețea și subtilitatea sa? Nu e și aceasta o sfidare, un semn că în septembrie 1992 am participat la o cacialma și tot la o cacialma participăm acum, cînd adversarul-aliat îl reprezintă cu pieptul bombat pe cel pe care-l combătuse cu un năduf ce nu părea să poată fi stins de toată apa Dîmboviței?

E normal ca o nulitate cu fumuri, precum Everac, care a coborît televiziunea națională la nivelul unui cineclub sătesc, să devină directorul Centrului cultural român de la Veneția, adică tocmai al locului în care profesionismul artei, ba chiar elitismul, e un adevărat semn al locului? Și apoi, în ce limbă se va înțelege cu gazdele venețiene? Nu știm dacă orăcăielile sale dramatice vor putea fi deciptate de locuitorii orașului-muzeu. Sau poate autorul nemuritoare... *Și la stînga trei ciocane!* va face apel la arsenalul de gesturi, mai mult sau mai puțin scabroase, pe care le-a exersat în fatalele "pastile" televizate de sîmbătă seara.

Revenind la punctul de pornire, concluzia nu e decît una singură: dezastrul în care se află România de azi se datorează în întregime incompetenței echipei aflate *neîntrerupt* la putere în ultimii cinci ani. La urma urmelor, nici măcar nu are vreo importanță dacă semnăm sau nu tratatul cu Ungaria. Problema e că, și dacă îl semnăm, știm că el nu va fi privit nici pe departe cu entuziasmul cu care, din 1990 încoace, Puterea dîmbovițeană privește spre Moscova.

POST-RESTANTde *Constanța
Buzea*

Scriu versuri. În fiecare zi au un bust înălțat în supraviețuirea mea. Am avut nevoie de firesc și l-am găsit extrem de matern în poezie... Lângă această pereche de fraze care sintetizează exact starea dv. de acum, *Sens, Oscioare, Ambientă și Triolet telepatic* sunt cele patru poeme care rezistă, chiar dacă ele pot părea acum numai niște reci produse ale minții. Viața, urmînd, va umple golurile și va îndulci liniile. Deci, *Mințile/ se iubesc/ mai mult/ ca trupurile// Gîndurile se împreunează/ mai mult/ ca organele// Împreună/ devenim/ mai mult/ telepatici*. Venind în București, la facultate, va fi ușor să ne cunoaștem și să citim *mai mult* ceea ce veți scrie între timp. (*Samuel Andreescu*, 18 ani, Hunedoara). ● Ca tot omul, aveți dreptatea dv. și, uneori mânia, iar alteori candoarea de a v-o exprima. Astfel că scrisoarea are hazul ei special, în schimb versurile vă coboară într-o zonă patetică fără ieșire. Adunați-vă urgent atenția asupra intenției generoase în fond, chiar dacă etalată în versuri detot nereușite: *Lăsați-mă un timp într-o lume de cărți/ Să înțeleg din carte și sensul altor vieți./ Am nevoie de liniște, de singurătate./ Vreau să simt cum sunt alții, contopindu-mă-n carte...* Din partea mea aveți înțelegere și răbdare și, de ce nu, invitația de a reveni cîndva împovărată de revelații sau scepticism. (*Vasi Marinescu*, Craiova). ● Tulburătoare, compusă în regim de urgență, scrisoarea o voi păstra pentru sufletul meu, ca pe o dovadă de cinste și de prietenie. Dacă autorul ei va avea în '95 un an mai bun, nu știu, dar el ar merita să aibă, știu însă că scrisul, pentru absolut nimeni nu este o irosire. Recunosc că m-am decis greu, și am îndoiești că am făcut bine reproducînd mai jos câteva rînduri din cele pe care mi le-a adresat. Ele însă îl definesc pe autor ca personalitate de maxim interes în viitorul apropiat, cu talent, conștiință și respect pentru cuvântul scris, pentru poezie, cu dragoste pentru lumea asta necăjită și arsă de contraste umilitoare și de tragedii. Deci *...nu-s bolnav demult - de poezie - și nici n-am idee dacă-i grav, dacă trece, dacă rămîne, cert e că a scrie poezie în zilele astea e mai degrabă o discreditare. N-aș îndrăzni să spun colegilor. Aș zice și despre ploaia pe zăpadă și despre lumînările arzînd tot în zăpadă, despre cum m-am împiedicat acum cîtiva ani cînd mi-a murit tatăl, despre cum n-aș vrea să mă mai împiedic acum, despre boala mamei în sesiunea de vară, despre vacanța-n spitale, despre sora mea Corina - și ea studentă - mezina familiei și prietenul meu cel mai bun, despre doctori care nu voiau să opereze, despre noi patru, trei băieți și Corina și despre restanțele din toamnă, despre operație, bucuria examenelor luate și tristețea operației nereușite, despre cît de ușor moare un om, despre noi patru făcînd lucruri de care eu nu credeam că sîntem în stare; și iar despre Corina care, fiind fată, a avut de văzut cele mai multe, despre chin, despre preoți, slujbă tot în patru, rude sosite, plecate, drumuri la cimitir, colegi veseli, profi care nu știu că ai probleme, cărora nu le poți spune că ai probleme, bucuria unor poezii publicate, (...) clădiri vechi, străzi pietruite, biserici liniștite, festival Shakespeare, filarmonică, zăpadă, colinde, sărbători fericite, la mulți ani, brazi, rude sărace cărora ai vrea să le oferi, rude bogate cărora niciodată n-ai să le ceri, încercarea de a face ceva prin tine, bucuria versurilor citite, bucuria de a scrie, șansa jurnalisticii irosită cîndva, nemulțumirea față de ceea ce scrii, ideea de la care se pleacă și căutarea cuvintelor care nu mereu o reflectă, înălțarea muzicii, speranța de a reuși ceva, Corina citind în holul Universității "România literară", colegii cu priviri curioase și dezamăgite că nu-i super-magazin și că "n-are integrale!", sesiunea ce se apropie, examenul ce trebuie luate, "de ce-i băiatul ăsta atît de trist?", nu-s trist, oameni buni, dar nu mereu pot fi veseli...* Scrisoarea continuă densă, convingătoare, cu patosul mărturisirii dintr-o suflare, inspirînd respect și servind, sper din tot sufletul, drept exemplu pentru corespondenții noștri mai puțin sau deloc pătrunși de obligațiile morale și de accentele grave ale meseriei spre care aspiră. (*Cornel Mihai Ungreanu*, student la Informatică economică, Craiova)

România literară

Editată de către:

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Maria Micu (curier).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu.

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114. E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

de Mihai Zamfir

Strâns uniți în jurul TVR

RECENT, reprezentanții Uniunii Naționale a Patronatului Român i-au anunțat pe ziaristi că n-ar fi exclus ca patronii din România, în număr de 500 000, să declanșeze o grevă. O grevă a patronilor - iată o acțiune suprarrealistă, pe care cu greu ar înțelege-o cineva din Occident.

Probabil la fel de greu de înțeles este acolo interesul cu totul ieșit din comun manifestat de actualii conducători ai României față de problemele administrării Televiziunii. Acești conducători, cunoscuți pentru preocupările lor poetice, cum ar fi participarea la simpozioane privind viitorul luminos al țării sau depunerea de coroane de flori la monumentele eroilor neamului, devin dintr-odată extrem de atenți când se discută cu subiect dintre cele mai prozaice: constituirea unui consiliu de administrație. Implicarea lor nu numai sufletească, ci și polițienească s-a dovedit la un moment dat atât de activă, încât a putut fi temperată doar de intervenția curajoasă a lui Dumitru Iuga, liderul sindical dispus să meargă până la moarte pentru a face să se respecte regulile jocului democratic în alegerea membrilor respectivului consiliu.

Poliție, moarte - cine și-ar fi putut închipui că administrarea unei instituții poate fi tratată într-un registru atât de grav! Și totuși, nu este vorba de o exagerare, întrucât Televiziunea, departe de a fi în România o instituție ca oricare alta, reprezintă instrumentul propagandistic prin care actualii guvernanti își asigură menținerea la putere. Dacă toate celelalte mijloace de comunicare în masă, fără nici o excepție, i-ar contesta vehement și numai Televiziunea ar continua să-i sprijine, ei tot s-ar simți în deplină siguranță. Conform rezultatelor ultimelor sondaje de opinie, 87 la sută din cetățenii României se informează și își formează convingerile bazându-se exclusiv pe programele TV.

În momentul de față, Televiziunea Română este dependentă de Putere, iar opinia publică din România este dependentă de Televiziune. Situația pare absurdă, pare imaginată de un opozant care suferă de mania persecuției, dar este reală.

La conducerea Televiziunii s-au succedat în anii de după Revoluție și continuă să se afle oameni devotați lui Ion Iliescu și echipei sale. Funcționează alianțe propriu-zise, dar și complicități bazate pe trecutul politic comun al multora dintre guvernanti și al multora dintre cei care concep programele TV. Și unii, și alții au fost comuniști, nu simpli membri de partid, ci comuniști activi. Ca să nu dăm prea multe exemple este suficient să ne amintim că Ion Iliescu, actualul președinte al țării, a fost un nomenclaturist de vază, iar Dumitru Popa, actualul conducător al Televiziunii, a fost profesor la Academia "Ștefan Gheorghiu", instituție de învățământ care îi pregătea pe activiștii PCR.

Și mai surprinzătoare decât dependența Televiziunii de Putere este însă dependența opiniei publice de Televiziune. Nu numai sondajele de opinie realizate de specialiști, dar o simplă plimbare pe străzi, prin magazine, o simplă călătorie cu autobuzul ne pot face cunoscute, prin intermediul unor discuții spontane, convingerile cetățeanului de rând. Aproape toate aceste convingeri pleacă de la imagini și comentarii difuzate de Televiziune. Dacă într-o bună zi la TVR 1 s-ar afirma că acidul dezoxiribonucleic din organismele românilor este

superior celui din organismele străinilor sau dacă s-ar susține că Dumitru Iuga lucrează ca agent al americanilor, multă lume ar crede că, într-adevăr, așa stau lucrurile.

CUM se explică această formidabilă influență exercitată de postul național de televiziune asupra masei de cetățeni? În primul rând, prin faptul că acest post este unic. Populația are nevoie de informații, așa cum are nevoie de oxigen, astfel încât acceptă automat toate informațiile, inclusiv informațiile false, furnizate de singura sursă existentă. Pacientul racordat la un tub de oxigen nu ar inhala oare și substanțe toxice dacă prin tubul respectiv i s-ar administra asemenea substanțe? În țările occidentale există mai multe posturi naționale de televiziune și există și posturi TV particulare capabile să le concureze pe cele naționale. În România, programul II al Televiziunii de stat nu transmite decât pentru București și manifestă, oricum, aceeași obediență față de autorități, iar televiziunile particulare, chiar și cele care se bucură de o relativ mare audiență, Antena 1 și TELE 7 abc, în afară de faptul că practică ele însele un discret oportunism, nu au nici pe departe un public la fel de numeros ca TVR.

O altă explicație constă în ignoranța care a fost promovată sistematic în timpul regimului comunist și care este exploatată sistematic în regimul actual. Anchetele organizate de TELE 7 abc pentru o emisiune de inspirație caragialescă, "Mitică", demonstrează ce grad a atins procesul de deculturizare căruia i-a fost supusă decenii la rând populația din România. Oameni contemporani cu noi, oameni cu înfățișare onorabilă, cred cu naivitate că hormonii sunt o sectă religioasă, că la dosarul de pensionare trebuie adăugate și câteva acte sexuale, că a avea un copil biped înseamnă a avea un copil infirm, că ei înșiși sunt primitivi, adică primitori. Cu o asemenea pregătire intelectuală, este greu de crezut că omul de pe stradă va putea să reflecteze asupra destinului României și că va fi în stare să opteze în deplină cunoștință de cauză, cu discernământ, pentru unul sau altul dintre partidele politice care-și dispută puterea.

Sociologii occidentali vorbesc și ei adeseori, stupefiați, despre incultura crasă a americanilor, a francezilor sau a germanilor, numai că în țările respective lipsa de cultură generală nu are consecințe de ordin politic. Mecanismul vieții democratice funcționează acolo de multă vreme, din plin, astfel încât eventualele opțiuni politice greșite sunt respinse sau corectate automat. Într-o țară ca România, însă, incultura reprezintă o formă de colaborare cu comuniștii aflați încă la putere la cinci ani de la prăbușirea comunismului. Într-o țară ca România, oamenii nu-și pot permite încă luxul de a fi inculti, întrucât incultura echivalează cu o sinucidere politică.

Bătălia pentru Televiziune nu trebuie privită deci ca o dispută oarecare între pretendenții la un loc într-un consiliu de administrație. De rezultatul acestei bătălii depinde în mare măsură - oricât ar părea de curios - însuși viitorul democrației în România.

Alex. Ștefănescu

OMUL DE MARMURĂ. Am văzut celebrul film al lui Wajda la începutul anilor '80, în condiții de semi-clandestinitate, cu inima galopând de emoție. M-a șocat atunci libertatea de gândire a polonezilor în anul de grație 1976, nonșalanța cu care erau afirmate adevăruri imposibil de formulat în România. Dar cam atât! Filmul mi se păruse prea explicit, aproape teizist, lipsit de proverbiala subtilitate a regizorului.

Au trebuit să treacă 15 ani, să vină și să treacă anul 1989, cu tot ceea ce el a adus, pentru ca - într-o noapte de aprilie 1995, la Televiziunea Română, în deplină libertate și indiferență - să revăd *Omul de marmură*. Și să înțeleg, abia acum, ceea ce reprezintă el cu adevărat: o capodoperă a premoniției.

Subiectul filmului? În universul conformist al Poloniei anului 1976, o tânără cineastă vrea să realizeze un film-anchetă despre Birkut, stahanovistul legendar al anilor '50, erou al jurnalelor de actualități, dar apoi dispărut în mod misterios. Aparatul de filmat surprinde - în doar două ore - istoria postbelică a Poloniei, la fel de terifiantă ca a oricărei țări comuniste, populată de fauna activiștilor, terorizată de poliția politică.

Dar vremurile se schimbaseră, la putere se afla "liberalul" Gierek, iar tânăra regizoare vrea să știe ce s-a întâmplat cu Birkut. Străbatem o Polonie cu doar patru ani înainte de nașterea *Solidarității*, țara se trezea încet din "somnul cel de moarte", dar frica continua să înghețe relațiile umane. Misterul se îngroașă. De ce, când vine vorba de Birkut, toți cei care-l filmaseră și elogiaseră tac acum stînjeniți ori se dau în altă vorbă? De ce nici fosta lui soție, nici cel mai bun prieten nu mai vor să știe nimic despre el?

Fata dă buzna peste tot, scotocește, întreabă, anchetează și pînă la urmă află: fruntașul Birkut, "omul nou" al anilor '50, își dăduse seama în ce societate trăiește; prea cinstit ca să accepte onoruri nemeritate, intrase în conflict cu regimul comunist. Va fi mai întîi arestat, în cele din urmă ucis în revolta de la Gdansk, din 1970.

Ancheta neuitatei Krystyna Janda, actriță-obsesie a filmelor lui Wajda, continuă implacabil, pînă la demascarea totală a represiunii. În absența tribunalelor legitime, rolul lor este preluat, spontan, de către artă. Când superiorii fetei se alarmează și îi retrag filmul, e prea tîrziu: o cameră de luat vederi și un microfon demontaseră deja sistemul, de la un capăt la altul. Wajda nu o putea spune în 1976, dar concluzia, țîșnind din fiecare imagine, nici nu mai avea nevoie să fie formulată: sistemul în cauză e condamnat și se va prăbuși.

Regizorul anticipa, cu un deceniu și jumătate, viitorul Europei de Est. Pentru că lucrurile se vor petrece în viață ca-n film. Un reporter ce îndrăznește să filmeze și să spună adevărul, un reportaj de aparențe nevinovate, o mică manifestație populară, o manifestație din ce în ce mai mare - și totul se va duce de rîpă. Cîțiva oameni iau apărarea unui pastor reformat, arestat pe nedrept - și un întreg oraș, apoi o întregă țară se vor aprinde.

Cu o claritate orbitoare, *Omul de marmură* ne arăta ceea ce avea să se întîmple cu noi toți peste cîțiva ani. Realizînd filmul în 1976, Wajda nici nu-și dădea seama, probabil, de dimensiunile adevărului rostit atunci. Dar aceasta ar fi, eventual, însăși definiția geniului: să crezi, fără efort aparent, opera unică, în care toți se vor recunoaște.

P.S.: Îmi iau "La revedere" pentru cîțva timp de la cititorii *României literare*. O fac cu regret, obligat (din fericire!) de circumstanțe profesionale, nu de "căpitanul Soare". Dacă cititorii îmi vor simți vreodată lipsa, va fi pentru mine cea mai mare răsplată.

Actualitatea culturală

Unde sînt inculpații?

Pe postul național (1) al Televiziunii, există o singură emisiune de informare și actualitate teatrală: GONG. Nu mi-am propus să fac acum o analiză serioasă, dar poate subiectul ar merita, a realizărilor Departamentului Film-Teatru. M-am hotărît să scriu aceste rînduri pentru că manipularea "echidistantă" a informației m-a uluit, mai ales că acest pervers instrument achiziționat după Revoluție a fost folosit în emisiunea GONG de marți, 25 aprilie de un profesionist, de un om de specialitate, a cărui muncă de critic teatral înseamnă ceva. Poate și de asta șocul și apoi mîhnirea, gustul amar al unei revolte neputincioase m-au determinat să aștern acest protest față de încălcarea unei norme minime a deontologiei. Deși sînt conștientă că și această firească reacție va lua drumul în eter al celorlalte, că în continuare unii și alții vor zvîrli cu acuze într-o "presă isterică și isterizată" care, atunci cînd nu mai are ce să scrie, inventează "cazuri" (Andrei Șerban, Purcărete, Dabija, Frunză, Iureș, Rădescu, Mănzatu...) îmi asum încă o dată riscul să scriu și să spun ceea ce cred. Este forma mea de luptă, de la care nu abdic (iar din 21 decembrie nu-mi mai este frică de nici un fel de baston sau alt obiect contondent, ci doar de Dumnezeu), împotriva confuziei și a propagării ei. Se fac din nou (deși ele n-au încetat cu adevărat niciodată) eforturi de a împroșca cu noroi valoarea sau de a o cufunda în noroiul general.

Ce s-a întîmplat la Teatrul Național din Tîrgu-Mureș este într-adevăr dramatic. Am încercat să desfac un mecanism brusc defectat și să înțeleg de unde și cum a apărut defectiunea. Am avut lungi discuții, pe viu sau telefonice, cu ARTIȘTII care au făcut spectacole-eveniment la Tîrgu-Mureș. Scindarea lor, ca un blestem aruncat de nu știu cine peste teatrul românesc în ultimul timp, a fost dureroasă pentru noi toți și cunoaștem efectele ei distructive. Despre "pace" nu mai era vorba. Părea că fiecare și-a văzut mai departe de drum. Cu o violență incredibilă, cu un limbaj insolent, tulburător de vulgar, eazul Tîrgu-Mureș, de fapt cazul Victor Ioan Frunză - Adriana Grand se repune pe tapet într-o manieră stupefiantă. La Gala Uniter din ianuarie, scenografa Adriana Grand, premiată pentru cea mai bună scenografie a spectacolelor *Tom Paine* și *Satyricon*, și-a mărturisit public (și extrem de civilizată) tristețea că acest premiu vine prea tîrziu, cînd o parte din munca ei nu mai există. Dacă vorbele ei minciună ar fi fost, reacția celor vizați ar fi trebuit să apară prompt în luna februarie. Nimic. A urmat partea întîi a emisiunii doamnei Lucia Hossu-Longin din 27 martie (din cîte am înțeles, un alt fel de cenzură a oprit difuzarea părții a doua a emisiunii?) în care s-a atins același subiect dureros: dispariția spectacolului *Satyricon*, a unei părți din costume și decor, a costumelor din *Tom Paine*. Și de aici, de la o emisiune profesionistă, făcută de un profesionist, a izbucnit un conflict care încetase și care, acum, urmărind firul evenimentelor, pare o provocare, pare că cineva a fost foarte atins de realitățile și adevărurile prezentate de Lucia Hossu-Longin. Ca la biliard, în emisiunea în cauză, s-a lovit în cei doi valoroși artiști și, prin ei, și în ceilalți. Au fost făcuți mincinoși, trădători, lași, trimiși la texte morale de către persoane a căror moralitate, prin felul cum s-au comportat în fața camerelor (cel puțin!), lasă de dorit. O expoziție din cîteva costume și 5 perechi de sandale din *Satyricon* (nimic din *Tom Paine*) se lăfăia pe suprafața ecranului. Am asistat la un proces josnic în care nici măcar o secundă vocea regizorului și a scenografei, nu mai zic de prezența lor, nu s-au auzit. Un proces în care domniile Duicu, Elemer, Mihoc, Cristache, Dan Glasu i-au incriminat și i-au pus la punct pe inculpații Frunză și Grand. Dar inculpații unde au fost, domnule Paraschivescu, de camera operatorului nu i-a găsit deloc în emisiune? Monica Ristea și Mihaela Rădescu, două voci rătăcite și ridiculizate în context au fost "măsura" echidistanței realizatorului. Pentru poziția lui, Doru Mareș a fost îngropat și el, cu același "profesionalism", în această injurie publică, repet, proliferată în singura emisiune de specialitate.

În vorbele acuzatorilor, pe chipurile lor, nici o urmă de îndoială, de regret, de teamă. În schimb, o siguranță sfidătoare și defăimătoare care m-a năucit. Nici-o crispă că lucrurile oricum au două fețe și că pot fi și altfel decît așa cum au fost prezentate telespectatorilor.

Ce a rezolvat practic această tardivă anchetă pe o singură voce de la Tîrgu-Mureș? A amplificat confuzia generală în care trăim astăzi și în teatru, a discreditat public niște personalități fără a le oferi nici cea mai meschină șansă să-și spună punctul de vedere. E într-adevăr înnebunitor să ai o asemenea forță de manipulare, de dezinformare așa cum are Televiziunea. Cum să nu te agăți de fotoliile ei? Pînă una-alta, noi orbecăm în căutarea luminii teatrului. Fericiți cei care dețin adevărul absolut ca în această emisiune GONG!

Marina Constantinescu

Vreți să publicați o carte?

Inspectoratul pentru Cultură Arad, Centrul Județean al Creației Populare și revista "Arca" organizează prima ediție a Festivalului național de proză "Debut".

Manifestarea se adresează tinerilor autori de roman și de proză scurtă, care n-au debutat editorial și nu sunt cuprinși în planul unei edituri, vîrsta maximă admisă fiind de 40 ani. Creațiile, dactilografiate în 3 exemplare, nu vor depăși, în măsura posibilului, 150 de pagini și vor fi trimise, pînă la data de 20 mai a.c., pe adresa: Centrul Creației Populare Arad, Bd. Revoluției, nr. 85, cod 2900. Lucrările vor purta în loc de semnătură un motto. Același motto va fi trecut pe plicul adiacent, care va conține fișa de participare avînd următoarele date: numele și prenumele autorului, profesia, adresa, numărul de telefon, colaborări în reviste.

Juriul, alcătuit din critici literari, scriitori și reprezentanți ai organizatorilor, va acorda premiul "Debut 95", constînd în tipărirea unei lucrări în "Colecția revistei Arca".

Autorul premiat va fi anunțat din timp și invitat să participe în zilele de 26 și 27 mai 1995 la manifestările programate în cadrul festivalului. Relații la telefon 057/216 285.

Întoarcerea "poetului tînăr"

Au trecut exact 60 de ani de cînd Ștefan Baciu primea, la București, Premiul scriitorilor tineri al Fundațiilor Regale. Era deci timpul ca poetul să revină din exil printre cititorii săi. Bibliotecă Sadoveanu a găzduit miercuri, 26 aprilie, lansarea a trei cărți semnate Ștefan Baciu: *Peste o mie de catrene* (Editura Aldus, Brașov), *Un brașovean în arhipelagul Sandwich-Hawaii și Praful de pe tobă* (Editura Eminescu, București). Ele marchează întoarcerea celui care a scris cu încăpăținare "pentru saltar (...)" și mai cu seamă pentru România de mîine, care, mai devreme sau mai tîrziu va trebui să vină... Prea tîrziu, totuși, pentru Ștefan Baciu, care a murit înainte de a-și vedea cărțile (re)publicate în România. Despre poet și opera sa au vorbit: Alexandru Paleologu, Romul Munteanu, Doina Uricariu, Ioana Părvulescu, Geo Șerban și sora scriitorului, Ioana Baciu-Mărgineanu. (R.l.)

Erată

În articolul *Cultura românească în Italia*, din nr. 9-10 a.c., rog cititorii să elimine cuvintele ale lui Gino Lupi, apărute din greșeala mea.

Iulia Murnu

LANSARE DE CARTE

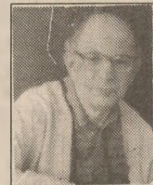
Miercuri, 3 mai 1995, în holul Facultății de Arhitectură, a avut loc lansarea unui nou volum din *Convorbiri cu regele Mihai I al României* de Mircea Ciobanu. Au luat cuvîntul Al. Paleologu, Doru Marinescu, N. Prolipceanu și Mircea Ciobanu

CALENDAR

1.IV.1895 - s-a născut Ury Benador (m. 1971)	6.V.1941 - s-a născut Paul Tutungiu
1.IV.1896 - s-a născut Mihai Ralea (m. 1964)	6.V.1943 - s-a născut Laurențiu Ulici
1.IV.1904 - s-a născut Paul Sterian (m. 1984)	6.V.1951 - s-a născut Victor Gh. Stan
1.IV.1921 - s-a născut Vladimir Colin (m. 1991)	6.V.1962 - s-a născut Ioan Vieru
1.IV.1927 - s-a născut Annie Bentoiu	7.V.1920 - a murit C.Dobrogeanu-Gherea (n.1855)
1.IV.1928 - s-a născut Ion Ianoși	7.V.1926 - s-a născut G.I. Tohăneanu
1.IV.1931 - s-a născut Janki Bela	7.V.1931 - s-a născut Ștefan Iureș
1.IV.1932 - s-a născut Bucur Chiriac	7.V.1937 - a murit George Topîrceanu (n.1886)
1.V.1933 - s-a născut Miron Scorobete	7.V.1938 - a murit Octavian Goga (n.1881)
1.V.1935 - s-a născut Dona Roșu	8.V.1923 - s-a născut Traian Iancu
1.V.1936 - s-a născut Anatol Codru	8.V.1930 - s-a născut Florin Chirișescu
1.V.1937 - s-a născut Ion Vatamanu	8.V.1933 - a murit Spiridon Popescu (n. 1864)
2.V.1893 - a murit George Barițiu (n. 1812)	8.V.1937 - s-a născut Darie Novăceanu
2.V.1928 - a murit George Ranetti (n. 1875)	8.V.1948 - s-a născut Vasile Dan
2.V.1936 - s-a născut Valentin Tudor	9.V.1895 - s-a născut Lucian Blaga (m. 1961)
2.V.1937 - s-a născut Rodica Dumitrescu	9.V.1918 - a murit George Coșbuc (n. 1866)
2.V.1940 - s-a născut Ion Lotreanu (m. 1985)	9.V.1931 - s-a născut Victor Vântu
2.V.1979 - a murit Letiția Papu (n. 1912)	9.V.1943 - s-a născut Sterian Nicol
2.V.1987 - a murit Elvira Bogdan (n. 1904)	10.V.1858 - s-a născut D. Teleor (m.1920)
3.V.1900 - s-a născut Eugenia Cioculescu	10.V.1929 - s-a născut Ion Horea
3.V.1906 - s-a născut Paul B. Marian	10.V.1945 - s-a născut Șerban Codrin
3.V.1915 - s-a născut Corneliu Bărbulescu	11.V.1924 - s-a născut Aurel Gurghianu (m. 1987)
3.V.1949 - s-a născut Silvia Chișimiu	11.V.1931 - s-a născut Laurențiu Cerneș
3.V.1992 - a murit Emil Giurgiuca (n. 1906)	11.V.1940 - s-a născut Gheorghe Istrate
4.V.1893 - s-a născut Endre Karoly (m. 1988)	11.V.1941 - s-a născut Crișu Dascălu
4.V.1902 - s-a născut Elena Iordache-Streinu (m. 1995)	11.V.1984 - a murit Virgil Tempeanu (n. 1888)
4.V.1922 - s-a născut Vlad Mușatescu	11.V.1990 - a murit Theodor Mănescu (n. 1930)
4.V.1928 - s-a născut Leon Baconsky	12.V.1916 - s-a născut Constantin Ciopraga
5.V.1919 - s-a născut Mihnea Gheorghiu	12.V.1921 - s-a născut Marin Porumbescu
5.V.1919 - s-a născut George Uscătescu	12.V.1933 - a murit Jean Bart (n. 1874)
5.V.1922 - s-a născut Dumitru Hâncu	12.V.1934 - s-a născut Lucian Raicu
5.V.1927 - s-a născut Vicu Mândra	13.V.1924 - s-a născut Iv Martinovici
5.V.1933 - s-a născut George Zarafu	13.V.1927 - s-a născut Gheorghe Vlad (m. 1992)
5.V.1940 - s-a născut Dumitru Udrea	13.V.1931 - s-a născut Dan Grigorescu
5.V.1948 - a murit Sextil Pușcariu (n. 1877)	13.V.1940 - s-a născut Mircea Ciobanu
6.V.1908 - s-a născut Ion Vlasiu	13.V.1964 - a murit Tompa László (n. 1883)
6.V.1922 - s-a născut George Lázárescu	13.V.1974 - a murit Gheorghe Dinu (n. 1903)
6.V.1930 - s-a născut Dorel Dorian	

Redacția României literare depînge pierderea vechiului și prestigiosului său colaborator, cronicarul muzical ALFRED HOFFMAN.

Vom reveni, în numărul viitor, cu o evocare a personalității sale.

CRONICA LITERARĂ

de Ioana Părvulescu

Tinu Părvulescu, *Prima-Vera*, Editura Marineasa, Timișoara, 1995, 128 p., 1000 lei

D EȘI își asumă riscul de a lansa nume noi și oameni tineri, seria de proză a Editurii Marineasa este norocoasă deocamdată: după Dușan Baiski și Costel Baboș (ambii cu proze scurte originale), un roman simplu și plin de prospețime scris de studentul filolog Tinu Părvulescu. Un micro-roman, de fapt, în care, probabil, scriitorul își schițează și-și exersează viitoarele teme. Ca Pincher Martin, și personajul lui Tinu Părvulescu este eșuat pe o insulă ostilă, dar una mai potrivită cu depoetizatele spații contemporane: casa scârilor dintr-un bloc de ștabi. Cele câteva ore petrecute aici de un tânăr îndrăgostit (însă nu din cale-afară), îi dau prilejul autorului să traseze un destin în care amestecul maturilor duce la dezastru. Comodă pentru un debutant, regula celor trei unități (de timp, de acțiune și de loc) este și una dintre cele mai riscante. Dacă Tinu Părvulescu nu are forța și siguranța unui Caius Dobrescu, și el recent debutat, în schimb evită destul de grațios capcanele unui roman care "stă pe loc".

Cartea e scrisă, desigur, după

Un roman primăvărat

- Eșuat pe o insulă ostilă ● Un bloc de ștabi
- Fata de primar nu are regrete ● Eu, Stratan și Vera ● Noaptea de dragoste în casa scârilor
- Ironia soartei și seriozitatea polițiștilor ● Cine e asasinul? ● P.S.

decembrie '89. Nu e de mirare așadar că surprinde bine mecanismul specific societăților totalitare de a transforma tânărul în armăsar, *gluma* în caz politic și pe îndrăgostit în inculpat. Asta este ceea ce i se întâmplă tânărului care spera să petreacă o noapte de dragoste cu Vera, prima noapte de dragoste (de aici titlul ludic foarte frumos: *Prima-Vera*). El stă un timp pe hol, lângă ușa fetei, în casa scârilor, apoi, dintr-un neînsemnat conflict cu câțiva locatari ajunge să fie arestat. În orele de așteptare solitară, pe trepte, tânărul se tot ocupă cu cele trei personaje din triumful dragostei care îl include și pe el, alături de Vera și Stratan. Vera e o fată (de primar!) care "nu face compromisuri prezentului, nu are probleme de conștiință, nu are regrete și nu e prefăcută" (15), în schimb e capricioasă, răsfățată, cam egoistă și egotistă și, firește, foarte frumoasă. Așa o vede tânărul ei admirator, student dat afară de la facultate, independent, nonconformist, "marginal", fantezist. Stratan este individul care încercă și urîște prin simpla sa prezentă posibilă dragoste între cei doi. Este un sculptor-giuvaeriu diform, banal, căsătorit și, crede tânărul, e îndrăgostit de Vera. El e "maturul" prin excelență, pedagogul limitat și iezuit, dar puternic, într-un cuvânt dușmanul. Cele două personaje care-l obsedează pe băiat sînt prezentate voit părtinitor, așa cum le vede (și le exagerează) naratorul, într-un roman scris la persoana I. Există o doză de interes față de cei trei și a capacității de a-i cunoaște, vizibilă încă din felul în care sînt numiți: Stratan (numai cu numele de familie), Vera (numai cu prenumele) și naratorul, *eu* (fără identitate onomastică). *Eu* de o parte, Vera și Stratan de

cealaltă - sînt în permanent război. Tânărul trebuie să-i învingă, sigur că în moduri diferite, pe Vera și pe sculptor. Dar această luptă amoroasă (și clamorosoasă) rămîne pur mentală: în situațiile concrete pe care le rememorează, studentul face mai degrabă o impresie modestă. În schimb reală și într-un fel eroică va fi lupta cu vecinii.

S PATIUL casei scârilor este o întreagă lume cu indivizii ei jalnici pe care eșuatul îi vede în toată micimea lor: un tip cu servietă "diplomat" care ascultă pe la uși, un bătrîn în pijama și papuci care se face că nu-l vede (violarea intimității față de lașitatea), apoi vecinii, și ei tipuri umane puțin plăcute: delatorul, ipocritul, agresivul, stupidul care se amuză cînd nu e cazul, blegul etc. Lumina care se stinge și se aprinde e alternanța nopte/zi într-o lume închisă, apărută de ziduri, bani și uși încuiate, o lume în care orice ticălos se poate simți Dumnezeu, cînd apasă pe un buton și se face lumină.

Tinu Părvulescu nu se vrea un stilist, iar joaca lui printre registrele limbii nu are nimic ostentativ (sînt însă cîteva neglijențe care s-ar fi cerut eliminate fie de autor, fie de redactor). Uneori acoladele lui au mult farmec: de pildă digresiunea despre funcționari, care stă sub zîmbetul unui Daniil Harms (pp.93-94) sau fantezia despre cele cinci simțuri care o iau literalmente razna, care e poezie. Caracteristica principală a stilului e o dezarmantă și atotcuprinzătoare sinceritate. De la exclamații exasperate ("Măcar un cretin să-și dea seama că există!") și pînă la halucinații de tot soiul. Stilul acceptă, favorizează o alternanță a planurilor specifică vieții oamenilor foarte tineri și artiștilor: realitatea și imaginația se fac simțite concomitent, de unde dificultatea de a le distinge. Iar imaginația lui Tinu Părvulescu e una ironică: "Dar cum va reacționa bărbatul acesta? Sunt străin de bloc. Dacă aș fi vizitat pe cineva aici, persoana în cauză nu m-ar fi lăsat pe casa scârilor în fața ușii încuiate. Dau de bănuț. (...) Îl voi ruga să-mi descuie. Dar ce, n-am cheie? Nu. La cine am fost? Să vină ei să-mi descuie. Sau am venit să fur. Aha, să spionez! Terorist! Să pun o bombă. Săucid, să asasinez. Să vină poliția, securitatea! Urlete, gălăgie. Vecinii ies pe hol. Mă vor imobiliza, mă vor bate..." (31). Numai că ironia soartei confirmă, în final, ironia imaginației. Dacă nu cumva ironia autorului le *infirmă* pe amîndouă, căci sfîrșitul, cînd tânărul află de la polițiști că Vera e moartă de un an de zile rămîne ambiguu și în suspensie: "Și cine a omorît-o, am întreb. Eu?" (126).

Totuși acest deznodămînt e cam bruscat. Încheierea "polițistă" și polițienească a acțiunii nu e suficient pregătită, nu este susținută estetic și de aceea, cum se întâmplă uneori în romanele de debut, finalul prea ambițios, prea "mare" e înghesuit nefiresc în carte, ca piciorul surorii vitrege în delicatul pantof al Cenușăresei.

P.S.: Nu, nici cu acest Părvulescu nu sînt rudă.

PACATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Discursul injurios despre femei (I)

ÎNTRU documentele sociale, psihologice și lingvistice ale ultimilor ani care ar trebui studiate în viitor se află și modul injurios de a vorbi despre femei al revistei *România mare*. Eventualele "studii feminine" de la noi ar dispune în această zonă discursivă de un material supraabundent. Evident, violența și vulgaritatea practicate de publicații de tipul celei citate rămîn la fel de mari, indiferent de sexul persoanei atacate; injuriile adresate femeilor (sub semnături sau pseudonime masculine) sînt doar mai șocante: prin încălcarea unor convenții sociale și a unor norme morale - într-o măsură neobișnuită chiar în tradiția pamfletului autohton - și prin frecvență. În plus, există cu siguranță o selecție și o orientare a insultei: vizibile în preferința pentru a răni anume sensibilități, sau în recurența unor teme și a unor cuvinte-cheie în prezentarea femeilor. În exemplele de mai jos (din anii 1990-1994), am abreviat sau am înlocuit numele - pe care articolele în cauză nu le omit niciodată, identificînd cît se poate de clar persoanele la care se referă.

Discursul violent recurge sistematic la degradarea atributelor fizice: atacă adversarul în corporalitatea sa; în prezentarea femeilor, prima trăsătură invocată, sistematic, e *urîtenia*: cuvîntul-cheie, introdus cu brutalitate, se asociază numelui, sugerînd o desemnare perifrastică stabilă: X, "ființa de o urîtenie ovină", Y "blondă și urîtă ca un portar de hockey care a luat un puc drept în față"; "răușca cea urîtă", Z; "D. cea urîtă"; exprimarea prin litotă e o excepție, un accident - A., "nu frumoasă de felul ei". Se poate observa chiar din exemplele de mai sus modul în care deprecierea fizică se asociază sugestiei animaliere: formă elementară și generală a injuriei directe. O rapidă investigație statistică furnizează cîteva nume de animale invocate suplimentar în descrierea femeilor: "mîrtoagă" ("iată ce a nechezat mîrtoaga"), "fox-sîrmos", "măgăriță", "pupăză" ("două pupeze de la ziarul..."); în plus, ca termeni de comparație, "buldog", "puicuță jumulită", "rață leșească", "oala Sisilica". În fond, toate elementele listei sînt banale - injurii curente, lexicalizate, cu mici variații - singurul fapt neobișnuit fiind includerea lor repetată în structura sintactică a frazei scrise.

Tema urîteniei se particularizează în detaliul corporal: "tărăcuța aia tunsă", "urechile alea de parașută", "falcile ei putrede și căzute", "ochii aia mititei și apropiați" etc. Violența discursului se concentrează asupra feței, a expresiei, dar mai ales a vocii: semn că personajele feminine sînt percepute în primul rînd ca purtătoare ale unui discurs opozant: "vocea aia de oală cu flurierici", "gura aia tabagică", "gura ei de pițigaie", "cele mai agresive gurî", "cu graseiajul ei de om complexat". Obsesia esențială rămîne cea a vorbirii, față de care descrierea feței și eticheta urîteniei sînt simple glisări.

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Zîna legată fedeleș

Există o lume atît de frumoasă, i-am spus încet
Iubitel Ideale, încît mi-e și teamă
(Dacă dispăre?) să ți-o descriu. Sînt fluturi cuvioși, flori călugărite
Ce nu vād decît amurgul și-atunci de-abia pe mijite,
Între petale ținîndu-și ascunse miresmele
fiindcă la necuviință dînsele cheamă.

Melci răzlețiți, stîlpnici, așteptînd anotimpuri
întregi în cochilie,
Cu coarnele, cîndva boierești, strînse smierit.
Izvoare rotunde rușinîndu-se-n unde să-nvie
Pe prundul, de raze subțiri, în aurul zorilor, sulemenit.

Rouă feciorelnică, purfînd cingători cu cuie-n scaietii.
Zefiri bătînd mătîni în plopii înalți.

Clipe de după amiază cînd poți numai înveșmîntată să te arăți
În pînze groase de paing cu cruce pe spate și saboți de țelină dulce să-ncați.

Da, trebuie doar să mă crezi pe cuvinte și caldă să vii
Să suflăm împreună, îngenunchiați pe viață, în păpădii!

Sanctificarea lui Trahanache

EDIȚIA, concepută cu bun-gust și cu o inteligentă satisfacere a așteptărilor cititorilor (Ion Vartic intervine, de exemplu, cu precizările sale exact atunci când se simte nevoia unor precizări), cuprinde o suită de eseuri "fundamentale pentru revelarea viziunii religioase a lui N. Steinhardt". Dintre ele se remarcă acela intitulat *Secretul "Scrisorii pierdute"*, publicat în 1975, sub pseudonim, în revista *Ethos* din Paris și rămas până azi necunoscut publicului din România. În stilul său caracteristic, patetic și totuși suficient de lucid pentru a construi o argumentație și pentru

N. Steinhardt, Cartea împărtășirii, ediție gândită și alcătuită de Ion Vartic, Cluj, Biblioteca Apostrof, 1995, 156 p., 2040

a prevedea zâmbetele ironice ale scepticilor, N. Steinhardt dezvoltă ideea că gestul "coanei Joițica" de a-l ierta în finalul *Scrisorii pierdute* pe Cațavencu, ca și scena împăcării generale consemnată la sfârșitul schiței *Telegrame*, chiar dacă sunt happy-end-uri batjocoritoare imaginate de I. L. Caragiale

pentru a denunța lipsa de seriozitate a compatrioților săi, evidențiază de fapt o bunănotă paradisiacă, o toleranță de esență creștină.

Teoria lui N. Steinhardt este măgulitoare, deși are ea însăși o febrilitate și manifestă o tendință spre absolutizare care aduc aminte mai curând de radicalitatea altor popoare decât de sentimentul relativității atribuit de eseist românilor. Pe de altă parte, această teorie pare fantezistă prin comparare cu o interpretare situată la extrema cealaltă (interpretare și ea neverosimilă și tot din cauza excentricității) și anume aceea a lui Lucian Pintilie din filmul *De ce trag clopoțele, Mitică?*, de unde reiese că îngăduința generală și veșnicul amuzament sunt criminale. (La urma urmelor, orice se poate susține despre orice; oarecum comic rămâne doar faptul că atât de multe considerații filosofice, de la cele apologetice la cele de un negativism sumbru, pleacă de la una și aceeași operă a unui scriitor satiric, foarte talentat, dar nefiind totuși altceva decât un scriitor satiric).

Celelalte texte din volum - despre "bunăvoința" românească, așa cum a fost înregistrată de Al. Brătescu-Voinești în *Călătorului îi șade bine cu drumul*, despre "falsul idealism", despre "singurătatea lui Constantin Noica" etc. - completează, într-adevăr, dosarul concepției lui N. Steinhardt despre ortodoxismul românesc ca stil de viață sublim, pierdut și infinit regretabil. Ideile autorului, deși pozitive, convenabile (cel puțin pentru un cititor român!), au ceva provocator, fiind formulate într-o stare de exaltare. Indiferent de valoarea lor în sine, ele sunt infinit prețioase prin capacitatea de a trezi spiritele din apatie și de a declanșa o efervescență intelectuală.

La Medeleni, cu Dinu Zarifopol

MIRCEA Angheliescu face un act de justiție literară, recomandând publicului romanul lui Dinu Zarifopol, intelectual rafinat dintr-o familie ilustră (bunicul său a fost fratele eseistului și filologului Paul Zarifopol), care tocmai din cauza identității sale a avut de suferit numeroase persecuții din partea autorităților comuniste. Terrorizat de perspectiva de a fi închis, ca alți membri ai familiei, marginalizat, Dinu

Dinu Zarifopol, Naufragiul, Casa de Presă și Editură "Loreley", 1994, 504 p., 4000 lei

Zarifopol și-a găsit - cum explică Mircea Angheliescu într-o scurtă postfață - o compensație într-o îndeletnicire secretă: literatura. Printre manuscrisele rămase multă vreme nepublicate s-a numărat și acela al romanului *Naufragiul*, care este pus astăzi, în sfârșit, la dispoziția iubitorilor de literatură.

"Prezentul" romanului îl constituie zilele dramatice ale lui august 1944, când Armata Sovietică invadează România. Aproximarea amenințătoare a ocupanților este văzută din perspectiva membrilor unei vechi familii boierești din Râmureni, localitate rurală situată la nord de

Iași. Lor li se pare nu că se apropie o armată, ci că se produce încă una din revărsările ciclice de seminții asiatice care au răvășit întreaga istorie a românilor. Făcând pregătiri intense pentru a fugi din calea invadatorilor, ei trăiesc frenetic ultimele momente ale unui stil de viață despre care își dau seama că va fi distrus sau retrăiesc episoade din biografiile lor întretesute cu istoria țării. Ca și cum s-ar afla înaintea potopului, prozatorul vrea să ia pe arca lui Noe a romanului său un "rezumat" al lumii de altădată.

Râmureni este de fapt un Medeleni, un fermecător spațiu al aristocrației moldovenești. Spre deosebire însă de Ionel Teodoreanu, Dinu Zarifopol își privește cu mai multă luciditate personajele. Iorgu Sumariotis, protagonistul romanului (și, în același timp, șeful clanului boieresc evocat) este portretizat în linii severe:

"Nu iubea nici oamenii, nici ființele, nici lucrurile. Pe oameni îi tolera în măsura în care, ca și lucrurile, îi erau folositori. Făcea excepție doar pentru cai, arme și femeile pe care le dorea. (...) Iorgu Sumariotis presimte că este martorul întârziat al decesului unei lumi. Nu știe dacă va asista la nașterea lumii noi. Nici nu dorește acest lucru. Este obosit. Mult prea obosit."

Nu este vorba de oboseala unui om care s-a născut fără energie, ci de aceea a unui caracter puternic, de o mare vitalitate, a unui bărbat adevărat, dominator, prolific, dintr-o specie care va dispărea în comunism. Într-un stil tradițional, dar nu vetust, Dinu Zarifopol povestește sfârșitul lumii care a produs asemenea bărbați.

Fastuos și prolix

CĂTĂ vreme s-a aflat în România, deși a publicat multe cărți, Traian Filip nu a reușit să se impună ca un scriitor important. Valeriu Cristea îl numea, în 1969, "un tânăr industriaș al literaturii de azi, autor a 4-5 volume de proză primite cu o inexplicabilă politețe de unii critici". După stabilirea sa în străinătate (ca secretar al lui Iosif Constantin Drăgan, așa se spunea), scriitorul a dispărut din raza observației a cititorilor români. O surpriză neplăcută a constituit-o publicarea de către el, în limba română, la Editura Nagard din Milano, a volu-

mului *Falsificatorii de imagini*, care cuprindea diatribe la adresa scriitorilor din România insubordonați față de linia PCR. Era în 1979, când granițele deveniseră impermeabile pentru cărțile din Occident, și totuși volumul lui Traian Filip circula în România...

O imagine despre ultimele manifestări ale lui Traian Filip ca scriitor ne putem face citind romanul *Thalassa*, de peste 800 de pagini tipărite cu literă mică, apărut recent

Traian Filip, Thalassa, roman, vol. I-II, Milano, Ed. Nagard, 1994, 420+420 p., preț neprecizat

la aceeași Editură Nagard. Este un roman fastuos și prolix, "scris - după cum precizează autorul - de propriile sale personaje", adică alcătuit dintr-o suită de monologuri ale pasagerilor unui iaht. Atmosfera este mediteraneană, și la propriu, și la figurat. Iahtul oprește în diferite porturi, la bordul său au loc petreceri, la care participă uneori și prostituate invitate de comandantul navei, virilul, deși bătrânul Leoluca, între pasageri se înfiripă idile de vacanță, stimulate de mișcarea senzuală a valurilor și de cerul albastru, conceput parcă pentru o reclamă turistică.

Treptat, narațiunea se ramifică, ajungând să cuprindă și istorii ale unor familii, prezentări monografice ale unor orașe, relatări ale unor călătorii făcute pe uscat, cu trenul sau cu automobilul, considerații despre diferite probleme politice și sociale etc. etc. Predomină însă momentele de erotism maritim, ai căror protagoniști au trupurile arse de soare și răsufliările fierbinți.

Personajele provin din cele mai diferite țări (inclusiv din România) și compun un peisaj uman eterogen și decorativ. Viziunea este cosmopolită. Iar nivelul literar oscilează, de la vraja celor mai inspirate pagini ale lui Fowles la inexpresivitatea informațiilor dintr-un Baedeker.

Cărți primite la redacție

● Lucian Drimba, *Eminescu la "Familia"*, Oradea, Ed. Cogito, 1994, 376 p., 3010 lei
● Nicolae Ionel, *Venirea*, poezii, Iași, Ed. Sagittarius, 1995, 114 p., 1000 lei
● Aurel Podaru, *O fotografie veche, înrămată*, povestiri, prefată de Radu Mareș, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1994, 140 p., preț neprecizat
● Ioan Tepelea, *Trup rătăcind printre părți de vorbire*, versuri, Oradea, Biblioteca revistei Familia, 1994, 72 p., 1000 lei
● Alexandru Horia, *Vorbirea în șoaptă*, eseuri, București, Ed.

Anastasia, 1995, 148 p., preț neprecizat
● Viorel Dinescu, *Ontologia cristalului*, versuri, Galați, Ed. Porto-Franco, 1994, 96 p., 860 lei
● Ion Cărmu, *Pasăre și delfin*, mic tratat cu mijloace de îmbogățire rapidă la îndemâna oricui, versuri, Bacău, Ed. Corgal Press, 1994, 112 p., 1000 lei
● Alexandru Dumitru, *Arena*, versuri, Bacău, Ed. Corgal Press, 1995, 72 p., 1500 lei
● Ioan Henț, *Ecou în sala focului*, poezii, Deva, Ed. Călăuza, col. "Lucian Blaga", 1994, 80 p., 1020 lei

● I.L. Georgescu, *Maeștri ai picturii române moderne - De la Aman la Țuculescu*, medalioane plastice, București, Ed. Lumina, 1994, 4000 lei
● Heinrich Wachner, *Istoria Țării Bârsei*, Brașov, Ed. ALDUS, 1995, 100 p., preț neprecizat
● Eugen Evu, *Amarul mierii*, poezii, Deva, Ed. Călăuza, 1995, 64 p., preț neprecizat
● Ion Untaru, *Domnul Liszt*, poeme, București, Ed. Destine, 1994, 64 p., 300 lei. *Impozit pe prostie*, schițe umoristice, București, Ed. Destine, 1994, 100 p., 400 lei

Șansa unui autor uitat

NOUA serie de autor lansată de editura Univers începe foarte promițător cu romanul *Foamea*, care i-a adus consacrară scriitorului în cauză, Knut Hamsun, cartea fiind însoțită de o notă bio-bibliografică realizată de Valeriu Munteanu și de o postfață-eseu (remarcabilă) semnată de George Bălăiță. Deși câteva din scrierile acestui romancier norvegian - venit deci dintr-o literatură foarte îndepărtată pentru noi, atât ca necesitate culturală și lingvistică, cât și ca afinitate mentală - au fost deja traduse în limba română, mă îndoiesc sincer că Hamsun este celebru, sau măcar bine cunoscut în România. Poate că a fost la un moment dat, în perioada interbelică mai precis (eu una am ajuns la cărțile lui grație unui personaj dintr-un roman al Cellei Serghi, un tânăr căruia îi plăcea în chip deosebit Knut Hamsun), dar nu m-ar mira ca generațiile mai tinere să nici nu fi auzit de el. Ceea ce nu mi se pare neapărat revoltător sau nedrept, pentru că Hamsun, cu masivitatea lui nordică de secol XIX, cu rafinamentul aristocrat și puritan chiar atunci când e deghizat sub înfățișarea unui vagabond, cu personajele lui stranii, ceremonioase, distante și în același timp pătimase și năvalnice, nu e tocmai un scriitor pentru acest sfârșit de veac. El rămîne un romancier pentru care se cer un gust cu totul special, răbdare și atenție la detalii, plăcere pentru tot ceea ce e indirect, aluziv, implicit, chiar un fel de liniște interioară, un calm al lecturii menite să-ți permită cumva intuirea, apropierea acestui univers aparte - opera lui Hamsun.

Foamea, practic primul său roman, publicat în 1890, considerat a fi în mare măsură autobiografic, diferă mult de cărțile ce aveau să urmeze și deși el i-a adus autorului consacrară, greu poate fi socotit la fel de valoros ca și scrierile viitoare, dacă ne gândim la *Pan*, *Ultimul capitol* sau *Copiii ai timpului lor*. Romanul este un neîntrerupt monolog interior al unui tânăr din Christiania cu ambiții literare, care scrie niște articole bizare, complet inactuale și irelevante pentru oricine altcineva cu excepția lui. Când și când izbutește aproape în chip miraculos să publice contra unor sume derizorii, care nu fac decât să-i înlesnească o disperată supraviețuire, consumată într-o veșnică înfometare. De regulă, personajul lui Hamsun a fost identificat ca prototipul clasic al intelectualului sărac dar genial care rătăcește singuratic și nefericit într-o lume meschină, incapabilă să-l înțeleagă. O asemenea interpretare nu poate fi propriu-zis

Knut Hamsun - Foamea, traducere și note bio-bibliografice de Valeriu Munteanu, postfață de George Bălăiță, Editura Univers, București, 1995, 198 p., 3500 lei

contrazisă, dar ea mi se pare simplificatoare, pentru că reduce o carte complexă la un roman tezist și convențional. Fiind vorba de un monolog interior, deci de un discurs pur subiectiv, nu avem nici un motiv să credem că tânărul înfometat e neapărat un geniu. Însă din febrilitatea notațiilor, din precipitarea și dezordinea gesturilor sale, din extravaganța unor atitudini, am fi mai curînd îndreptățiți să recuperăm imaginea unui nebulos pașnic și generos, oricînd gata să dăruiască și banii pe care nu-i are unuia chiar mai puțin nefericit decît el. Viața acestui *loser* senin și inocent e o interminabilă peregrinare pe străzile orașului, pe chei, pe aleile parcului, în dimineți umede sau nopți ploioase, un permanent du-te-vino care prin neastîmpăr și febrilitate seamănă cu acele coșmaruri delirante ale suferinșilor, epuizați de suprafuncționarea propriei lor imaginații.

Foamea este un roman interesant sub un aspect pe care l-am putea numi *documentar*, pentru că el oferă, cred eu, cheia înțelegerii celorlalte cărți și personaje ale scriitorului. În romanele de mai tîrziu Knut Hamsun a creat un tip special de personaj, insul nordic introvertit, cu emoții puternice dar bine dominate, care nu comunică explicit nimic din ceea ce trăiește. În *Foamea* asistăm la procedeul invers, prin monologul interior personajul ne comunică absolut *tot*. Și totuși, e vorba despre aceeași structură umană, individul ceremonios, demn, rece și în același timp pătimas, care odată se ascunde, odată se oferă în întregime. Bine tradus de Valeriu Munteanu, *Foamea* e o posibilă relansare a unui mare autor.

Recuperarea unui scriitor

DUPĂ 1989 a început în cultura română un proces de recuperare, entuziast inițial, care mai tîrziu s-a dovedit a fi mult mai dificil decît părea la

prima vedere. Asimilarea operei unor scriitori români care trăiesc în străinătate și ca atare scriu într-o limbă străină e o chestiune destul de complicată și ar fi simplist să credem că traducerea rezolvă totul. Că așa stau lucrurile o dovedește, între numeroase alte exemple, și cartea lui Andrei Codrescu *Dispariția lui "Afară"*. Un manifest al exilului, recent publicată de editura Univers în traducerea Ruxandrei Vasilescu. Andrei Codrescu este un autor cu un statut oarecum special în România, pentru că deși a părăsit țara pe cînd era foarte tînăr, s-a bucurat aici de o faimă de *underground*, fiind cunoscut și așteptat să ofere cititorului român plăcerea stilului său strălucitor, spectaculos în raționamente și imprevizibil elaborat în formulare. Dar tocmai performanțele sale stilistice fac dificilă o preluare a cărților sale scrise în limba engleză. După cum remarcă Ioan Petru Culianu în prefață, Codrescu este - prin rafinamentul său stilistic autentic englez - un caz asemănător cu Nabokov ori Joseph Conrad, ceea ce reprezintă evident un mare avantaj pentru el dar și un dezavantaj pentru noi. Mă cunoscută arta sa scriitoricească din *The Hole in the Flag*, cartea consacrată evenimentelor din decembrie 1989 și trebuie să recunosc că în comparație cu ea *Dispariția lui "Afară"* este oarecum fadă, lipsită de strălucire și de vigoare. Departate de a fi vina traducătoarei Ruxandra Vasilescu, căreia ar trebui să-i fim recunoscători pentru limpezimea și acuratețea recuperării unor raționamente complexe și destul de ermetice, această "pălire" a originalului în varianta românească se datorează mai curînd unei fatale incompatibilități între cele două limbi.

Însă mai există un dezavantaj, chiar mai important decît primul. Andrei Codrescu nu doar și-a scris cartea în limba engleză, ci a și conceput-o pentru un cititor

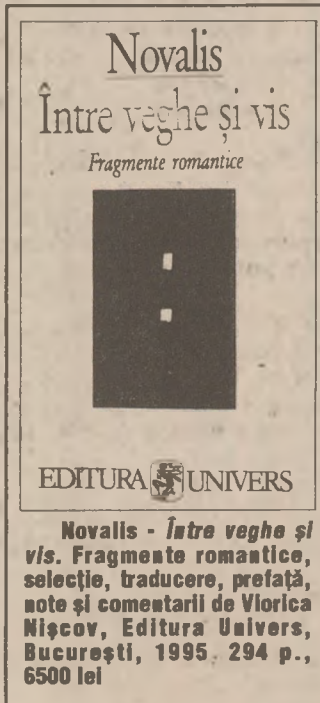
străin de România, lucru pe care îl recunoaște singur într-o scurtă postfață, scuizîndu-se cumva pentru aceasta. Consecințele vizării unui anumit tip de public sînt foarte însemnate: de pildă cartea începe cu o transpunere liberă a mitului Mioriței, care își are rolul său, important, în elaborarea cărții, însă pentru cititorul român, prea bine cunosător al baladei, aceasta e oarecum simplistă și patetică. Pe de altă parte este foarte interesant de văzut cum poate fi alcătuit un volum care descrie o experiență umană românească, astfel încît ea să fie accesibilă unei mentalități străine.

De altfel, acesta mi se pare a fi principalul motiv de interes al cărții lui Andrei Codrescu, faptul că ea este scrisă de un român pentru cititori americani. O asemenea afirmație poate fi socotită drept depreciativă, dar "americanizarea" lui Codrescu, ca mod de gîndire, ca percutanță și precizie a ideilor, este, cred eu, o "înstrăinare" fericită (cu minore excepții, de genul exemplului cu Miorița). Este foarte clar efectul benefic produs în temperamentul stilistic al scriitorului de tradiția eseului american, combinație abilă de erudiție și colocvialitate familiară, de savantfieri și bun simț, presupunînd o parcurgere rapidă și suplă a unor domenii diverse, începînd cu literatura și sfîrșind cu astronomia, de pildă. În plus se simte influența formației de comentator de radio, obligat să fie actual și viu în discursul său, accesibil, direct, astfel încît să nu sucumbe în simplă speculație artificială. Cu excepția lui H.-R. Patapievici, în România nu există o asemenea tradiție eseistică și, de aceea, publicarea lui Andrei Codrescu nu este doar o ofertă de bună calitate pentru public, ci și o recuperare necesară, de perspectivă.

Romanticii redescoperiți

ROMANTICISM Reconsidered este titlul unei cărți celebre în Statele Unite, doar una din seria mai largă a scrierilor apărute în a doua jumătate a acestui secol în care se pune problema unei rediscutări a romantismului, dintr-o perspectivă radical nouă. Vechile clasificări care vedeau în romantici spirite exaltate, mistice, visătoare, reducîndu-le poezia și concepția artistică la exprimarea unei interiorități tumultuoase și confuze sînt treptat abandonate în favoarea unei cercetări mai atente și mai profunde, care de multe ori descoperă rațiune și rigoare dincolo de aparenta reverie și detașare de tot ceea ce este concret. Dacă în Occident curentul acesta de redescoperire și reconsiderare a romantismului este deja de

mult timp în plină desfășurare, la noi chestiunea este practic ignorată, dacă lăsăm deoparte studiile însemnate ale unor specialiști importanți precum profesorul Paul Cornea. Îi datorăm Vioricăi Nișcov o altă încercare de stabilire a unei direcții asemănătoare în România, prin intermediul alcătuirii unui volum de studii teoretice ale lui Novalis, traduse, selectate și comentate de către distinsa

Novalis - Între veghe și vis. Fragmente romantice, selecție, traducere, prefață, note și comentarii de Viorică Nișcov, Editura Univers, București, 1995, 294 p., 6500 lei

germanistă în chip absolut remarcabil. Sînt celebrele și mult discutatele fragmente ale lui Novalis, ce includ aforisme politice, comentarii provocate de studii filozofice ale lui Fichte dar și de experiența sa personală (tragică pierdere a tinerei lui logodnice), diverse meditații pricinuite de gîndurile mai mult sau mai puțin întîmplătoare ale unei naturi profund reflexive, studii de științe naturale, un studiu dedicat creștinătății, și ceea ce traducătoarea a numit observații amestecate. Prin faptul că descoperă un Novalis cu totul necunoscut, complet diferit de poet, un filozof raționalist aproape, riguros în tot cazul, volumul are o valoare excepțională.

Andrei Codrescu - Dispariția lui "Afară". Un manifest al evadării, traducere de Ruxandra Vasilescu, prefață de Ioan Petru Culianu, Editura Univers, București, 1995, 216 p., 4000 lei

Cărți primite la redacție

● Frederick Forsyth - *Dezinformatul*, traducere și postfață de Radu Parachevescu, Editura Univers București 1995, 526 p., 6500 lei

● Ludwig Wittgenstein - *Însemnări postume. 1914 - 1951*, traducere de Mircea Flonta și Adrian Paul Iliescu, Editura Humanitas București, 1995, 178 p., 2500 lei

● Charles Baudelaire - *Le Spleen de Paris*, selecție, traducere și prezentare de Nicolae C. Bucuroiu, Editura ALDUS, Brașov, 1995, 70 p., ediție liliput.

Floarea TUȚUIANU

Albă ca zăpada

Ah, părul meu roșu lăsat amintire
într-o creangă de măr înflorit
Puzderie de flori scuturau asupra-mi
reginele albine
pînă m-au albit

Mai nou sînt albă deci sînt pură

Spaima făcea primii pași
repeziciunea cu care creștea
amenința să-mi treacă pe umeri

Ar mai putea cineva
(un poet)
sau ceva
(un poem)
să mă albească dintr-o suflare?

Pînă la sînge
înfig unghiile în carnea poemului
și nu tresare nici un cuvînt

Femeia-pește

La tine totul e pe dos:
glezne subțiri sprijinind
sîni foarte mari
Sex-apel-ul afișat e ambalat
într-o frigiditate beton
Am umor
Am o mulțime de bărbați
pe care-i păstrez la distanță
Cei mai mulți dintre ei văd
o legătură strînsă
între gîtul meu și firul de telefon
Pentru că îmi plac femeile
i-am obișnuit și pe ei
(lor le place Gauguin)
Capetele lor rămîn întoarse
Facem schimb de trupuri
"Orice femeie normală s-ar
termina cu bine
(nu într-o coadă de pește)"

Solzii mei le rămîn mult timp lipiți
de creier

Crucea

Stau între patru pereți sub formă de cruce
printr-un singur
ochi
bolta cerului m-apasă
Curăț pereții
De strigătele care-mi străpung palma
Și a doua zi - văruindu-mă - apar scrise
din nou

Las semne care mă marchează
Încerc ceva bun cu gîndul cu trupul
cu sufletul
Dar ochiul din frunte rămîne treaz
Încerc să-l viclenesc
Strîngîndu-mi părul alb
sub forma unei coșite blond-auriu
Întinzîndu-mi gîtul
pentru o mîngîiere
Cenușa îmi crește pe cap

Dreapta aflîndu-se în rugăciune
Aleg întotdeauna cu stînga

Poetul și Muza

Iau poetul din raft
îl mîngîi, îl șterg de praf
îl deschid

la primul nasture vers
E amar
(urme de rug pe carte)
Îl așez între Silvia Plath și
Un veac de singurătate
O să-i fie mai cald.

Oglinda

Oglinda aceasta nu mă mai recunoaște
Rîde cu un rîs care nu e al meu
De cîte ori gîtul însetat simte
imperios necesar prezența unei funii
Încă o zi cu soare vine să pună
capăt întîmplării
(de fiecare dată amînată pentru o zi
cu miros de cîine ud)
În zilele cînd plouă mărunt
pentru că sînt mai tristă
mă și vînd mai scump.
Suavă și gînditoare ca o trestie
am scris (de bine de rău) un poem
cu limita de vîrstă depășită

Oglinda aceasta rîde cu un rîs
care nu e al meu

Roaba

Era o vară în care țîntarii s-au
prelungit pînă-n iarnă
Pun de-o cafea care dă-n foc
și-ți spun:
"ia-mă pe mine o dată, de două ori,
de cîte ori... și-ți voi fi roabă"
Iată unealta plăcerii și-a scrisului
"În locul tău prefer o copie a
Dantelăresei (bine făcută) -
locul tău e în stradă
să speli trotuarul"
Aud și sînul se lasă
poate să țină singur unealta plăcerii
Plouă mărunt peste cai verzi
care-mi fac cu ochiul din zid

Să ling jar
din palma unui destin costeliv

Rochia albă de pichet

Viața mea în poem
(uneori duminică în fața oglinzii)
îmbracă rochia albă de pichet gros
a Emily-ei Dickinson
și pentru că e umbră de atîtea calități
atunci
să rămînă singură
(în fața oglinzii 26 de ani)
Din blocul meu turn (de fildeş)

de sfoara unei iluzii schimb
semne cu realitatea surdo-mută
"E în durere un gol de care nu-mi pot
aduce aminte"
covoare în care să-ți afunzi pasul
căptușesc pavilionul urechii
nu pătrunde decît zgomotul și furia
cu o octavă mai sus

Eu sînt o ea fără operă iar ea
o Elisabeth Browning fără soț

"Acest creier în plină visare" - viața mea
în poem

Rochia albă

Locuiesc într-o baltă
(albă)
de sînge
Dimineața o haită de cîini
(ochii lor mijesc bunătațe)
mă însoțește pînă la metrou
Îmi fac semn cu mîna
Din tomberoanele multicolore
un șobolan boni-bon
îmi taie calea prin gînd
La tarabe sîni goi
(vîntul îi înfioară ușor)
se lasă răsfoiți
Un bărbat se depărtează de mine
în timp ce eu mi-l apropiu în gînd
Viitorul așurzitor și ridicol
țopăie în jurul meu

Nu am nimic să-i dau.

Bunavestire

Același peisaj cu vedere la stradă
(plimbîndu-mi gîndul pe aleea de
la Middelharnis)
Repet în gînd: mersul pe ape,
mersul pe sîrmă, mersul pe scară
(mersul pe gînduri)
Și deodată îmi apar pe trup
toate mîngîierile și sărutările
cu patina lăsată de vreme
Ce vreme!
Peste ultima noastră întîlnire a crescut iarba
Iau lecții de frică

Lîngă un crin ofilit
Un înger cu fața-n rugină

Floarea Tuțuianu (născută în 1951) e o artistă nu numai în artele plastice (a absolvit Institutul de specialitate și este membră a Uniunii Artiștilor Plastici, cu expoziții în țară și străinătate), ci în sensul generic al termenului. Chemată și de culorile poeziei, a publicat poeme în reviste (*Contrapunct*, *Luceafărul* etc.), grave, meditative, căutătoare de sensuri. Își acceptă, resemnată, destinul și aflăm parcă abandonări înțelepte ale deciziei timpului (*Ah, părul meu roșu lăsat amintire/ într-o creangă de măr înflorit/ Puzderie de flori scuturau asupra-mi/ reginele albine/ pînă m-au albit*). Poeta e o olfactivă. Percepe tulburător zilele cu miros de cîine ud, e-năbușită în sine de constatarea că locuiesc într-o baltă/ (albă)/ de sânge, s-a obișnuit cu singurătatea apăsătoare (*Stau între patru pereți sub formă de cruce/ printr-un singur ochi/bolta cerului m-apasă*), liniștea timpului, care se scurge fără oprire, o găsește calmă și supusă (*Încă o zi cu soare vine să pună/ capăt întîmplării*). Când și când, brusc, revolta o ia în stăpînire o clipă. Dar înțelepciunea nevolnică se reinstalează pentru că poeta știe că rostul ei blestemat e să ling jar/ din palma unui destin costeliv. Resemnarea e, de fapt, un strigăt de deznădejde iar calmul aparent o revoltă neîncetată a sinelui.

Z. Ornea

NOICA

Semnele Minervei
PUBLICISTICA I

Constantin Noica. *Semnele Minervei. Publicistică, I, 1927-1929.* Ediție îngrijită de Marin Diaconu. Editura Humanitas, 1994

SE ȘTIE, în termeni foarte generali, despre travaliul publicistic al lui Constantin Noica din anii treizeci, reținându-se, mai ales, lucrarea sa din 1934 *Mathesis sau bucuriile simple*. Dar înainte de această lucrare de debut și după aceea Noica a fost un foarte activ publicist, scriind de toate. L-am găsit la *Credința* (1933-1936) scriind ca un gazetar de rând. În 1934, după frecvența articolului său (inclusiv cronică politică), se pare că a lucrat în redacție. E peste tot prezent, nu numai în săptămânalul *Vremea* și, din 1938, chiar în publicațiile legionare cu articole care demonstrează apartenența ideologică a tânărului cugetător la Garda de Fier. O ediție migăloasă care să adune această imensă publicistică, comentând-o, e de mult devenită necesară. E misiunea pe care și-a asumat-o dl. Marin Diaconu, dând la iveală, la serioasa editură Humanitas, primul volum. Ediția are ca titlu generic *Semnele Minervei* (după o rubrică semnată de Noica într-o gazetă) și va apărea în câteva volume, altul grupând studiile sale filosofice. Să sperăm că această ediție adunând publicistica lui Noica va fi integrală, cuprinzând și articolele sale legionare, nerepetând eroarea lui Cioran de a-și fi alcătuit o ediție foarte selectivă din publicistica sa, eliminând din sumar tot ceea ce i se părea a oferi o imagine deranjantă asupra scrisului tinereții sale. Cunoscând acribia d-lui Marin Diaconu e de așteptat ca ediția din publicistica lui Noica să fie una integrală și nu cosmetizată. De altfel, editorul precizează în *Lămuriri privitoare la ediție*. "În volumele de publicistică criteriul esențial este cel al integralității restituirii, nu cel valoric, un al doilea criteriu al culegerii, privitor la ordine, este cel cronologic nu cel tematic". Întreprinderea spre care a pornit la drum dl. Marin Diaconu e dificilă foarte dar necesară și, de aceea, laudabilă. D-sa a folosit bibliografia d-lui Mircea Handoca din 1989 despre publicistica lui Noica și o alta stăruiind pentru identificarea și a altor pseudonime folosite de Noica tânărul, încât lucrurile se arată a fi serioase și temeinice. Dacă adăugăm la asta și calitatea excelentă a aparatului critic de la sfârșitul volumului pe care îl comentez (nu mă îndoiesc că următoarele vor avea aceeași structură), pot consemna, cu bucurie, că avem de-a face cu o ediție critică. Iată, deci, că Editura Humanitas poate publica și o ediție critică dacă găsește un editor profesionist ca dl. Marin Diaconu și nu un diletant ca dl. Stelian Neagoe, care pare a-și fi deschis la Humanitas și (păze!) la alte edituri, o febricitară manufactură de coeditări.

Volumul pe care îl comentez cuprinde publicistica lui Noica din perioada 1927-1929, adică anii când era încă licean la "Spiru Haret" și, apoi, primul an de facultate, când avea între 18 ani neîmpliniți și 20 de ani. Gazetele din care se culeg articolele sînt cea a liceului (*Vlăstarul*) și *Ultima oră* (de a cărei pagină culturală se ocupa prietenul

său Petru Comarnescu) și *Vremea*. Ce l-a determinat pe un tânăr de condiție avută, cum a fost Noica, să fie atât de activ scriind, parcă în avalanșă, de toate din spațiul literar cultural-artistic? Să fi fost dorința de a trăi independent din scrisul său la gazete sau aceea de a se forma? Dacă valabilă e cea din urmă ipoteză rămâne, totuși, întrebarea de ce n-a folosit vremea pentru studiu de bibliotecă, preferând îndeletnicirea oboșitoare de reporter, alergând la spectacole, citind și scriind despre reviste și cărți de tot felul, luând interviuri. Nu știu care din ipoteze e cea adevărată. Avem a constata însă faptul năd că încă în ultima clasă de liceu și în anii de studenție Constantin Noica a fost un gazetar foarte activ, colaborând nu numai cu articole ci și însemnări culturale.

Firește că a pledat pentru rostul ideii de generație, deși, în 1928, nu se afiliase încă generației sale ca grupare constituită: "Există, totuși, suflătește constituită și organizată", scria în noiembrie 1928, convingerea neliniștită, în fiecare generație, că ea este supremul act, expresia ultimă și coronativă a energiilor etnice din viața unui neam; că toate manifestările precedente ale acelei vieți n-au avut ca rațiune decât înlesnirea convergenței către ea, ca într-un sunet decisiv din istoria unui neam și că în artere i se istovește o voință legendară, al cărei destin terestru trebuie să strănească sub brațul ei". A avut curajul să-i răspundă lui G. Călinescu care ducea o activă campanie împotriva "sugărilor" și "invaziei adolescenților". Dar a știut să se disocieze de *Gândirea* pe care, atunci, în 1929, nu o agreea, declarând că "în clipa în care voi fi în stare să scriu oriunde, nu voi semna alături de manifestanții «Crinului alb»". (Acest manifest, publicat în *Gândirea* din 1928, sub semnătura lui Petre Marcu Balș, Sorin Pavel și I. Nestor era considerat ca o expresie reacționarismului concertat, pornit de tânăra generație). De altfel, gândirismul era respins de Noica și pentru că se voia, în ideologia literară, continuatorul sămănătorismului, întregit cu ortodoxismul: "Pretinzând că descind din creațiunea sămănătoristă, dl. Nichifor Crainic și adepții d-sale susțin că forma de cultură acceptabilă pentru țara noastră ar fi sămănătorismul, întregit prin complementul religios al ortodoxiei. Or, dacă în Occident, cu toată adoptarea catolicismului la particularismul național, tot se mai iscă vechea discuție a ireductibilității temporalului cu spiritualul, cum pot crede manifestanții noștri ortodocși că au dreptul să fuzioneze ortodoxismul cu tradiția românească și naționalismul cu Biserica? "De altfel, tânărul Noica nu pregeta să-i reproșeze lui N. Iorga că în cutare lucrare lăsa a se înțelege că literatura română s-a oprit la sămănătorism. Noica, adept al literaturii moderniste, respingea romantismul rural specific sămănătorismului "Primejdia - dacă vreți, o puteți numi sămănătoristă - a încetat. Literaturicește, suflul românesc nu s-a formulat încă... Dar, desigur că cea mai convenabilă formulă ar fi fost cea a romantismului rural. Era atât de imposibil să n-o depășim, încât nimeni nu se mai miră azi că n-am făcut-o. Și e semnificativ faptul că, dintre ideologiile de azi, hotărâtoare pentru cultura românească, numai cea a lui Iorga respinge și condamnă faptul depășirii noastre, adică modernismul... Măruntăneii și torturii romantice i-a suc-

cedat profunzimea și libertatea modernismului inteligent."

Impresionează plăcut maturitatea spiritului critic al tânărului Noica, orientat prompt și decis, în spațiul literaturii. Pentru că trebuie precizat, acestor pagini de debut nu le lipsește nici recenziile despre cărțile de beletristică apărute. Prin acuitatea observației, prin formularea judecății de valoare, Noica tânărul e un critic literar în formare și de ar fi perseverat în domeniu putea deveni un mare critic. Orientarea lui este hotărât favorabilă literaturii moderne. Vede în poetul Nichifor Crainic, cu a sa plachetă *Darurile pământului* (mereu reeditată) un anacronism: "Poet în înțeles antebelic, dl. Nichifor Crainic e patriot..., sensibilitatea sa e comună, filosofia sa, curentă..., poezia dumisale un infim material poetic... Scrisul dumisale e retorică... În măsura în care dl. Nichifor Crainic e papriot, poezia sa seamănă până la înfrățire cu cea a d-lui. Mircea Rădulescu, poetul festivităților de 24 Ianuarie și 10 Mai! În schimb, scrie aplicat și entuziast despre volumul *Lauda somnului* de Blaga, socotindu-l o apariție excepțională: "Așadar formarea poeziei d-lui Blaga presupune o substanță adâncă. Ea nu este, de altfel, greu de găsit. Titlul, într-o sinteză viguroasă, traduce toate amplificările versurilor, furnizând o fericită expresie poetică". Și, după analize de text, conchide: "Bineînțeles că *Lauda somnului* trebuie citită. Este, împreună cu *Omul care și-a găsit umbra*, tot ce s-a scris mai bun în ultimul timp". Apoi a tot dat informații despre iminenta reprezentare a *Mesterului Manole*, comentând-o receptiv, deci, elogios. Prin 1928 Noica tânărul nu agreea publicistica lui Arghezi. Aceasta nu-l împiedica să sublinieze că autorul *Cuvintelor potrivite* este "un mare poet", ba chiar regreta că această poezie e "inestimată suficient până astăzi". Când, în 1929, Bacovia a publicat volumul *Poezii*, plachetele *Plumb* și *Scintei galbene*, cărora le-a adăugat câteva inedite, Noica observă că poetul, prin scrisul său vibrații, "a simțit cel mai puternic apăsarea materiei". Și adaugă concluziv: "Cu decorul unei singure

odăi Bacovia cuprinde tristețe largă, vibrează polifon și contemplă multicolor - realizând poezia cea mai sinceră (nici cea mai bolnăvicioasă, cum s-a spus, nici cea mai tristă poate) din câmpul scrisului românesc. Sinceritatea este primul titlu care condiționează arta poetică, dar, de multe ori, și ultimul". Negreșit, nu aflăm aici recunoașterea marii valori a poeziei lui Bacovia așa cum s-a impus ea, prin strădania unor critici, de abia în anii șaizeci ai secolului nostru. Dar ce dreaptă evaluare a poeziei bacoviene, încă în 1929, în timp ce marii critici (ca Lovinescu, în 1937, și Călinescu, în chiar 1941) o considerau o lirică a romantismului minor. Tot în 1929, la un an de la *Hanu Ancuței*, tânărul Noica descifrează, în opera lui Sadoveanu, trecerea spre o nouă vârstă literară ("...Pe nesimțite cititorul se află în fața unui nou Mihail Sadoveanu, care n-a păstrat de la cel vechi decât aceeași viguroasă sevă epică"). N-aș spune că a intuit marea capodoperă reprezentată de *Craii de Curtea-Veche* a lui Mateiu I. Caragiale. Dar e incontestabil că, atunci, în luna apariției romanului, îi intuia marea valoare: "Ultima carte este scrisă atât de convingător, încât credem aproape imposibil ca dl. Mateiu I. Caragiale să nu fi pus bucăți întregi din propria d-sale biografie, îndeplinind astfel condițiile unui artist autentic, care, înainte de a-și obiecta, rece, opera, trebuie s-o încălzească cu suflul unei realizări artistice lăuntrice și reale... Astfel înțeleasă, cartea este un moment".

Sînt destule alte intuiții valabile în această debordantă publicistică de tinerețe a lui Constantin Noica, după cum altele au fost infirmate de trecerea timpului (de pildă, excesiva evaluare a operei, oricum minore, a lui Brătescu-Voinești). Dar, după un prim volum din această publicistică, oprită, fatal, în 1929, n-avem cum evalua întreaga percepție a tânărului Noica despre fenomenul literar-cultural al timpului. Să așteptăm, deci, dezlegările în volumele următoare.

O revistă de poezie

"N-au fost niciodată pînă acum în Franța atîția poeți scriind, publicînd, citind în public, atîția editori și reviste de poezie, atîtea *subsidiile ale statului* pentru a-i susține". (s.n. - G.S.)

De ce am început cu acest citat din articolul *Așchie* al lui Jacques Dupin, articol ce reprezintă răspunsul poetului francez la ancheta "Absența poeziei" ("Le Debat" - nr. 54, martie-aprilie 1989) și care este preluat de revista sătmăreană POESIS (în nr. 2-3, februarie-martie 1995). Pentru că el sintetizează situația poeziei în particular și a literaturii în general în occident. De ce ne-a atras atenția în mod special această remarcă și nu celelalte referitoare la subiectul articolului în sine? Pentru că, iată, în anul de grație 1995, în România nu există decât o singură revistă dedicată exclusiv poeziei. POESIS din Satu Mare. O revistă care în condițiile vitrege ale culturii române încearcă încă să se mențină la suprafață. Încearcă încă să promoveze tinerii poeți. Încearcă încă să se dedice exclusiv analizei poeziei contemporane. Încearcă încă să readucă în actualitate figurile mari ale poeziei românești. Și reușește. Și nu numai că o face, dar există în continuare ca revistă.

Ce putem găsi în acest ultim număr al revistei POESIS? În primul rînd versuri. Versuri bune și mai puțin bune, dar versuri. Semnează Luiza Carol, Ion Stratan, Andreas Wellmann, Leo Butnaru, Constantin Ștefuriuc -asta ca să îi amintim numai pe cei care figurează pe copertă. Altceva? Versuri. De data aceasta în traducere: Gerard Bayo, poeți catalani. Apoi? Versuri analizate. Decu, 28 de pagini de poezie - un punct cîștigat pentru poezia românească.

George Șipoș

În apropierea lui Lucian Blaga (II)

ECHIVOCUL "Spațiului mioritic". L-am lăsat, într-o bună zi, perplex, spunându-i că citesc *Spațiul mioritic* înainte de culcare, pentru a putea adormi mai ușor. Blaga a făcut ochii mari. "Adorm cu privirea pe o perfecțiune", am adăugat, spre a lămurii lucrurile.

Cioran. Nu-i plăcea. Îl irita aidoma unui praf de strănutat. Cred că era autorul care-l contraria cel mai mult. Pe fondul rechizitoriului adresat existențialismlui în genere, îl taxa drept risipit, incoerent, nevertebrat, neserios. Se manifesta astfel impactul dintre sistem și rest, dintre construcția securizantă și libertatea anarhică și straniu chemătoare. Două naturi creatoare diferite se înfruntau într-un chip previzibil, însă cu o înverșunare unică la Blaga, ce friza injustiția. E cu putință să fi fost la mijloc și o răbufnire umorală a captivului împotriva celui ce se bucură de libertate. Autorul *Poemelor Luminii* a publicat și un pamflet împotriva gânditorului stabilit la Paris, care, din păcate (unul din puținele acte blagiene despre care se poate spune din păcate), ținea isonul propagandei oficiale. Am fost atunci mîhnit, fiind convins că marele Blaga trebuia să-și reprime insatisfacția personală pentru a nu contraveni unui ideal transpersonal pe care l-a slujit cu abnegație, cel al abolirii regimului represiv.

Refuz. L-am rugat să-mi citească din poeziile sale noi, pe care nu avea dreptul a le publica. M-a refuzat. "S-ar putea să preiei, chiar fără voie, unele motive și forme ale lor, care apoi să circule, eventual, mai departe. Ar fi greu de restabilit originea acestora. Ar fi un proces ce s-ar petrece în penumbra istoriei literare. Prin urmare, gelozia Marelui Anonim se reflectă în gelozia Marelui Nume..."

Premiul Nobel. Din gura lui am aflat că a fost propus pentru Premiul Nobel. "Am auzit aceasta, spre surprinderea mea, la un post de radio occidental. Știi, în fiecare seară ascult asemenea posturi, pînă *adorm pe ele*". Expresie exactă. N-a comentat prea mult mirabila șansă irosită. Asupra "concurrentului" cîștigător, Juan Ramón Jiménez, a emis o scurtă apreciere elogioasă.

Național fără naționalism. L-am întrebant dacă spațiul mioritic e specific doar pentru poporul român. "Nu, nu numai pentru poporul român. Ceea ce am botezat spațiu mioritic se întinde, într-o anume măsură, chiar într-o apreciabilă măsură, și asupra unor țări vecine, în speță către sud. Spațiul mioritic nu desparte, ci unește etniile". Explicație caracteristică, în sensul privirii superioare, tolerante, pe care Blaga o arunca asupra spinoasei probleme naționale. Autentic *homo europeus*, diplomat nu în mod fortuit, ci prin vocație (să recunoaștem) încă una din înzestrările sale: diplomația, a detestat conflictele interetnice, pe care le califică drept "accidente istorice regretabile". Reamintindu-i o frîntură din polemica pe care a purtat-o cu autorul *Eulaliilor*, "sîngele meu neaș nu stă de vorbă cu un sînge amestecat ca al d-tale" (citez din memorie), mi-a replicat, stînjinit, că ea reprezintă un tribut plătit unei retorici de epocă. Mi-a declarat nu o dată că a întreținut totdeauna cu scriitorii maghiari "raporturi europene". Mi-am dat seama - ceea ce i-am și spus - că, prin concepția sa de morfologie a culturii, localizată datorită celebrei categorii a spațiului mioritic, se ajunge la o proiecție sublimată a specificului nostru național. La o teză "pură" a acestuia, scutită de implicațiile practice, atît de

amare, ale izolaționismului și resentimentelor etnice. Marea deschidere teoretică poate contribui la dezamorsarea tensiunilor istorice. Patriotismul are șansa unei identificări cu fondul său spiritual, demn și peren. Cu esența sa nonviolentă, constructivă. În felul acesta, Blaga a făcut un pas înainte față de Eminescu, grevat încă, în doctrina sa politică, de un naționalism pătimaș și desuet, corelat cu xenofobia. Prin viziunea sa stilistic națională fără naționalism, Blaga e neîndoios mai aproape de noi decît Luceafărul. După cum, îmi permit a adăuga, Cioran e, poate, încă mai avansat decît Blaga, îngăduindu-și acea postură autocritică ce se dispensează de orice menajamente, de orice prejudecăți, cu care o conștiință națională se cuvine a se confrunta, din cînd în cînd, pentru a-și dovedi deplina emancipare și, *de facto*, propria țarie, și pe care, la germani, au întrupat-o mari spirite necomplexate precum Schopenhauer, Nietzsche, Thomas Mann.

O minusculă colaborare. Pregătind volumul *Din lirica universală*, intrucît mă știa cititor de poezie rusă în original, Blaga mi-a solicitat să-i ofer cîteva "traduceri brute" din această creație, pe atunci, sub unele din aspectele ei, atît de în vogă la noi. Din textele pe care i le-am dat, s-a oprit asupra unei poezii de Lermontov, în două strofe, pe care a intitulat-o *Iubire mîndră*. La poetul rus apare fără tilu și cu un motto în limba germană, la care traducătorul a renunțat. Iat-o turnată în verb blagian:

Ei se iubeau unul pe altul
gingaș și amar,
Cu patimă vifornică, prin
vreme pămîntească,
Dar ocoleau, mereu fățiș să și-o
mărturisească.
Și reci erau cuvintele, ce le
schimbau arar.

S-au despărțit prea mîndri
într-un ceas tăcut,
Iar chipul drag, ei și l-au dat cu
totul amintirii.
Și moartea a venit: sosi și clipa
întîlnirii,
Dar dincolo iubirii nu s-au mai
recunoscut.

Apariția cărții, în întunecatul 1957, a fost trecută sub o tăcere...ideologică cu, după cîte știu, o unică excepție: recenzia subsemnatului, publicată în *Steaua*. Blaga mi-a mulțumit, în pofida faptului că, în redacție, un condei vigilent a intervenit în textul meu, răsucindu-l în sensul unei muștrări "pe linie", adresate autorului. Evident că, pe atunci, n-aveam cum protesta împotriva acestei imixtiuni, de care am luat cunoștință abia citindu-mă în pagina tipărită. Stupida muștrare mi-a fost reproșată recent, cu o rea voință pe care n-o merit, de către un "cercetător" tendențios din coloanele *Literatorului*, publicație care se vede că nu putea răspunde observațiilor ce i le-am adus cu argumente mai la obiect...

Dedicație. Transcriu dedicația pe care am căpătat-o pe un exemplar din volumul *Din lirica universală*: "Lui Gheorghe Grigurcu cu deosebită prietenie și foarte aleasă prețuire L. Blaga".

Confuzie. Putea fi văzut, pe străzile Clujului "meu", un bărbat cu o înfățișare frapantă, de savant evadat din timp, de geniu somptuos decorativ. Zărindu-l, te opreai spre a-l contempla. Plete albe revărsate pe umeri, frunte imens boltită, privire extatică, lavalieră. Bucureștenii ceva mai vechi și l-ar putea aproxima, transpunînd, într-o variantă elegantă,

imaginea bătrînului "astronom" cu alură de astrolog, plantat cu marea lui lunetă vetustă în Cișmigiu sau pe trotuarul din fața Cercului militar... Era poetul simbolist, filosoful și universitarul Eugeniu Speranția. Discuțasem de cîteva ori cu el, mai ales pe marginea intenției ce-o aveam atunci de a-l traduce pe Rimbaud. Lumea neprevenită îl confundă cu Blaga.

Stelaru. Se amuza povestindu-mi anecdote despre faimosul poet și cel puțin la fel de faimosul personaj genialoid Stelaru. Una, cea de oarecare circulație, potrivit căreia autorul *Orei fantastice* (volum ce mi l-a împrumutat Aurel Rău; *Cetățile albe* l-am cumpărat de la un anticariat, insuficient de atent cu obligația epurării literaturii decadente) mergea în Cișmigiu, pentru a da drumul din colivie, rînd pe rînd, păsărilor aparținînd unei doamne ce-l găzduia. Alta, de asemenea cunoscută, despre furtul mînușilor scumpe ale lui Al. Rosetti, din biroul acestuia de la Fundație, tocmai cînd lingvistul se pregătea a-i oferi un ajutor bănesc. Alta, personală. "O cunoștință comună" a fost chestionată de către Stelaru în legătură cu Blaga. "Ce fel de om este acest Blaga", se interesa boemul. "E un om serios?" "Depinde", i se răspundea. "Ce înțelegi d-ta prin om serios?" "Păi, de exemplu, nu umblă, noaptea, pe case?"

Cinematograf. Din cînd în cînd, aducea vorba despre cîte un film. Aveam impresia a desluși în spusele sale o urmă din uimirea tînarului "provincial" de odinioară în fața acestei "minuni" moderne. O tresărire de "om vechi". "Pe cînd trăiam în străinătate, mergeam la cinematograful seară de seară".

Iosif E. Naghiu. Și-l mai amintește cineva pe Iosif E. Naghiu? Dacă nu, să-i prezint prea pitoreasca figură, în cîteva linii, așa cum mi s-a întîmplat a-l cunoaște, ca licean, la Oradea. Teolog și bibliograf, "tobă de carte", veșnic purtînd sub braț o servietă burdușită de reviste vechi și de fișe acoperite cu un scris neverosimil de mare, era un obez plin de bizarerii, cu un mers greoi și legănat ca de rață, frămîntat de o bulimie veșnic nesatisfăcută, care zice-se, s-a saturat doar o dată, la sfîrșitul unui festin clerical, cînd chelnerii, știindu-i meteahna, i-ar fi oferit o imensă tavă încărcată cu toate resturile. Altminteri, un abstinent. L-am surprins într-un compartiment de tren, în care a intrat o femeie atracțioasă, izolîndu-se la fereastră, spre a se ruga în șoaptă, fierbinte, în latinește, probabil pentru a înfrunța mai ușor ispita. Un abstinent, însă nu chiar un serafic. Nu-l părăsea gîndul dobîndirii unor "situații" universitare sau bisericești, drept care se putea arăta oportunist, laș, adulator, inclusiv, în ciuda ținutei sale comic anacronice, la adresa oficialității comuniste. După cum, cu cîteva ani înainte, oscilase frenetic între ortodoxie și greco-catolicism, trecînd, cu o dezinvoltură ce-l făcuse renumit, de la una la alta, de mai multe ori. Vorbîndu-i, în repetate rînduri despre Iosif E. Naghiu, pe care-l regăseam în vacanțe, Blaga, care-l cunoștea și el îndeajuns de bine, a citat o vorbă de duh a sa: "omul acesta stă cu c... nu în două luni, ci în două biserică".

O întîmplare la poștă. Găsindu-mă într-o dimineață la poșta din Cluj, s-a apropiat de mine o doamnă în vîrstă, scundă și cu un aer ceremonios, cu rugămîntea de a-i împrumuta stiloul. Cînd mi l-a restituit, mi-a arătat ambele fețe ale plicului ce-l ținea în mîna: adresantul era familia Brediceanu, iar

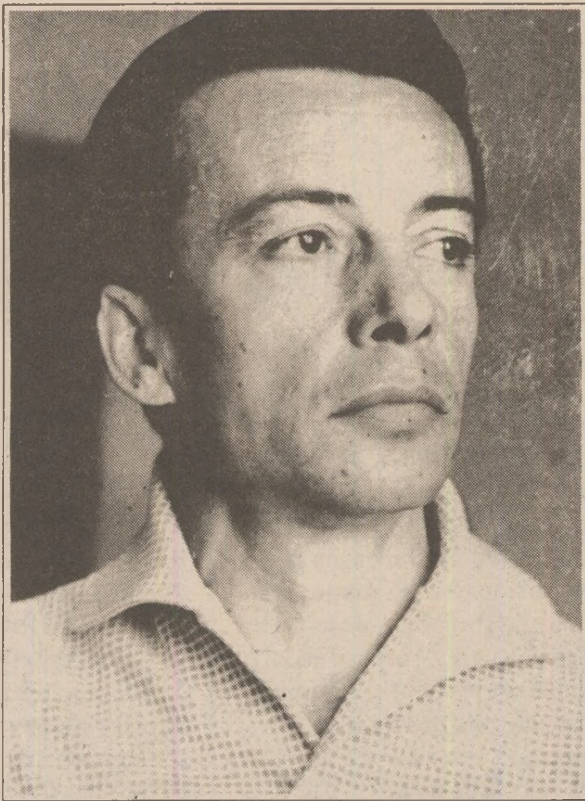
expeditorul Cornelia Blaga, pe care încă n-o cunoșteam personal. "Ai făcut un serviciu unei mari familii românești", s-a rostit doamna, mulțumindu-mi într-un asemenea fel insolit. Am avut slăbiciunea de a o informa că-l cunosc bine pe soțul său. Cînd i-am relatat scena lui Blaga, acesta mi-a spus că o cunoștea deja de la soția sa, ce-i vorbise despre înfîlnirea, la poștă, cu "un tînar ciudat".

Exmatricularea. După eliminarea mea, din pricini țipător politice, de la Școala de literatură, m-am aflat la un pas de o a doua situație analogă, la Cluj. N-am dubii asupra motivelor reale ale propunerii de exmatriculare, făcute de decanul de atunci al facultății, Iosif Pervain. Nu conta atît absența de la cîteva ore, puține, ale fastidiosului curs de marxism-leninism, ci răfuiala - obligație imprescriptibilă - cu un suspect, cu un ins care a fluierat în biserică. Am sosit de la București - acum îmi dau seama - cu un dosar care trebuia să fie luat în considerare. Și cine ar fi putut fi mai atent la un atare dosar compromișător decît Iosif Pervain, dascăl steril și circotaș, pofcios de-a "ajunge" în anii unor dramatice dislocări (Oare nu conține însuși numele său anagrama verbului a parveni?). Drept care, dl. Pervain cel plin de ifose și ironie mai mult ori mai puțin grobiană și care obișnuia a-și așterne unele din puținele sale texte cu mîna altuia, mi-a făcut, din capul locului, onoarea unui tratament "privilegiat", în așteptarea prilejului unor măsuri mai concludente, *recte* mai pe placul "forurilor". Prefigurate de felurite șicane, acestea n-au întîrziat. M-am trezit, șadar, în ciuda unor foarte bune note la toate materiile, cu o notificare a exmatriculării. Se repeta oarecum ceea ce am pătît mai demult, la școala elementară. Nu existau decît două soluții: ori eram nevoit a repeta clasa, tot sub pretextul absențelor, căci fusesem bolnav, ori eram declarat premiantul întîi. Bineînțeles, am alergat la Blaga. Mentorul meu a fost silit să facă un drum la cumplitul Pervain pentru a-l îmbuna și, pînă la urmă, pesemne satisfăcut în vanitatea sa, de magnificenta intervenție, acesta a cedat. Astfel pot afirma că am absolvit Facultatea de filologie și datorită lui Blaga.

Ambianța. Întîlneam, în preajma lui Blaga, cu o anume frecvență ce m-a făcut a-i reține ca posibili "apropiați", pe cîteva intelectuali distinși: Ion Breazu (profesorul meu, unul din prietenii săi vechi, a cărui boală, reprezentînd parcă o repetiție generală a propriei sale agonii, o urmărea cu îngrijorare), Pompiliu Teodor, Liviu Rusu, Ion Mușlea. De asemenea pe mai tînarul universitar Alexandru Husar, cu care mi-a făcut cunoștință, posesor al unei priviri bizar asemănătoare cu cea a lui Blaga însuși, fire loială și intransigentă, cu care am dezvoltat o caldă relație personală. Mai venea cîteodată la Blaga și Dumitru Andrașoni, student cu vocație lirică și lecturi bogate, migrator de la o facultate la alta, avînd un an sau doi mai mult decît subsemnatul, care, după decesul poetului, a lucrat susținut, sub îndrumarea Corneliiei Blaga, la ordonarea manuscriselor acestuia. Unde te afli acum, Dumitru Andrașoni?

Gheorghe Grigurcu

Geo Dumitrescu, astfel cum îl cunosc

unele schimbări de fond. Cine a trăit epoca își amintește.

Geo Dumitrescu își reia activitatea literară în acest context. În perioada ostracizării, nu doar că nu publicase poezie dar nici nu scrisese. Avusese chiar, nu o dată, sentimentul blocării definitive. Acum găsea însă iarăși, în sine, resurse de trăire poetică și un elan al decomprimării ce-i impunea,

literar vorbind, o formulă pe care nu o mai cultivase: aceea a poemului aluvionar, de vaste cuprinderi, discursiv cu intenție, astfel cum se configurează în ciclul amintit al *Aventurilor lirice*.

Încă purtătoare ale unei figurații ce aparține epocii anterioare ("macaralele", "șantierul", "cărbunele", "turbinele", "moara de lumină" ș.a.), acele poeme au produs totuși, la apariție, senzația că înlătură niște canoane, măcar în plan formal, prin renunțarea mai peste tot la rimă, prin colocvialitate și debitul torențial. Iar *Cîinele de lîngă pod* rămîne o piesă care nu a pălit, poem reflexiv axat pe ideea confruntării dramatice a omului cu sinele profund, cu acel *alter ego* neliniștit, obsedat, întruchipat simbolic de "trista viete" cîinele Degringo. Urmează poeziile din *Nevoia de cercuri* (1966), mai lirice decît... *Aventurile lirice*. Captează ecouri din spațiile intimității, ale erosului, cultivă tonul elegiac. Dar nu exclud nici sarcasmele, umorile negre, exasperările, furiile, pendularea între rîs și plîns, în vechiul spirit din *Aritmetică* sau din *Libertatea...*, volume de altfel încorporate în *Nevoia de cercuri*. Acum poetul își reprezintă un "personaj", o proiecție a ideii sale despre condiția umană. Acest personaj este un ins din rasa "păguboșilor", a celor care în permanență pierd, dăruindu-se totuși tuturor luptelor, tuturor experiențelor anulate, acceptînd să piară ca soldat anonim, fără glorie, îngropat sub "cartușele lumii": "și eu dorm, mereu, îmbrăcat, cu ranița-n spate, / dorm pe mine, dedesubtul meu îngropat, / și lampa n-o mai sting, n-o mai aprind, / și dorm cîntînd în neștire, pierdut, deșucheat: / O, draaaga mea, iubiiita mea, / o, viiisuriile meelee..." Prototipul este Ieremia, un simbol moral, stîngaciul și greoiul Ieremia, cel cu oiștea și gardul din proverb, eșuînd în tot ce încearcă, împotriva evidențelor, a bunului-simț, a rînduieilor înțelepte, eșuînd totuși numai în aparență pentru că desface un drum, o cale către "centrul lucrurilor", pe care alții vor înainta cu folos.

MICA liberalizare ideologică de la mijlocul anilor '70 a generat și unele schimbări ale raportului de forțe în lumea literară. Brutozaurii dogmatismului istoric, spre a vorbi astfel, se

retraseră în grotele lor iar noii dogmatici, ce înhățaseră deja ideea națională, grupați în jurul lui Eugen Barbu, cedară și ei, tactic, mici porțiuni din terenul întins pe care îl controlau (povestea s-a repetat aproape întocmai în decembrie '89). În aceste condiții, liderii de atunci ai forțelor reformatoare ale scriitorimii - Z. Stancu, E. Jebeleanu, M. R. Parascchivescu, Marin Preda - găsiră că era momentul să se facă unele schimbări la revistele Uniunii și în primul rînd la publicația ei principală care era *Gazeta literară*. I-au propus lui Geo Dumitrescu să vină la conducerea acesteia, cu intenția de pe atunci clară (era în 1967) de a o transforma radical, de fapt de a crea, pe osatura ei, o nouă publicație, cum s-a și întîmplat. După ezitări (se putea altfel?) Geo Dumitrescu acceptă.

Cînd m-a chemat să vin în echipă cu el mare mi-a fost bucuria, sedus cum eram de farmecul omului și, desigur, de mitul aceluia care editase, în anii războiului, admirabila *Albatros*. A apelat de altfel la toți foștii albatrosiști disponibili, aducîndu-i pe unii în redacție iar pe alții la secretariatul tehnic, de la Ion Caraion și Ben Corlaci la Al. Cerna Rădulescu, Tib. Tretinescu sau Marin Sârbulescu, toți buni profesioniști ai presei. Numai la Virgil Ierunca nu a putut apela, din motivele știute, cu toate că, astfel cum am aflat din documente tîrzii, tot de Geo Dumitrescu date la lumină (*R.L.*, nr.39-40/1993), l-a consultat prin corespondență, ba i-a și cerut să colaboreze. Act desigur imprudent, riscant chiar și în acele vremuri de maximă deschidere (în comparație cu închiderile dinainte și cu acelea care vor urma).

Au fost, din primăvara pînă în toamna lui 1968, cîteva luni agitate și totodată laborioase, de mare dăruire a tuturor. *Gazeta* continua să apară dar în același timp era construită, de aceiași oameni, cealaltă revistă, *România literară*, în mai multe versiuni, totul într-o atmosferă emulativă pe care tot Geo Dumitrescu cel mai bine o evocă, în textele de care am amintit adineauri. Un lucru țin totuși să adaug: *România literară* arată azi altfel, în mare măsură, decît arăta la începuturi, cei care o scriu sînt aproape toți alții decît cei care o scriau atunci (este și firesc, după 27 de ani!), dar structurile de rezistență, compartimentarea, mare parte din rubrici sînt acelea pe care le-a conceput Geo Dumitrescu, fondatorul publicației noastre.

PENTRU cine îl cunoștea numai pe omul de lume Geo Dumitrescu, adică pe convivul fermecător, spiritual, afectuos cu toată aplecarea sa către ironie, neocolind ambianța boemei, nedisprețuitor al taifasului pînă la ore tîrzii, comportamentul său ca redactor șef a

fost în mare măsură motiv de contrariere. Punctual, riguros în toate pînă la a părea pedant, chiar tipicar, pretinzînd respectarea întocmai a angajamentelor luate de fiecare, a sumarelor, a planurilor redacționale în comun întocmite și acceptate, verificînd la sînge statele de plată, cheltuielile curente, cursele șoferului etc., deloc zgîrcit în observații, în reproșuri inechivoc adresate, glumind mult mai rar decît se aștepta de la el și fiind mai degrabă "acru", "antipatic", poetul contrazicea flagrant, iar pentru unii scandalos, imaginea care se impusese despre el în viața așa-zicînd civilă. Dar seara se petrecea minunea, de îndată ce ieșeam împreună pe poarta clădirii din Ana Ipătescu, spre a ne opri cîteodată la Turist, în Piața Romană, ca la o primă haltă, iar apoi, mai totdeauna, la Doamna Candrea, pentru o poposire mai lungă. Reapărea atunci "celălalt" Geo Dumitrescu, afaibil, comunicativ, debordînd de umor, deschis vorbelor de duh, iarăși "simpativ", ce mai încoace și încolo, și asta exact cu aceiași oameni pe care îi beștelise la redacție cu o oră înainte. Separarea planurilor era foarte netă și poetul o executa fără nici o dificultate vizibilă. Mie, care prefer o "disciplină de fier" (deși n-am știut s-o aplic niciodată) obositoare dezordini, stilul său autoritar de lucru, întemeiat pe rigoare, îmi convenea, dar altora nu. De aici unele tensiuni, conflicte. Pe unele am încercat să le sting, ca mediator acceptat de ambele părți.

În mai 1970, Geo Dumitrescu părăsi redacția, izolîndu-se pentru mulți ani la Sinaia, la casa de creație de pe Cumpătu, unde se lăsa însă asediat de vrafuri uriașe de corespondență conținătoare de manuscrise, căreia îi răspundea, cu metodă, la rubricile de poșta redacției deținute succesiv la *România literară*, *Luceafărul* și *Flacăra*. Azi a renunțat și la această îndeletnicire, care l-a pasionat mulți ani, și trăiește departe de lumea scriitoricească, departe de lume în general. Acceptă numai vizitele apropiaților săi. Se observă însă un lucru: estomparea sa ca persoană fizică este compensată de o tot mai vie și mai activă prezență literară, nu prin noi manifestări proprii (deși l-am văzut de cîteva ori, cînd a fost incitat, încordînd arcul polemicii cu știuta forță) ci prin ecourile tot mai evidente pe care poezia sa le stîrnește în aceea a multora dintre urmași. Este un fapt despre care s-a scris și se va mai scrie: dintre poezii generației lui, Geo Dumitrescu este acela care are posteritatea literară cea mai bogată și cea mai activă, fie că beneficiarii ei o recunosc fie că nu. Este, ne închipuim, un motiv de satisfacție pentru poet, la neversosimila aniversare a celor 75 de ani pe care îi împlinește.

Gabriel Dimisianu

Virgil Nemoianu

Umanismul culturii

I
CITITORUL presei românești observa cu interes pasiunea pusă în dezbaterile iscate în jurul acelei aripi a politicii și a intelectualității din trecutul românesc (net minoritare de altfel) care, în anii interbelici, se orientase spre valori naționaliste, iraționale și anti-moderniste. Îmi văd bucuros confirmată părerea din 1990 că una din marile teme ale vieții intelectuale din deceniul 10 va fi "dezbaterea canonică" în jurul "post-eminescienilor" care și-au început cariera în anii '30.

Cum se desfășoară această dezbateră? Pe de o parte auzim zgometoase voci (unele infantile, altele de-a dreptul amenințătoare) care insistă că generația criterionistă (și anume tocmai în faza ei juvenilă și radicală, iar nu în realizările ei mature) să fie proclamată drept model pentru viitorul culturii și societății române. Unii caută să ne persuadeze că mărunțul Nae Ionescu ar fi un geniu de mare talie. (Un excelent studiu al Martei Petreu, de mare responsabilitate profesională, arăta recent, o dată în plus, erorile acestei poziții). Alții, în chip și mai bizar, au stърnit valul de entuziasm care l-a înălțat pe diletantul Petre Țuțea la nivel de zeități naționale. Alt caz, politic mai grav, rămâne încercarea de a institui o continuitate legitimatoare (alternativă monarhiei constituționale) prin glorificarea dictaturii militare a lui Ion Antonescu.

De celalată parte, deși mai puțin numeroase, nu sunt mai puțin energice vocile care (pomenesc numai câteva nume), fie în maniera serioasei analize critico-filologice (Z. Ornea), fie în cea a foiletonismului polemic (A. Cornea, D. Pavel, V. Tismăneanu, cei din urmă de pildă în *Agora* și în *Partisan Review*), fie la modul ideologismului pur (Matei Călinescu în *Salmagundi* Winter 1993, pp.133-

151), demască și înfierează vederile acelor juvenili pripiți de acum o jumătate de secol și mai bine. Cîteodată li se impută acestora din urmă vinovății istorice copleșitoare, alteori li se trec sub tăcere realizările substanțiale din opera lor intelectuală reală, cea de maturitate; astfel de

exagerări le întâlnim apoi mult sporite la autori străini vag familiari cu întortoacherile culturii române.

Sunt departe de a blama sau de a disprețui această dezbateră "canonică", necesară și, să sperăm, măcar pe termen lung, clarificatoare. La urma urmei, am intervenit eu însuși în discuție printr-un eseu despre Eliade din *Cotidianul* (LAI, iunie 1992), prin articolul despre filozofia română din *Review of Metaphysics* (în martie 1990) sau prin eseuul "Despărțirea de eminescianism". De altfel aceste intervenții mi-au și atras admonestrările severe ale lui Cornel Ungureanu într-un lung serial din *Luceafărul* în 1993. Aș fi deci cam inconștient dacă aș căuta să minimalizez dezbateră în cauză. Totodată n-aș vrea nici să ascund că, obligat să aleg, simpatizii mele de obicei merg către așeza mai aproape de critica decât de glorificatorii criterioniștilor.

Cu toate acestea, nu e imposibil ca înverșunata concentrare a ultranaționalistilor și a radical-democraților pe o perioadă revolută a cărei relevanță ar trebui să fie (deși, să admitem îndată, nu este întotdeauna) modestă pentru ziua de azi, ar putea la un moment dat să funcționeze ca un soi de evazionism (fie el chiar neintenționat). Ar putea adică să ne abată atenția de la chestiunea mult mai acută a trecutului imediat, cel comunist, a sechelelor sale psihosociale și a continuităților sale în prezentul politic, dar mai cu seamă a *învățăturilor* pe care o societate ruptă între multiple și contradictorii niveluri istorice (cum bine au indicat printre alții gânditori dintre cei mai pătrunzători ai istoriei culturale românești cum ar fi Al. George, H. Patapievic și Sorin Antohi) s-ar cuveni să le tragă din propriile erori, vinovății și colapsuri în deceniile colectivismului roșu.

De ce această inversare a priorităților discursive? Cel dintîi motiv pare a fi persistența blocantă a

structurilor comuniste care (fie și numai pasiv, prin pură prezență) îndrumă discret dezbateră spre zone mai îndepărtate în timp, deci mai puțin jenante. Al doilea, nu mai puțin important, ar fi disperata căutare de alibiuri a societății românești. Pe întreg spectrul ideologic observăm că fenomenul comunismului este privit ca un element "străin", impus din afară, lipsit de aderențe la "sinea" comunității etnice de la Dunăre și Carpați. Mi se pare atît de fătîș eronată această secundă poziție, (oricît de răspîndită ar fi printre românii educați sau nu), încît nici nu-mi vine să mai polemizez cu ea. Mai practic și mai folositor ar fi deci să comentez pe scurt lucrările publicate de doi cercetători care nu s-au bucurat de mare atenție publică, dar care se apleacă cu enormă competență și admirabilă devoțiune asupra subiectului cel mai important al istoriografiei române ca auto-înțelegere: mecanismele ascensiunii și ale evoluției interne a comunismului român. Mă refer la doamnele Ileana Vrancea și Ana Selean.

II
SUBIECTELE tratate de cele două autoare sunt diferite, dar înrudite totuși. Ana Selean lucrează la un ciclu de studii despre faza incipientă a ocupării culturii de către comuniști, anii 1945-1949 adică. Pînă în prezent au apărut două volume la editura Thausib din Sibiu, cel dintîi intitulat *Trădarea intelectualilor*, celălalt *Reeducare și prigoană*. Documentarea mi se pare formidabilă în precizia ei rece și factuală. Cu toate acestea avem de-a face cu o adevărată epopee, în care personajele ne sunt bine cunoscute, dar se așează și se configurează în poziții adesea neașteptate. Spun adesea, pentru că unii din "procurorii" timpurii sunt tocmai cei care aveau curînd să sufere pedepse, umiliri și maziliri. Iar unii dintre cei timpurii înfierăți s-au instalat apoi (tot atît de curînd) în poziții avantajoase și respectabile, pe baza înțelegerii cu acuzatorii. În fine unii din acuzatori aveau să regrete (după ani și ani) dacă nu afirmățiile, poate măcar tonul lor vituperativ, refuzul nuanței, mînia ostentativă. Printre indignații timpurii, Dan Petrașincu, Virgil Ierunca sau Șerban Cioculescu figurau alături de Mihnea Gheorghiu, Oscar Lemnar, Grigore Preoteasa, Călugăru, Peltz și Vitner, *Dreptatea*

alături de *Scînteia* și *România liberă*, iar incriminații nu erau numai N. Roșu sau N. Crainic, încă de la început, Liviu Rebreanu, Brătescu-Voinești, Ion Barbu Tudor Arghezi.

Asalturile crunte ale începutului de drum erau, firește, orientate spre colaboraționismul fascist, sau spre implicațiile teoretice de dreapta a scrisului victimelor. Numai că, arată documentația, o logică lăuntrică ineluctabilă îndrepta aceste vehemente în cercuri tot mai largi și împotriva celor neutri, și împotriva acelor care îndrăzneau să devieze măcar cu un milimetru de la o definiție îngustă și fanatică "relevanței sociale" și a ideologiei acceptabile, adică împotriva celor care apărau esteticul și culturalul. Epurările începeau cu puțini, aveau o aparență plauzibilă: dar pe o dată deschisă avea loc iute avangarda globală a culturii. Nu puțini conchid o dată în plus (iată o poziție careia îi sunt credincios de 40 de ani) să subordonarea culturalului politic, oricît de binecuvîntat ar fi intențiile sale (religioase, politice filozofice) nu poate decît sărăciți calitatea și diversitatea existenței umane, nu poate decît dăuna libertăților sociopolitice.

Nu începe îndoială că vînovățiile juridice își cer penalizările juridice. La rîndul ei însă, o bătălie ideologică își are rostul numai dacă e însoțită de toleranță inteligentă și de respect pentru cultură, altfel decade imediat în propagandă grosolană și ne împinge spre gesturi dictatoriale simetrice cu cele pe care vrem să le condamnăm, și chiar mai grave decît ele. Iar "politica pămîntului pîrjolit" (experiență istorică a dovedit-o de nenumărate ori!) duce *exact* la contrariul ei.

III
ILEANA VRANCEA este un nume bine cunoscut printre intelectualii români. La începuturile carierei era redactor la o revistă ideologică comunistă. Încă din anii '60 s-a distanțat tot mai clar de pozițiile respective (dacă în lăuntrul ei le împărtășea vreodată pe deplin) și a început să adopte atitudini (termenul nu s folosea încă pe atunci, dar i se potrivește mai bine decît altora) de cei care se împăunează cu "dizidenți". Acestea au culminat în două cărți grupate în jurul figurii lui E. Lovinescu și G. Călinescu: cărți despre care am și scris (cu aprobatoare stimă) la vremea sa, alături de *Steaua* (1976) cît și într-o revis-

ral și mecanismele tiraniei

americană de specialitate. Erau acolo schițate destul de limpede (în pofida unor prudențe impuse de cenzură) tezele majore ale gândirii sale.

Și anume că în cultura română de sub comunism se continua, în manieră cifrată (dar cu manifestări mai dure, mai grosolane) un conflict izbucnit încă dintre cele două războaie, acela dintre o orientare democratic-occidentală și una indigenistă, autoritar-antimodernă. Lovinescu și cei din jurul său erau întruchipări ale celei dintii; Călinescu era în schimb examinat sub semnul multiplelor sale ambivalențe, cochetării și derobări.

Ei bine, emigrată în Israel, Ileana Vrancea a continuat pe un ton mai răspicat și explicit operația, aplecându-se de astă dată asupra mecanismelor interioare care au contopit într-un "șuvoi unic" dreapta și extrema stîngă în România sub semnul comun al specificității locale, al anxietății panice (tot comune) în fața individualismului și a societății deschise.

Eseurile scrise de Ileana Vrancea (mai ales în perioada 1988-1993) sunt concepute ca parte dintr-un proiect mai amplu: "Intellectualii și modalitățile totalitare în România 1940-1993". Ele, aceste studii, au văzut lumina tiparului fie în reviste israeliene de limbă engleză, fie în publicații românești din străinătate cum ar fi *Agora* lui Dorin Tudoran, sau mai des *Dialog* al lui Solacolu și Negoitescu. Vrancea rămîne galată pînă în prezent prin modul minuțios, convingător, calm în care prezintă etapele joncțiunii între legionarism și comunismul național - asta nu numai la nivelul conținuturilor ideologice, ci chiar practic, politic. Operația începută încă din perioada 1944/47 nu a fost stopată niciodată, susține Ileana Vrancea, ci reluată cu sporită energie după 1960, ajungînd să transforme din interior comunismul românesc și să-l înzestreze cu trăsături specifice. Nu ultima dintre acestea este ostilitatea neîmpăcată față de orice structură (politică sau de gândire) democratic-relaxată; tocmai absorbția interioară de către comunismul românesc a categoriilor și psihologiilor de stirpe naționalist-comunitarian-autoritară explică nestinsa voință de răzbunare împotriva intelectualității democratice și a valorilor autonome ale culturii.

Un mare merit îi revine Ilenei Vrancea și pentru felul în care

examinează orientările politice ale comunității evreiești din România dintre cele două războaie, subiect fascinant care (nu mă pot mira îndeajuns!) pare să nu-și fi găsit pînă acum cercetători pe măsură. Vrancea arată că dacă fără îndoială exista în cadrul acestui grup etnic o stîngă (fie comunistă, fie socialistă) și o dreaptă (de tip național-sionist), totuși o clară majoritate era legată de formele capitalist-democrate prevalente în societate la acea oră; ea se apleacă cu grijă asupra figurilor conducătoare ale comunității evreiești din România, cum ar fi A. I. Zissu, Dr. W. Filderman, rabinul Al. Șafran și arată cum aceștia au fost marginalizați și înlăturați de către comunismul triumfător, aidoma conducătorilor legitimi ai democrației românești. În această privință concluziile cercetătoarei vin să confirme eseul seminal de acum cîțiva ani al profesorului american Jerry Muller (în *Commentary*) care a demonstrat, pe bază de cifre, că deși în măruntele partide comuniste est-europene din 1944/45 (cel românesc e pomenit și citat, dar nu reprezintă un exemplu major al istoricului) numărul evreilor e proporțional mare, acest număr rămîne totuși foarte mărunț raportat la *totalul populației* evreiești din țările respective. Comunismul *folosește* abil diverse grupuri etnice, variabile de la țară la țară, nefiind de fel *produsul* acestor grupuri, cum vor să ne convingă naționaliștii. Mi se pare acesta un domeniu fertil de studiu, foarte util și în sensul demolării unor mitologii și locuri comune mult prea persistente încă.

IV

DOUĂ concluzii vreau să trag din aceste prezentări (mult mai scurte decît le-ar merita valoroasele studii pomenite). *Una* este că în ce privește istoria deceniilor comuniste ne aflăm încă într-un stadiu pregătitor. Apar din fericire amintiri din închisoare, care documentează și explică în mod foarte serios mecanismele suferinței: mă refer la cele 2 volume ale lui Boldur-Lătescu (nu le-am citit încă), mă refer la cartea fundamentală a lui Ion Ioanid și la alte volume de amintiri (inclusiv eforturile, bine intenționate deși nu totdeauna eficiente, depuse de revista *Memoria*) apărute în ultimii cinci ani și semnate de N. Steinhardt, Oana Orlea, Doru Novacovici, Lena Constante, Remus Radina, Cicerone Ioanițoiu,

I. Gavrilă Ogoranu, I. Pantazi, Adriana Georgescu, Teohar Mihadaș și destui alții. (Știu că există un institut "al totalitarismului", cu o revistă a sa, nu-mi dau seama ce impact au, dar la rîndul lor catedrele universitare ar trebui să pună în fruntea preocupărilor de cercetare teme legate de această jumătate de secol.)

Memoralistica aceasta a început să fie completată (așa cum se și cuvine să fie) de o masă crescîndă de reminiscențe din viețile mai ilustre sau mai banale ale oamenilor care au suferit mai puțin dramatic (sau dureros), "la suprafață" (în societate) anii numeroși de "detenție liberă" din cadrul lagărului socialist. Consider că fără ajutorul unor astfel de publicații ("sociologie a concretului") teoriile politologilor despre jumătatea de secol comunist ar rămîne o schiță general-abstractă.

În schimb, literatura memorialistică (penitenciară sau nu) ne arată tocmai pînă la ce punct s-a înscris comunismul în istoria țării, ce rădăcini avea, cum a evoluat el în conștiința oamenilor și altele asemenea.

A doua decurge din orientările și din afirmațiile Ilenei Vrancea. Spunem că se cuvine să acceptăm - cu regret, dar și cu stoicism - comunismul drept etapă integrantă a istoriei acestei părți a lumii (deci inclusiv a României). Numai că, tocmai în acest caz, ca un indispensabil demers în examinarea continuității evolutive 1930-1960-1990, istoriografia românească are *obligatia* să restabilească adevărul în ceea ce privește intelectualitatea (dar și politica) interbelică. Paradigma potrivit căreia universul de gândire și acțiune al României era polarizat între extrema dreaptă și extrema stîngă este complet depășită și ușor de răsturnat prin date și prin examinarea faptelor.

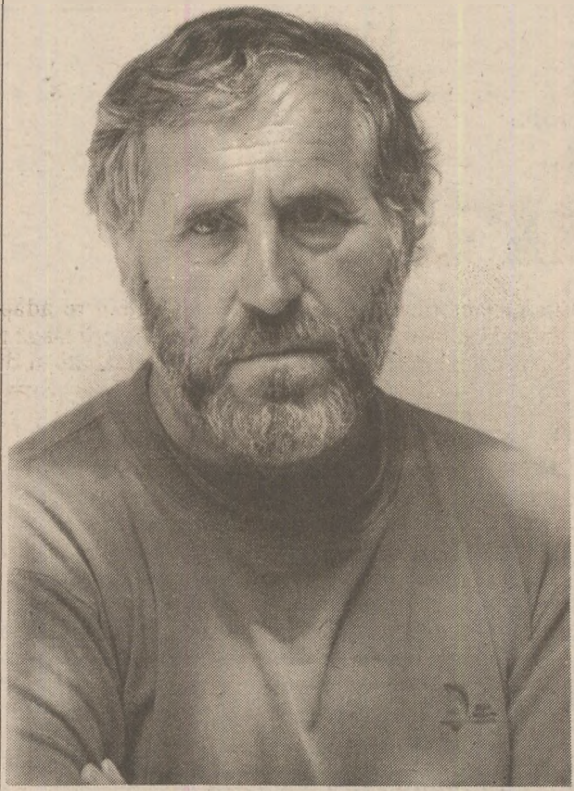
În acele decenii, majoritatea clară a electoratului românesc vota în mod consecvent pentru partide de centru, cu orientare democratică. (Mai mult: un important, dar puțin cunoscut studiu al cercetătorului american Paul Shapiro din 1981 arată în mod convingător, cu statistici, că între 1919 și 1938 se poate observa și o tendință de *sporire* a opțiunilor electorale pentru partidele democratice, contrar părerilor larg vehiculate atît de observatori români, cît și de observatori străini, după care România mergea spre o polarizare iremediabilă între stînga și dreapta). Analiza efectuată pe segmentul mai mic al societății

românești (comunitatea evrei ască) se poate așadar dovedi valabilă și la scara mai mare a societății în ansamblu.

Același lucru este valabil și în ce privește viața intelectuală. Principalele publicații, majoritatea celor mai serioși gînditori români, oameni de știință, scriitori - Gusti și Madgearu, Lovinescu și Vianu, Pillat și Blaga, Brăncuși, Enescu și Camil Petrescu, Rosetti, Hațieganu și Hulubei, școala juridică românească, sau cît să mai lungesc lista? - nu s-au lăsat atrași de extrema stîngă sau de extrema dreaptă ci au căutat, (uneori în mod șovăielnic și încetoșat, alteori răspicat, curajos și inteligent) să mențină niște etaloane ale existenței sociale decente și normale. Cîtă vreme acest adevăr fundamental nu se instituie drept cadru referențial al judecăților despre România pre-comunistă, cîtă vreme nu există așadar o contextualizare serioasă și corectă a diverselor afirmații și activități intelectuale din acea vreme, nu prea avem șanse să trecem de stadiul înfierărilor senzaționale, nu prea avem șanse să scăpăm de plîngeri și resentimente, de stigmatizări retorice și de polemici sterile. "Bătălia canonică" despre care vorbeam la început devine în acest caz inutilă.

Eu cred că numai dacă recunoaștem și subliniem (imperfecta) normalitate a istoriei moderne românești vreme de un secol și jumătate ajungem să găzduim și adevărurile complementare: că atît iraționalismul naționalist de dreapta, cît și noaptea lungă a totalitarismului leninist de stînga sunt părți ale istoriei românești, că ele se cer examinate critic și aprofundat, ca obstacole sterpe și (sperăm) episodice ale înaintării democratice din România. Ele ar putea fi demistificate în lumina blîndă și calmă a rațiunii, fără a azvîrli peste bord secțiuni enorme din însuși materialul și substanța istoriei românești. Un mare avantaj ar decurge apoi în chip firesc: mecanismele durerii din întreaga perioadă 1938-1989 (poate chiar și - de ce nu? - ale prezentului) ar putea fi înțelese potrivit unor linii de forță înscrise în chiar natura proprie a societății românești cu neajunsurile ei adînci, iar nu după simple categorii de suprafață, clișee în fond, lipite formal pe această istorie. Am putea atunci realmente spera în îndreptări, în loc de repetarea circulară a unor conflicte fără ieșire.

S-A NĂSCUT la Timișoara, la 26 aprilie 1936, din părinți muncitori (tată ardelean, mamă bănățeană). A absolvit Facultatea de Arte Plastice din Timișoara și Institutul "N. Grigorescu" din București, secția Muzeologie. Din 1975 este membru al Asociației scriitorilor din Timișoara.

După ce i se transmit mai multe scenarii radiofonice, debutează pe o scenă profesionistă în 1972, cu piesa *Coroană pentru Doja*, spectacol de referință pentru Naționalul timișorean. Între 1974-1985 i se montează alte trei texte dramatice la Timișoara, Oradea, Satu-Mare, Cluj.

În 1982 Editura Facla îi publică romanul *Ploaia de nisip* (Premiul Asociației scriitorilor din Timișoara), în 1984 volumul de proză scurtă *Ființe de-o zi*, iar în 1989, în colecția "Rampa" a Editurii Eminescu, îi apare un volum de teatru cuprinzând piesele *Tentația* și *Coroană pentru Doja*.

Lui Octavian Gog ,
in memoriam

EZECE dimineata, ora la care zgomotele orașului ating cota lor maximă. În piațeta din fața redacției noastre ele sunt însă mai intense decât în oricare altă parte, dar m-am deprins de multă vreme să nu le mai iau în seamă. Zarva, scandalul, țâfna fac parte din existența noastră diurnă. Nici n-am putea să ne imaginăm cum ar arăta viața fără ele. Acum, însă, urechile îmi sunt pline doar de propriul lor țuit. Mi l-a stârnit dactilograma din fața mea; pasă-mi-te, un articol despre criza culturii în perioada de tranziție. Stil jalnic, ideologie aberantă! Și totuși, redactorul șef insistă să-l fac publicabil. Nu, niciodată, nu! La oricâte adăugiri, permutări și ciopârțiri m-aș deda, orice grilă de lectură aș folosi, în fiecare frază, în fiecare cuvântel mustește insolenta, incultura; între degete, tremurând de revoltă, țin o adevărată capodoperă a prostului-gust.

Aștept să i le spun toate astea șefului (și încă multe altele), când ușa se deschide cu violență și-l văd oprindu-se în prag. Ochii săi, două capse cafenii, sunt gata să-i sară din orbite. Înfățișarea lui caraghioasă mă face să surâd. Bine, dacă ține morțiș, o fac și pe asta! Fardez, după moda zilei, agrimatele rânduri cu niscaiva sulimanuri patriotarde. O să iasă, veți vedea, un editorial pe cinst! Vrea un material de atitudine? Nimic mai simplu: îmi ajung câteva verbe ca aceste cuvinte moarte să explodeze. Cu vreo zece citate pot face din scârnavale hârtii un studiu erudit. De treizeci de ani croiesc și înnădesc, și nu fără succes, v-o jur, flecnșetele din astea. Da, fac orice, numai să renunț odată la mutra asta disperată, sunt pe cale să i-o spun, când îl aud îngăimând anevoie:

- Ai auzit?... A murit T. S-a sinucis...

- Cine?!

- Postul nostru coleg.

Rămân năuc. Privirea mi se întunece și obrajii prind să-mi ardă ca și cum o mână nevăzută m-ar pălmui cu furie. Să scap de golul ce mi se cascade violent sub tălpi și de tenebrele care sunt pe

cale să mă înghită, instinctiv, țâșnesc în stradă. Nu știu cum am coborât scările și nici cum am ajuns prin șuvoiul mașinilor ce se scurg încet pe străzile înguste. Îmi vine să urlu. Văslind ca prin ceață, înlătur din calea mea fantome de fum, șoferii frânează, scot capul pe geam, mă înjură, în timp ce eu îl întreb pe Dumnezeu de ce mereu în viață cei mai buni dintre noi capotează primii, cum de poate lăsa pe pământ atâta nedreptate. Trecute prin păcla lacrimilor, culorile orașului își pierd consistența, masivele ziduri se lichiefiază, arborii se răsucesc și se frâng bezmetic și toată viermuiala străzii îmi pare acum o cumplită deșertăciune. Fug de sinistra veste, fug de mine și de atâta durere sunt pe cale să-mi pierd mințile.

Așa, cu sufletul pustiit, după o oră, două, continuu să rătăcesc de colo-colo, fără nici o noimă. În dreptul librăriei din centru o umbră se desprinde din multime, venind direct spre mine. În silueta zveltă, cu gesturi măsurate, îl recunosc imediat pe crainicul M. Iar după felul cum îmi întinde mâna, o mână moale, atârândă, ca o mânășă lungă și goală, știu că e la curent cu cele întâmplare. Nici lui nu i-a fost greu, se pare, să deslușească la mine același lucru. Așa că, fără vreo altă introducere, intrăm în subiect.

- Cum a fost posibil? zice. Ca un profesionist al microfonului ce e, își ține, chiar și în această situație critică, vocea sub control. Punând accentul pe cuvântul și silaba potrivită, a știut să-i dea mereu o fascinantă și imponderabilă teatralitate. Acum glasul său are o sonoritate profund tânguitoare, ca de marș funebru.

Întrebarea e retorică și de bună seamă nu așteaptă de la mine un răspuns. Așa că, în vreme ce el continuă să vorbească, eu nu mă sfiesc să-l cercetez și nici nu-mi ascund uimirea cât s-a schimbat amicul meu în ultimii ani. Numai vocea pe care și-o modulează întruna, trecând-o prin seducătoare registre, i-a rămas aceeași. Dar nu subrezimea trupului și nici sârbezimea obrazului mi-l fac să pară un altul, ci durerea mută pe care o iradiază întreaga sa făptură. Trebuie să ai multe decepții și să pătimesti enorm,

până să poți atinge acest prag al liniștii dureroase, pe care ți-o dă doar resemnarea, înfrângerea.

Eu, el, D și T suntem printre primele generații de absolvenți de facultate repațiți în presă, radio și cultură. Dar și în industrie, economic, comerț. Șefii noștri de atunci, foști instalatori, mecanici, tinichigii, ne acceptaseră printre ei cu o zeflemitoare îngăduință. Au ținut să ne învețe însă ce toate programele școlare omiseseră: cum să răzbați în viață. Arta echitației pe creasta valurilor; "surfing"-ul social și politic. Și ca viața noastră să primească un sens și elanurile vârstei o finalitate, trei săptămâni din patru ale lunii hălăduiam prin satele pe care mairarii noștri le izbăviseră de sărăcie, colectivizându-le. Aduceam cu noi făclia artei și culturii. La lumina lămpașelor, D îi învăța pe localnici cum să-și cânte cântecele și să-și joace jocurile; în aceeași orbecăială jalnică, T le vorbea despre trecutul glorios și viitorul măreț, iar eu și M ne bucuram ori de câte ori vreo umbră fără chip dovedea că înțelege "cum se pune problema". Participam la adunări, alegeri și recensăminte iar însămânțările și strânsul recoltelor ne găseau pe câmp.

Acum, toate acestea mi se par ca petrecute demult, demult... E un imens spațiu gol nepopulat de vreo obsesie, o credință ori o idee: un hău azi al nimănu, un adevărat ocean al uitării.

VORBIM de Cioran, de sinucideri celebre, de fazele suicidului și de numărul lor în alarmantă creștere. Cădem însă repede de acord că nimic nu justifică funestul gest. Și ademeniți de spațiul vast, nesfârșit al ipotezelor, începem să construim scenarii. E un domeniu în care, până și detractorii mei, îmi recunosc abilitatea. Dați-mi firicelul unei aburoase întâmplări și, vă asigur, vă țes din el o superbă tapiserie imaginată. Eu zidesc un fel de schelărie ideatică pe care M o învăluie în iedera vocii sale melodioase, însuflându-i căldură, credibilitate. Dar prodigioasa mea fantezie pare acum o pasăre beată care bate din aripi anapoda, pe când glasul lui M se înecă din senin, într-un hărăit sec, dizarmonic.

În cele din urmă, ne recunoaștem înfrângerea. O spun privirile noastre resemnate și felul cum ne întoarcem unul altuia spatele, pornind-o fiecare pe drumul său, împovărat de sentimentul confuz că ceva ne scapă. De ce a făcut-o? De ce?

Ne-ascundeți adevărul, nu se poate să nu-l știți, erați doar prieteni! sunt interogat, admonestat, pe stradă, la telefon, de persoane complet necunoscute. Gâtuiți de emoție, îmi cer amănunte. Cu ce-a făcut-o? De ce cu cablul de reșou și nu cu o frânghie? Și de ce în hol? Baia e locul ales de sinucigași în asemenea situații. Maică-sa a aflat? Ce-a zis? Dar nevastă-sa? Fică-sa a venit din Germania?

Întâi derutat, apoi disperat și în cele din urmă furios, nu-mi venea să-mi cred urechilor. Din întrebările lor răzbătea o sete nestăvilită de detalii, o foame atavică după un crâmpel, o moleculă, un atom măcar de concret, de materie palpabilă. Nevoia lor bolnăvicioasă de certitudine a fost pentru mine, trebuie să recunosc, un șoc. Deloc încurajator. Țștia să fie oare cititorii care așteaptă de la noi, o mână de redactori, să-i salvăm de la naufra-

FRATELE

giu, săptămână de săptămână, cu revista noastră, o bărcuță de hârtie? mă întreb ascultându-le pâlăvrăgeala sterilă. Și mă înfior! Eșecul, deziluzia să fie oare mereu sfârșitul oricărei vocații, al pătimășelor iubiri?

Au fost trei zile de adevărat coșmar.

Într-a patra, la ora prânzului, proaspăt bărbierit și purtând costumul negru, de ceremonii, cobor în stradă.

De două luni n-a mai căzut un strop de ploaie și azi căldura e mai insuportabilă decât oricând. Frunzele inerte, calcinate par niște dezolante zale atârând de trunchiurile și crengile scortoase ale salcâmlor; aduc cu niște aberante deșeuri geologice uitate din alte ere, aici, pe marginea drumului. Alterate de căldură, zidurile își macină pe nesimțite tencuiala iar aerul înăbușitor, irespirabil s-a îmbolnăvit de infinitele miasme ale vegetației intrate în descompunere. Cangrena solară stoarce din mine râuri de sudoare și arsura lor sărată mi se prelinge pe întregul trup. Zadarnic privirea-mi rănită de apriga lumină caută un taximetru care să mă treacă peste purgația acestui Stix de bitum, stare în care a ajuns asfaltul drumului. Viața, mișcarea, pare scursă definitiv în pământ. Înaintez anevoie, ca atins de molimă, mă legăn pe picioare și, totuși, o fac cu stoicism, cu îndârjire. Nimeni și nimic nu m-ar putea împiedica să nu iau parte la înmormântarea unui fost coleg și prieten. Găsesc poarta cimitirului larg deschisă. Scoasă din balamale, zace printre bălării. Cu mîntea tulburată de excesul de căldură, sunt chiar tentat să cred că asemenea stavile nici nu-și au rostul. Zilnic nu facem altceva decât să trecem pe nesimțite dintr-un univers în altul. Un lucru e sigur. În vreme ce orașul arată din ce în ce mai sordid, mai jalnic, cimitirul e în plină expansiune. Trufașele cruci, cripte și cavouri prefigurează magnific megapopolisurile viitorului. Capela centrală, ultimul popas al celor plecați de pe lumea asta, e legată de intrare printr-o alee largă, ușor prăfuită, scrisă ici-colo cu pietre de râu. Înaintez pe luciul lor șters cu pas rar, demn. Și împovărat de solemnitatea momentului, capul mi se apleacă spre stânga și dreapta într-o mișcare regulată, ca de metronom. De pe margini, mi se răspunde la salut cu aceeași durere profundă și mută. Multe fizionomii îmi rămân necunoscute, dar pe celelalte, chiar dacă aș fi aproape orb, nu doar suferind de o banală miopie, tot nu le-aș putea vreodată confunda între ele. Nu mai suntem nici pe departe câți eram odinioară în asemenea momente, însă puținii rămași ne știm atât de bine încât nici nu e nevoie să ne vorbim. Ne ajunge o privire, un gest să ne spunem păsurile, să ne împărtășim cele mai tainice gânduri. De fapt, de mult unul față de celălalt nu mai avem secrete. Și știu exact ce va urma. Pot reproduce pe de rost, fără să fi văzut măcar, conținutul telegramii de condoleanțe trimisă de minister (de treizeci de ani le scrie același funcționar) și mai știu cine lângă cine o să stea, cine duce jerbele și coroanele, la fel cum nu mi-e greu să identific în vâlvătaia albăstruie ce arde acolo, puțin de-o parte, printre pietrele de mormânt, sacoul elegant la doi nasturi al securistului care răspunde pe vremuri de Cultură. E locul său preferat. Stă mereu așa, ca o statuie, cu mâinile în buzunarele pantalonilor și picioarele ușor rășchirate, afișând

NOSTRU ABEL

nepăsare, dar toți știm că ne urmărește atent fiecare gest prin lentilele enorme ale ochelarilor de soare ce-i acoperă obrazul aspru, plin de riduri. Prezența lui ne-a devenit de mult familiară. Ne dă - dacă mă înțelegeți ce vreau să zic - chiar un sentiment de siguranță. Stenic. Că nimic nu s-a schimbat. Așa puțin cum suntem, continuăm, avem dreptul, chiar datoria să ne socotim stânci, să ne visăm granit. Pietrificăți în credința noastră - ne îndeamnă el fără cuvinte - nu avem voie să cedăm. Latre câinii cât or vrea...

CU LEGĂNĂRI domoale, de bărci supraîncărcate, câteva femei împart lumânări. E semn că în curând va începe prohodul. Era și timpul. Cataclismul solar abătut asupra noastră îți dă senzația halucinantă că ai nimerit într-un incubator al morții. Nevoit să îndure mai mult timp un asemenea zăduf, orice om normal riscă să-și piardă mințile. Mie, recunosc, îmi produce o iritare exagerată. *T* merita o înmormântare mai acătării, îi spun lui *A* cu o pufnitură nervoasă, făcând ca stropul de sudoare care îmi atârnă pe vârful nasului să zboare cât coloi.

Am dreptate, admite fostul activist, azi patron, mângâindu-și visător mustața și pletele lăsate să crească de izbeliște după revoluție. Și fața roșie i se zbârcește. *Panta rhei* par să spună cutele osânzei printre care curge un fel de substanță grasă și incoloră, în vreme ce clipirea lui de geană îmi vorbește, cu tonul cel mai firesc din lume, de actul Genezei, ca apoi, ridicând sprânceana, înțeleg că abordează o temă potrivită momentului: taina vieții și a morții în credința populară. Știu, nici nu vă vine să credeți că într-un asemenea bărbat mătăhălos, diform se poate ascunde atâta nevoie de filozofare, o nespusă înțelegere și dragoste pentru semenul său. Nu face să le pui pe toate la inimă, mă previne el clipind de câteva ori. Și cu grația unei pisici își linge buzele groase. Deduc că mai bine să iau aminte la insul cu patrafirul atârând de gât. Îi urmez sfatul. Și dacă n-aș fi unde sunt, vă asigur, aș izbucni în râs. Avortând niște sunete frante, confuze, reprezentantului Bisericii s-a pornit să ne dea povețe. Nu ideea sa fixă - în viitor, noi, cei de față, să ne ocupăm de tipărirea operei defunctului - mă surprinde atât, cât convingerea că cineva care o viață întreagă a dat sfaturi altora poate lua de bune povețele primului venit! Unde am ajuns?! Fiecare breaslă, o știți și dumneavoastră, își are mândria și legile sale ineluctabile. A noastră e alergică și plină de idiosincrasii la orice sugestie venită din afară.

În jur, mortificatele măști ca din pământ ars se crapă, obrăzarele de mucava cu sentimentul durerii pictat violent pe ele sunt lăsate să cadă, poameții uscați de vreme, cenușiile caverne orbiculare și galbenele oase frontale se desprind din somnolentul lor îngheț. Tot ce părea până adineauri scos în afara timpului începe să se anime de o bună dispoziție plină de sarcasm. Și cu detașarea lipsită de orgoliu a celui care se știe dinainte învingător, acceptăm provocarea. Se scot armele din teacă. Un întreg arsenal de semne ezoterice împânzește de-acum câmpul de luptă.

Primii pregătiți să intre în bătălie, ca de obicei, sunt "hărțuitorii". Plevușca spiritului. Adeptii principiului

"mușcă și fugi". Epigramiștii, calam-buriștii, scriitorii de anonime. Le vor urma îndeaproape, în acțiuni concertate, artileria, motorizatele și aviația. Ziariștii, scotocitorii în dosare, calomniatorii de profesie. Dar asediul final îl vor da bravii slujitori ai artelor pedestre și instituțiile abilitate. Armii cu plumb în picioare, dar cu atât mai neiertătoare. Romancierii, pictorii muraliști, dramaturgii, Garda Financiară, Procuratura...

Încep și eu să mă agit, scărpinându-mă sub braț cu gesturi de clovn. De prea multă căldură și lumină soarele s-a pulverizat în miriade de particule. Rău prevestitoare, ele se involburează în văzduh, gata să ne învelescă într-o ucigătoare hlamidă de foc. Dar nimeni nu ia seama la insistentele semnale de alarmă. Infernul, în mod cert, e un spațiu al delectării. Al voluptoaselor pasiunii. Chiar afundați într-un cazan cu smoală topită, amicii și colegii mei tot nu s-ar putea sustrage din mrejele seducătorului joc.

Neîndoios, nu-i vorba, așa cum cititorul ar putea fi tentat să creadă, de niscaiva apucături masochiste. Nici de alte pomiri vicioase. Nu, domnilor, nu! Prin ei, exuberantul spirit umilește încă o dată vulgara și vlăguita materie. De la bătrânul Platon la tinerii Marx, Engels, Lenin, toți idealiștii...

"Apă! apă!" strigă deodată cineva. "Unde? unde?" se interesează mai multe voci. "Aici! aici!" vine imediat răspunsul.

Pe o lespede de mormânt zace o tânără femeie necunoscută.

P RINTRE întunecatele veșminte ale celor care i se itesc în jur, coapsele ei dezvelite, nefiresc de lungi și de albe, iradiază o dezolare eterică. Violenta contrastului mă face să surdă. Hlizirea mea are o conotație atât de limpede încât consider că aproape e de prisos s-o explic. Mereu am socotit culoarea albă ca pe un simbol al labilității, al înfrângerii. Iar corolarul ei, seninătatea - supremul eșec, moartea. Dreptatea se dovedește a fi din nou de partea mea. Sfârșitul stersese de pe chipul lui *T* orice rid, orice urmă de amărăciune. Absent și alb, nu părea să ducă cu el pe lumea cealaltă nici o deziluzie. Și când mă gândesc cât se mai zbuciumase atunci, demult, după întoarcerea din Italia. Cum mai trecuse, pe rând, de la exuberanță la deznădejde, de la revoltă la apatie. Cuprins de patos, turuia peste tot despre noile metode de cercetare în arheologie. Ținea morțiș să le aplice și la noi. Dar de unde să scoți bani pentru sofisticata aparatură? O bună bucată de vreme s-a încăpățânat să creadă în izbândă, scriind memorii peste memorii și bătând la zeci de uși. Insistența sa nu a trezit însă decât suspiciuni. Și iritări. Și prilejul, aceluia care nu i-au iertat niciodată că nu ei au fost la Roma, să-i plătească vechi polițe. În cele din urmă i s-ar fi trecut cu vederea totul, credeți-mă. Până și faptul că o vreme, a rănit orgolii, a visat să se ridice deasupra celorlalți. Dar a săvârșit o nouă greșală. Mult mai gravă. A început, cu bună-știință, să-și evite colegii și foștii prieteni. Cu șefii se purta politicoasă dar rezervat. Zadarnic încerca să-și mascheze cu zâmbete ambigue singurătatea. Un fel de mușcăi incolor - ce l-am putea numi "blândetea învinsului" - îi năpădise chipul. Cum să acorzi credit unui om care și-a pierdut încrederea în sine?

Puzderia de stele s-a metamorfozat între timp într-o lavă arzândă și talazul ei vâscos mi-a cuprins gleznele, mă țin încă bine pe picioare, totuși nu îndeajuns ca această prelungită rătăcire prin imperiul prefăcătoriei, cu florilegiul lui de scâlămbăieli, să-mi mai producă vreo delectare. De s-ar termina totul odată, îmi spun. Dar nu se întrevește nici o nădejde.

Preotul nu-i un molău, cum bănuiam. A mirosit repede tevatura, conspirația, cursa care i s-a întins. Continuă să facă pe prostul, dar în același timp își organizează contraatacul. Nelegiuitele lui buze prelungesc voit slujba. "Ce tot uneltiți acolo? Vreți să mă distrugeți? Bine! Atunci să vedem care pe care", se răstoiește el la noi făcând să-i tremure țesutul adipos de sub bărbie. "Așa cum mă vedeți, singur-singurel, vă dau în gât pe toți, șleahță de inși fără destin. Oportuniștilor, rataților, rahaților!" țipă spre cer privirile sale inocente, cucernice, dar care nu reușesc să-și ascundă întru totul satanicele lucruri.

Nemiloasei zăpușeli i-au mai căzut victimă alți doi gură-cască. Sunt, desigur, tot din aceia care au luat în serios delirul nostru apologetic cu care am umplut ziarele în ultimele zile. Am făcut din defunct un savant, iar moartea lui am decretat-o pierdere ireparabilă pentru umanitate. Dacă erau deștepți, se cărăbăneau la timp. Ei însă au rămas. Până a fost prea târziu să fugă. Dar și inutil să mai sper că cerul o să-și potolească în curând arderea surdă.

Preotul își continuă nestingherit slujba. Întins între giulgiurile albe ca într-o răcoroasă și eternă primăvară, pe chipul lui *T* aburul de seninătate și de mulțumire de sine e atât de deplin încât încep să mă întreb dacă starea sa de permanentă melancolie din ultimii ani n-a fost decât o subtilă mască. Trebuia să ne dea de gândit. Și urmărit, cercetat, ținut în frâu. Atunci, sunt sigur, nu apuca să-și pună capăt zilelor. Să apeleze la acest tertip, doar așa, să ne poată aduna la un loc pe toți foștii lui camarazi ca să ne oblige să-i privim obrazul. Al strangulaților e desfigurată și vânătă, o știe oricine. Al lui, în schimb, în schingiuitoarea și deformatoarea lumină a amiezii, aduce cu o oglindă. Reflectați de mincinosul argint topit, părem ba un osuar de hârci livide ba un sobor de mumi carbonizate. "Înmormântați-mă a treia zi, când soarele o să ajungă pe crugul cerului deasupra capetelor voastre". Ce ziceți? Dumneavoastră nu vi se pare suspectă ultima și singura lui dorință?! Numai o minte bolnavă a putut zămisli un asemenea plan. Și în această morbidă tărâșenie să-ți iei aliat un popă (care încalcă legile Sfintei Biserici slujind la înmormântarea unui sinucigaș), întrece orice imaginație. Iar gângăveala acestuia nu mai e de multșor o jelanie a mortului ci un maslu pentru noi, cei de față. Nemernicul ne socoate terminați, cu un picior în groapă.

Izbit în creștet de apocalipticul soare al amiezii, mă trezesc strigând din rărunchi: "Ajunge! încetați o dată cu giumbușlucurile astea de măscărici!". Și ca să-mi opresc definitivă prăvălire, încerc să mă agăț de brațul prosperului patron. Dar jigodia de grăsan, cu ușurință și gesturi de balerin, sare în lături. Arunc o rapidă și disperată privire în jur. Între mine și ceilalți se cascadează un gol imens. Toți se zgâiesc la mine ca la o altă arătare. Cu o expresie de mânie, de dispreț, cu repulsie. "Trăim în epoca duplicității,

a mascaradelor. Nu te adaptezi, te privește. O s-o sfârșești lângă prietenul tău", o spun ei, arătându-și dinții. Iar metalul și plasticul din gurile rânjite primesc lucruri al naibii de sugestive pe o asemenea vreme.

Mă trec fiorii: mi-au trebuit peste treizeci de bani ca să-mi confecționez o mască precum a lor. Ani în care m-am lăsat umilit, scuipat, am slugărit pe mulți și multe dosuri am pupat. Și mi-am irosit bruma de talent scriind fără să clipească ce mi s-a poruncit, ca acum, ei, care nu-mi sunt superiori cu nimic, așa, deodată, să mă socoată un deșeu? Vă înșelați, fraților! Nu mă cunoașteți îndeajuns. Nici nu bănuți ce nesecat puț de duplicitate am izbutit să sap în acești ani în inima mea.

Și sunt hotărât să le dau o lecție. Știu, îmi joc cartea vieții. Dacă o ratez, sunt pierdut. Fie ce-o fi! În sfârșeala ce m-a cuprins, a fost nevoie de o piruetă de mare maestru ca să izbutesc să mă prăvălesc peste un alt trup răpus de căldură. E al unui copil. M-am agățat de el cu degetele, cu unghiile, cu murdăria de sub ele, prefăcându-mă că vreau să-i sar micuțului în ajutor. Și mă las purtat de leșin, ca de o apă neagră, în voia sorții. El nu mă mai sperie. Dimpotrivă. Îmi dă o stranie senzație de alinare, de somn adânc și dulce așa cum nu mai îmi amintesc să fi avut de pe când eram și eu tot copil.

Petecul de iarbă arsă din spatele Capelei morților a devenit între timp un adevărat spital de campanie. Câțiva salariați din instituțiile de artă și cultură, alături de ajutoarele preotului, încercau, într-un efort comun, să le fie de folos suferinzilor.

Gemetele acestora și cuvintele de îmbărbătare ale improvizărilor infirmieri se întretaie cu bâzâitul unui roi de muște care ne dă târcoale și cu sunetele seci, ritmice ale unui cioplitor. La numai câțiva pași de noi, dalta unui sculptor funerar mușcă ritmic piatra. Omul, călare pe o cruce, își vede liniștit de treabă ca și cum nimic n-ar fi mai important pe lumea asta decât meșteșugul său.

S EARA, după ce s-au sfârșit bucatele pentru praznic și s-au rostit sacrosanctele cuvinte dezlegătoare de lacrimi și în-tristare, "morții cu morții, vii cu vii", preotul s-a dovedit foc de simpatic. Știe o multime de bancuri. S-a mâncat și s-a băut până în zori. În cele din urmă, toată lumea a fost mulțumită, împăcată. Iar pe mine o groază de inși m-au felicitat pentru magistralul mod în care am reușit să trec peste clipele grele ale leșinului. De la cei rămași în spatele capelei n-am nici o veste. Sunt însă sigur că vor ajunge din nou acolo pe șaptesprezece ianuarie. Îmi pare sincer rău de ei, dar nu am ce le face. N-am dreptul să fiu sentimental. Numi pot permite să-mi ratez acum, în ceasul al treisprezecelea, unica șansă ce mi-a rămas de a mă salva. (*T* mereu mi-a luat-o înainte). M-am și înțeles cu preotul din priviri. Și el a zis: "Se face! O.K.!" (Merg la sigur. Sunt documentat; de trei zile asta fac. În șaptesprezece ianuarie va fi cea mai geroasă zi a anului viitor. Un ger mai năpraznic decât la Polul Nord.) Regret enorm că n-o să-i pot vedea atunci pe toți acești așa-zii tovarăși ai mei dacă o să le mai ardă să rădă și să mai facă glume deșucheate pe seama noului lor frate Abel.

De la cine ai învățat teatru?

“D E LA tatăl meu. Și el? De la tatăl lui. Și așa mai departe... Până unde? Până la Dumnezeu. Unde este Dumnezeu acum? În teatru. Și ce face? Face scări duble la capătul cărora el fixează fericirea, pentru ca oamenii să urce și să coboare...”

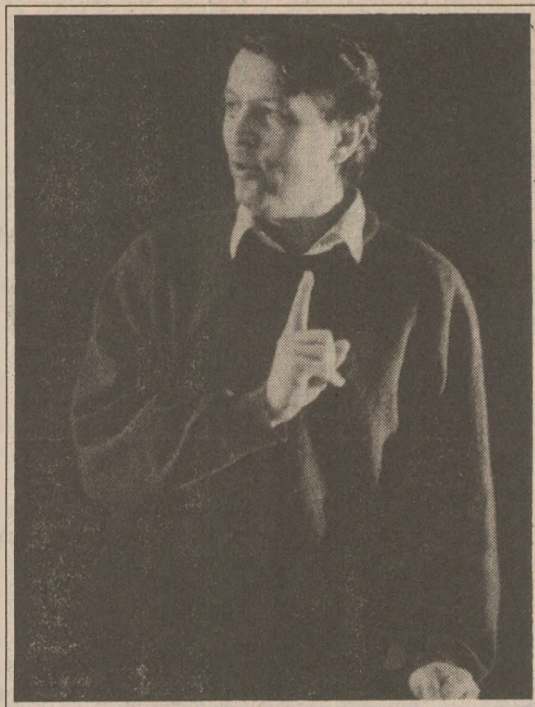
Au trecut deja cinci ani și ceva de când Andrei Șerban, cel care a rostit necroasa a domnilor pleșuți și Ion Caramitru, să revină ca om de teatru în România. Ni s-a părut normal să fie așa. Ni s-a părut normal chiar și să-l cîrîm, mîrîm, împroșcăm cu noroiul nostru autohton. În provincia noastră mică, ignorantă și superficială n-am acceptat pervertirea la “stilul” occidental. Adică la mentalitatea deschisă către celălalt, sinceră, dezinhăbată. Mofhuri, nu? “Să plece Andrei Șerban!” Și a plecat. Să fie el bun acolo, în Occident și să ne lase pe noi în pace, aici, în țărișoara noastră, că noi le știm pe ale noastre. După ce am terminat cu Andrei Șerban, ne-am tras puțin sufletul și am făcut ordine prin țărâna noastră, că așa-i românul gospodar și el, cînd începe un lucru, nu se lasă pînă nu-l duce la capăt. Ce-i drept, a cam fost de muncit și ar mai fi pentru că teatrul românesc este un pericol balaur pe multe capete care, deși diferite la chip, se agită cam mult, în același sens, pe aceeași coardă: schimbarea.

În vara anului 1994, UNITER, prin programul său *Alternative* (director al regizorului Ion Mînzatu de la *Teatrul de marionete* Arad) îi propune lui Andrei Șerban un work-shop în România, la Arad. Surpriză (pentru unii plăcută și, desigur, neplăcută pentru alții): se acceptă. Cititorii revistei noastre au fost informați despre acest eveniment. Anunțăm că regizorul a acceptat în laboratorul său teatral și prezența cunoscutului operator Florin Mihăilescu și a echipei sale,

pentru ca experiența de la Arad să fie accesibilă printr-un film tuturor celor care n-au putut participa direct la ea. Florin Mihăilescu a lansat joi, 4 martie, la *Muzeul Țăranului Român*, filmul intitulat *Trepte către teatrul de mâine*, o coproducție PAN OCEANIC, Televiziunea română, UNITER - *Teatrul de marionete* Arad. Filmul durează două ore, iar telespectatorii au putut urmări prima parte luni seara, pe mic ecran. N-am înțeles de ce această impresiune - mărturie, care este mult mai mult decît un documentar, un film în care cele două arte - cinematografia și teatrul - își dau cu mare finețe mîna, a trebuit fragmentat în două părți. Oricum, el are un anumit public cărui i se adresează și care n-ar fi obosit dacă ar fi urmărit, așa cum era firesc, toată construcția unitară, rotundă, cum este ea. Cine nu este interesat, n-a fost deloc afectat, fie că a încercat să urmărească, dintr-o anumită curiozitate, fie că nu. Filmul lui Florin Mihăilescu are o evoluție bine articulată, pe care o simți parcergîndu-i unitatea, dar care își pierde din efectul artistic asupra receptorului atunci cînd îl împarți, ca pe o prăjitură bună, în două. Aici nu este vorba despre legumeală, ci despre o experiență. Mi se pare un sacrificiu să fii oprit la jumătatea parcurgerii acestui drum care n-a fost prevăzut cu popasuri. Evoluția filmului este o oglindă în care este proiectată evoluția internă a atelierului teatral condus de Andrei Șerban. Se pleacă de la o celulă care se dezvoltă treptat, pînă își atinge complexitatea. Din acest întreg nu poți face două părți egale nici ca intensitate, nici ca esență, ci doar ca durată, lăsînd la o parte faptul că totul este un lanț în care verigile se nasc una pe cealaltă, pe care îl simți cum crește în greutate, în consistență, cum jocul se împlinește, cum formele se înmulțesc, se diversifică, cum tu însuși ești implicat. Deodată rămîi așa, într-un picior, pe o

treaptă, pînă la programarea viitoare cînd, cine-ți mai garantează refacerea unei stări. Cel puțin.

Impresionantă este și discreția și modestia cu care a fost gîndit și realizat filmul *Trepte către teatrul de mâine*. Întîlnirea pe care a propus-o Andrei Șerban celor 32 de tineri, ca să caute și să descopere împreună secretul florii care nu piere, al focului teatral care mocnește aici, al energiilor și vibrațiilor acestui pămînt, nu este cu nimic stînjinită de prezența camerelor. Autenticitatea, spontaneitatea nu sînt deloc diminuate. Filmul a înmagazinat și a păstrat viu “grădăritul” riguros, ordonat, sistematic pe care regizorul l-a practicat cu aleșii săi la Arad. Exercițiile, la început dirijate de Andrei Șerban în prezența întregii “orchestre”, s-au studiat pe grupuri de lucru mai mici, bine echilibrate, inventive, pentru că pășirea pe o nouă treaptă să fie precedată de viziunea și analiza din nou în fața tuturor, soluțiile fiind diferite, firesc, de la un grup, la altul. Treptele inițierii prin aceste exerciții, experiență și cunoaștere în același timp, poartă fiecare câte un nume: 1. *Simțul ritmului*; 2. *Improvizații pe teme de folclor*; 3. *Oglinda*; 4. *Exerciții de emisie vocală*; 5. *Ilustrarea unor tradiții populare*; 6. *Fără cuvinte*; 7. *Improvizații în spațiu liber ales*; 8. *Tema deschiderii*; 9. *Incantații*; 10. *Meșterul Manole*; 11. *Prîslea cel voinic și merele de aur*. Ele sînt unite de explicațiile lui Andrei Șerban, de vocea lui din *off* și, ca un leit-motiv, de argumentele care l-au determinat să se mai întoarcă și să lucreze pentru “teatrul de mâine” și aici, în România. Confesiunea, bine decupată în film, a lui Andrei Șerban de la Conferința de presă susținută la București, înaintea plecării la Arad, tra-

versează emoționant filmul, presărînd de-a lungul lui crezul teatral și artistic al regizorului: “Am plantat un pom. A fost tăiat. Dar rădăcina a rămas. De ea vreau să mă ocup acum”. Linii importante ale exercițiilor, sunetul și mișcarea în complementaritatea lor, dialogul, gîndirea, emoția, instinctul, talentul, instrumentul, sinceritatea, respirația, relația cu trupul au condus la o experiență concretă în teatru, care este fundamentală oricărui actor onest față de profesie și care se opune generalului, confuziei, veleitarismului, superficialității, uzurii, manierismului, suficienței.

Ce, cum și cît va rămîne în acești tineri în urma întîlnirii și lucrului lor cu Andrei Șerban, filmul nu ne mai poate spune. Fiecare va valorifica, poate, treptele dăruite de Andrei Șerban, în funcție de datul personal. Drumul lor spre teatru abia a început. Și-l vom parcurge atenți, împreună, umăr la umăr, pentru ca explozia victoriei lor din finalul filmului să fie de fapt semnul de izbîndă că am descoperit secretul florii care nu moare.

...Mi-e tare dor de Andrei Șerban... a plecat, din nou, și s-a dus, cît ține frunza de nuc...

Marina Constantinescu

Târgoviște, capitala (temporară) a studenților-actori

V IAȚA noastră teatrală oferă destule surprize amatorului de curiozități. Cea mai interesantă ciudățenie din ultima vreme a fost, fără îndoială, splendidul festival studentesc de la Târgoviște. Căci este o ciudățenie organizarea în bune condiții a unei întîlniri cu vreo 300 de participanți din 13 țări de pe 4 continente într-un orașel, practic, lipsit de activitate cultural-profesionistă proprie - și fără nici un suport financiar din partea Ministerului Culturii (reprezentat doar printr-un consilier, pe post de spectator). Dar poate că am exagerat: la Târgoviște are loc, în fiecare an, un festival de romane, pentru a cărui desfășurare Ministerul Culturii alocă sume bunicele. Pe care nu le-ar pune, în ruptul capului, la dispoziția unor manifestări artistice majore, precum cea de față; asta, ca să fie clar ce înțelege zisul minister prin “cultură”. În asemenea împrejurări, actorul Vlad Rădescu, principalul inițiator al “Întîlnirilor școlilor și Academii europene de teatru”, merită câteva rînduri în “Guinness Book”. Aflată la cea de a 3-a ediție, “Întîlnirea...” a fost organizată, în acest an, de către Uniunea Teatrală din România (UNITER), Academia de Teatru și Film București și Academia de Artă “Thalia” din Târgoviște, cu sprijinul autorităților locale (Prefectura, Consiliul Județean, Consiliul Local, Fundația “Târgoviște 600”), al Ministerului Tineretului și Sportului, Ministerului Învățămîntului și al Canalului Radio România-Tineret. Și cu aportul, last but not least, a câtorva sponsori, printre care TAROM, XEROX, ROKURA și sucursala locală a Băncii Comerciale Române.

Programul, foarte încărcat, a cuprins spectacole regizate și interpretate de studenții profesioniști ai scenei, demonstrații și ateliere de lucru conduse de profesori din Germania, Belgia, Anglia, Norvegia, SUA, Suedia, Ungaria, Olanda, Croația, Austria, Japonia, România - precum și dezbateri la care au participat specialiștii prezenți. Un interes aparte a suscitat expozeul regizorului David Esrig, o adevărată legendă vie a teatrului românesc, autorul celebrului spectacol “Nepotul lui Rameau”, din anii ‘70, actualmente conducător al unei școli de teatru (“Athanor Akademie” din München) și semnatar al unui recent și ultra-modern spectacol cu “Golem”, după Meyrink, cu Marin Moraru în rolul principal. Deja itinerat în întreaga Germanie, “Golem” este primul spectacol multimedia din această țară (și nu numai), un experiment scenic prin care prezența fizică a actorului dialoghează cu proiecțiile video pe niște enorme ecrane instalate în scenă. Un alt asemenea punct de interes l-a constituit întîlnirea cu Jan Foyner (Norvegia), președintele Comitetului de formare profesională al Institutului Internațional de Teatru, pe tema “De la work-shop la performanță”.

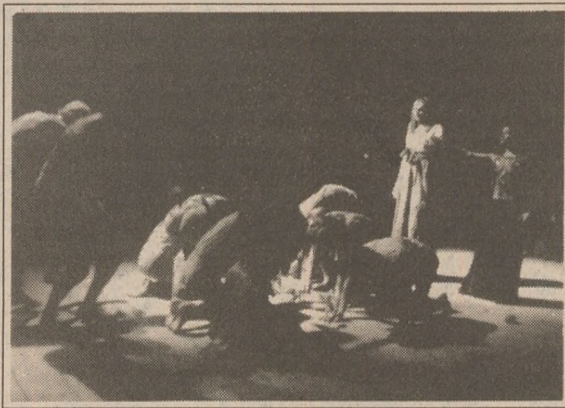
Acest festival “de lucru”, care nu a decernat premii, și-a propus o temă, un fir călăuzitor: *Antigona*, sau “despre intoleranță”. Astfel încât atelierele, exercițiile de improvizație și unele dintre spectacole au fost variațiuni pe această temă deosebit de actuală în contempo-

raneitatea noastră din ce în ce mai fundamentalistă - adică violentă și fanatică. Lucrul distre a stat mărturie spectacolul cu “Antigona”, de Măsurie Jovanovič, regizat de Meta Hocevar, al Teatrului Național Sloven din Ljubljana. Chiar și “Băiatul-lup” de Shuji Terayama, spectacol al “Kokusai Seinen Engeki Centre” din Tokyo, în regia lui Akira Wakabayashi, se bazează pe un conflict asemănător cu al tragediei lui Sofocle. Fără a fi “în temă” și fără a fi realizat de către studenți, ci de o trupă tînără și foarte talentată, “Chirița în provincie”, spectacol al cunoscutului teatru “Eugen Ionescu” din Chișinău, în regia lui Petru Vutcăruș, cu un remarcabil interpret, Igor Chistol, în rolul titular, a constituit un eveniment al festivalului. Spectacolul basarabenilor este un “musical” scripitor și plin de culoare, ritmat, jucat și dansat cu foc pe muzica lui Georges Bizet și pe fundalul scenografic

al “Capriciilor” lui Goya. Este un mod de a sublinia “meridionalitatea” nord-esticească - în raport cu imperiul moldo-vecinească, care, după cum se vede, continuă să fie termen de referință pentru artiștii de dincolo de Prut. Nu s-ar putea spune, însă, că “termenul de referință” este invocat cu cine știe ce simpatie; el e de regăsit mai ales în fundalul monstruos-goyesc. Și e de înțeles de ce teatrul “Eugen Ionescu” nu e agreat de autoritățile de la Chișinău...

“Dragostea celor trei portocale”, feria teatrală a lui Carlo Gozzi pusă în scenă de studenta ATF Nona Ciobanu la Teatrul Mic din București, spectacol distinctiv cu premii la alte două recente festivaluri, a constituit o altă surpriză plăcută pentru publicul de la Târgoviște. Trupa, compusă din actori tineri (Ionuț Pohariu, Lucian Ifrim, Iulian Bălătescu, Liliana Pană ș.a.), ajutată de o scenografie splendid-imaginativă, reușește să creeze o atmosferă cu totul particulară - făcută din fantasmalele unei minți inocente, de copil. Surpriza constă în a vedea că basmul lui Gozzi poate ocaziona o adevărată revărsare de forță comică.

La Târgoviște au putut fi admirați tineri actori mai mult sau mai puțin talentați, mai mult sau mai puțin îmbrăcați - dar, cu toții, foarte convingători de ceea ce fac. Cea mai nostimă amintire rămîne, însă, aceea a trei foarte atrăgătoare participante, din SUA, Japonia și Anglia, jucînd expert o sîrbă autohtonă, într-o seară cu acompaniament folcloric oferit de gazde...

Macbeth - regia Theodor Smeu

Dan Predescu

CRONICA FILMULUI

de Eugenia Vodă

Bărbatul care a spus de 31 de ori "Nu!"

DACĂ vrei să vă distrați (cu măsură), încercați *Hărțuire sexuală*, chiar dacă hărțuirea e mai mult avocațească decât sexuală (titlul original al filmului e *Disclosure*, "Dezvăluire"). Michael Douglas explică, într-un interviu, sensul "hărțuirii sexuale": "ea e o crimă, atunci când i se cere cuiva să se comporte într-un anume fel, sub amenințarea că își va pierde slujba dacă nu o face". În America, unde totul are o cotă de bursă, ziarele pot titra, pe marginea cazului "femeii care rezistă presiunilor șefului": "1 milion pentru hărțuire sexuală. A refuzat să se culce cu șeful ei". Ideea - năstrușnică - a autorilor e aceea de a inversa rolurile: victima e un bărbat! "Boss"-ul e o femeie! Femeie brună, "de nota 9" (cum o caracterizează chiar victima), fostă Miss Adolescența în New Mexico, actuală "capacitate profesională", la o mare companie de calculatoare, zguduită (compania, dar și femeia) de acerbe lupte pentru putere. Interpreta Ei - Demi Moore - are clasă, are stofă, are fibră de panteră cu privire de veridică; pe lângă Ea, Michael Douglas pare un simplu inginer! Demi Moore - care joacă, se vede, cu o neascunsă satisfacție "un rol de bărbat" - irumpe pe ecran, strălucitoare, cu un citat din Wilde: "Îmi plac bărbații cu viitor și

Hărțuire sexuală. Prod. SUA, 1994. Distribuitor: Guild Film România. Regia: Barry Levinson. Cu: Michael Douglas, Demi Moore, Donald Sutherland ș.a.

femeile cu trecut". Ea, femeia cu trecut, e gata să-l lase "fără nici un viitor" pe El, care e o victimă destul de complexă. Omul la casa lui, cu o familie fericită, în plină ascensiune profesională, se trezește, peste noapte - în loc să fie promovat, așa cum se aștepta -, se trezește deci subalternul unei foste amante, dispărute, de ani de zile, din câmpul lui vizual! Ea, noua șefă, îl invită în birou, după program, îl tratează cu vinul lui preferat, apoi, în timp ce El dădea, pașnic, un telefon de afaceri, Ea îl atacă și încearcă "să-l violeze", într-o scenă de amor (hard), cum Michael Douglas are multe la activ. El, altădată "mascul feroce", o respinge ("acum tu ești boss-ul meu", îi spune el), e răvășit și umilit în postura de "bărbat-obiect", pînă la urmă reușește să scape din lupta grea doar cu câteva zgîrieturi - "Ești un om mort!", îi strigă în urmă fiara dezlănțuită, hotărîtă să-l distrugă (culmea!, un cronicar new york-ez a văzut în Ea, în femeia canibală, "un drăcușor delicios"). El va hotărî să se salveze, și, în apărare, va fi obligat să atace, să-și acuze noua șefă de hărțuire sexuală (vorba unui personaj: "n-am mai auzit ca o femeie să facă așa ceva"). Disputa în care ei se acuză reciproc, în fața unei comisii de mediere, sprijiniți, fiecare, de un avocat de sex opus - e de un penibil exploziv. Toată discuția despre cine pe cine a vrut să violeze, în care ea minte cu un aer cast-justițiar, iar el spune adevărul cu un aer jenat-suspect, e "strîns împletită", cu un conflict de producție - ceea ce ne aduce aminte, mutatis mutandis, de filmele noastre de

A fi sau a nu fi boss (Michael Douglas și Demi Moore în *Hărțuire sexuală*)

pe vremuri, în care aventura "textuală" era neapărat altoită pe aventura de producere a "agregatului"... Proba-cheie, în fața comisiei de audiere - un număr umoristic după care multe emisiuni t.v. s-ar da în vînt -, e o bandă de casetofon pe care se aude înregistrarea scenei (Ea atacîndu-l, și el, printre gîfîituri, spunînd - remarcă avocata - de 31 de ori "Nu!"...).

Pe lângă Demi Moore și Michael Douglas, un rol de ținut minte face Donald Sutherland - conducătorul companiei, atotmanipulator, sadic, cu glumițe pentru personal la purtător, un tip feroce, cu ochi ușor exoftalmici, meloblabjani... Filmul devine chiar atașant, în momentul în care o întregă mașinărie se dezlănțuie împotriva unui biet om, ca să-l distrugă, să-l elimine din sistem.

În lumea în care concurența fair-play e un mit, subiectul are în el ceva amar-nonconformist. Birourile de sticlă, pădurea de computere, tehnologia super sofisticată, confortul, eficiența - și, peste toate, stress-ul "pierderii slujbei", care capătă proporții apocaliptice. Totul e o chestiune de optică: "cine are 100 de milioane e un miliardar frustrat!"

Producător al filmului și autor al romanului inspirator fiind Michael Crichton, părintele thriller-ului techno-

logic și al lui "Jurassic Park", povestea o ia, inevitabil, și pe un drum S.F., pe cît de spectaculos pe atît de parazită. *Disclosure* rămîne un bun produs de consum, care te amuză și te prinde, și în care se simte, pe porțiuni, mîna unui regizor de calibrul lui Barry Levinson (*Rain Man*, *Bugsy* - difuzate și la noi, *Good Morning, Vietnam!*, o comedie memorabilă, neachiziționată, pînă acum, la noi). Altfel, filmul e prea lungit (chiar dacă e montat alert), e prea moralizator ("nu te cățăra prea aproape de Dumnezeu; s-ar putea să scuture copacul") e prea declarativ ("tati, noi n-am crezut ce s-a spus despre tine"). Ca și computerele din film, și filmul însuși ar fi putut fi: "mai mic, mai iute, mai ieftin, mai bun!"

Un "film de bărbați" (Crichton, Levinson, Douglas), toți trei și "artiști" și oameni de afaceri. Și "plîngerea" lor: "Ele (femeile) sînt mai puternice, mai istețe și nu luptă cinstit". Sau, cum oftează un bătrînel din film: "Pe vremuri ne distram bine cu fetele. Azi ne vînează posturile." Stress-uri și stress-uri.

Un film, în felul lui, de referință, în lupta pentru emanciparea... bărbaților.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șuşară

Artă ieșeană contemporană (I)

SUB ACEST titlu aparent neutru, dar vădit pătruns de autoritatea propriului conținut, s-a deschis în luna martie, la Galeria Etaj 3/4, o imensă expoziție a filialei Uniunii Artiștilor Plastici din Iași. Deși în România numărul filialelor este aproape egal cu acela al județelor, ele nu s-au prea obosit pînă acum să se prezinte *la centru*. În afară de filiala Ploiești care a organizat acum cîțiva ani o expoziție mare, cuprinzînd toate genurile artistice tradiționale, celelalte și-au văzut de treburile lor în teritoriul propriu, ori și-au semnalat prezența în galeriile bucureștene prin grupuri mici și prin simple expoziții personale. Frecvența cu totul firavă a acestui gen de manifestări este bine motivată și lesne de explicat: mai înfîi, artiștii se cam feresesc de expozițiile mamut, tip *salon*, în care individualitățile se pierd de obicei sub avalanșa unor prezențe de inventar, abonate ale *colectivelor* de tot felul, inclusiv ale acelor de nu prea îndepărtată amintire. Artiștii care se respectă nu au nevoie de prețete exterioare sau de facilități administrative pentru a intra în dialog firesc cu publicul și cu opinia de specialitate. În al doilea rînd, venirea la București, disciplinată și în formație, subînțelege fie o nevoie superioară, cum ar fi aceea a reintegrării, a revanșei în fața istoriei (cazul artiștilor basarabeni), fie un complex de inferioritate micuț și încă necicatrizat, provincial, bineînțeles, dar care poate sări ușor pe versantul celălalt, al demonstrației de forță. Cam în cea de-a doua categorie (punctul 2) s-a așezat cuminte salonul de primăvară al filialei Iași. Caravana cu artiști a fost împede urnită spre capitală de o apăsare provincială care, devenită insuportabilă, tre-

buia cumva exorcizată. Și a fost găsită rețeta cea mai sigură: venirea în București, instalarea în cel mai prestigios spațiu de expunere și clamarea cu o siguranță puțin naivă, în prezența prefectului, a lui Victor Surdu și a hieraticului senator Solcanu, că arta ieșeană nu are nimic provincial, că bîntuie prin ea energii planetare și a descins aici doar așa, într-un fel de schimb de experiență și nicidecum pentru a-și verifica trăinicia încheieturilor. În realitate, lucrurile stau taman viceversa. Filiala Iași nu a venit la o demonstrație, ci s-a supus cuminte unui examen. Iar nota este de trecere doar cu mare indulgență.

Cei 66 de artiști și cele circa 1000 de lucrări reprezintă cam tot ce au Iașii, sau doar ce au vrut să arate, de la periferia vieții artistice și pînă la nivelul cu adevărat profesionist. Pictori, sculptori, graficieni și în mai mică măsură artiști din sfera decorativelor și-au deschis, de fapt, mici expoziții personale cu gîndul de a spune cît mai mult din ceea ce și-au propus. Mulți nici nu și-au propus să spună mare lucru și au reușit deplin. La urma urmelor, cei mai mulți. Pentru că starea generală pe care o degajă expoziția este una de suficiență, de lene mentală, de continuă ocolire a riscului. Deși două treimi din cei care expun sînt oameni în jur de 40 de ani, adică fac parte din generația '80, al cărei rol în literatură, dar și în plastică, este bine cunoscut, lucrările sînt bătrînicioase, obosite în spirit și în expresie. După cum este și ușor de anticipat, pictura este cel mai bine reprezentat cantitativ, acoperind cam jumătate din întreaga expoziție; așt ca număr de autori, cît și ca număr de lucrări. Dintre cei aproximativ 30

de pictori, doar 5-6 sînt realmente demni de interes, unii avînd deja o operă constituită, alții fiind în plină activitate sau chiar la început de carieră. Din generația, să-i zicem așa, matură (adică peste 50 de ani), se detașează vizibil pictorul-scriitor Val Gheorghiu. Microexpoziția sa este prelungirea personalei pe care a avut-o cu un an în urmă la Căminul Artei, etaj. Lucrărilor din acea perioadă, de un expresionism temperat - care mai degrabă se deduce dintr-o rafinată țesătură de juxtapuneri și armonizări tonale decît se afirmă direct - le-au fost adăugate mai multe variante de naturi statice, în fond simple pretexte pentru experiențe cromatice în registrul pe care pictorul l-a impus deja. Zamfira Bîrzu este prezența cea mai pregnantă a întregii expoziții și poate unul dintre artiștii reprezentativi ai generației sale (celelalte născute în deceniul șapte). Apropiată ca spirit de pictura lui Teodor Moraru, cu care, de altminteri, nu are nici o legătură directă, Zamfira Bîrzu dezvăluie un remarcabil instinct al construcției cromatice, manipulînd culoarea cu forță, precauție și voluptate în același timp. Refuzînd tonurile exuberante și facile, ea le cantă pe cele grave, cu sonorități profunde, care se coagulează atît de radical încît se impun instantaneu ca *forme* și capătă contururi aproape naturale. Interesantă prin expresionismul ei controlat, ușor ardelenesc și bine supus unui regim geometric, este Daniela Prisăcaru. O avalanșă de tonuri aproape pure, contrapunctate prin suprafețe aurite, se sprijină pe mari compoziții ascensionale. Daniela Prisăcaru este, de altfel, și singura care a avut curajul să administreze altfel spațiul de expunere și să scoată

lucrarea de sub fatalitatea clasicului perete. Rafinați și austeri, cu temperament artistic evident armonice, sînt Dinu Micu și mai tînărul Stelian Ghica. Primul expune panouri monocrome, de o acuratețe ostentativă, ritmice monotone de reliefuri, hașuri vagi sau desene tip grafitti. Sensibilitatea la nuanța valorică sau tonală și la vibrația suprafeței este indiscutabilă. Oarecum în același registru, dar folosindu-se de alte mijloace, se înscrie și Stelian Ghica. Lucrările lui sînt eseuri cromatice, forme de investigare a posibilităților tonale. Construcțiile geometrice bidimensionale, uneori ușor bizantinizante prin recuzita compozițională, sînt doar simple modalități de a întoarce culoarea spre sine, de a o disocia și analiza implicit. Ar mai putea fi adăugate acestei liste numele lui Ion Gînju, cel din lucrările pe hîrtie, vag totemice, și nu acela care pozează, obosit și lipsit de imaginație, în suprarealist și numele lui Jenő Bartos, un profesionist fără îndoială, mînuitor abil și rece al compoziției în expansiune și al culorii suficiente sieși.

La polul celălalt se așază, cu o autoritate greu de uzurpat, Dimitrie Gavrilăanu, un neobosit producător de kitschuri epopeice. Compoziția-kitsch, fabulația-kitsch, feeria-kitsch etc. etc. se înscriu în serii nesfîrșite. Și oriunde pune el penelul, kitschul răsare miraculos. Kitschul acela născut din semidocism și din pierderea oricărei norme exterioare sau lăuntrice. Iar în urma lui Gavrilăanu țin aproape Valeriu Goncariuc și încă vreo cîțiva pe care nu-i mai amintesc pentru a nu le îmbogăți bibliografia.

TELEVIZIUNE

de Cristian Teodorescu

Un suris rușinos

DE 1 Mai, pe Programul 2 al TVR un om de bine s-a găsit să programeze filmul lui Geo Saizescu *Un suris în plină vară*. Acest film despre colectivizare rămâne, oricum am lua lucrurile, rușinos. Sebastian Papaiani joacă aici rolul unui țaran care nu vrea să se înscrie în Gospodăria Colectivă de la el din sat. Se știe cum s-a făcut colectivizarea la noi. Mă tem că dacă numărăm replicile filmului, ele sînt mai puține decît țaranii uciși sau băgați în pușcărie fiindcă au refuzat să se înscrie în Colectivă. Așa că trebuie să fii ori nesimțit incurabil ca să-ți vină să rîzi cînd vezi un asemenea film ori, pur și simplu, să disprețuiești sentimentele alor tăi cînd îl programezi.

După părerea mea, ziua de 1 Mai nu prea are nici o legătură la noi cu Partidul Comunist Român. Fiindcă pînă la începutul războiului, PCR-ului își infiltra membrii în rîndurile demonstrațiilor care aveau diverse convingeri politice, dar care în ziua cu pricina ieșeau pe străzi, disciplinat și cuviincios îmbrăcați, ca o probă că-și respectă rangul social și că se bucură de respect. Agitatorii comuniști - n-o spun eu, ci o arată mărturiile vremii - erau priviți cu suspiciune și respinși de muncitorii serioși. De altfel, PCR-ul nu era un partid format din muncitori, ci care număra și cîțiva muncitori în rîndurile sale.

Ziua de 1 Mai, cu toate semnificațiile sale, a fost declarată zi de sărbătoare a muncitorilor de sindicaliști, în treacăt fie vorba, de sindicalistii americani și, cum se știe, sindicalistii sînt cei care azi dau cea mai mare bătaie de cap puterii din România.

Mi-a venit să rîd cînd am auzit, la TVR, în dimineața aceleiași zile, o știre care părea demnă de 1 Aprilie, că PSM-ul organizează un miting în cinstea zilei citate.

La noi, oamenii politici care s-au vopsit în roșu după revoluție au tot atîtea legături cu mișcarea de sînga, cite avea și Ceaușescu răposatul cu munca onorabilă. Mișcarea de sînga de la noi, păstorită de socialiști și de PNT, ulterior i-a ținut la distanță pe membrii PCR, din motive explicabile. Acest partid susținea, cum se știe, că România e o țară imperialistă formată prin anexiuni brutale. Din pricina acestui punct de vedere PCR-ul a și fost scos în afara legii și nu pentru că ar fi fost organizatorul mișcării

muncitorești din România. Iar după război, cînd a preluat puterea, PCR-ul s-a străduit din toate puterile să diminueze conștiința de clasă a muncitorilor printr-o politică a permanentei infuzări cu forță de muncă nouă. Ceea ce n-ar fi îndrăznit nici patronul și nici moșierul, cei mai scele-rați din România capitalistă, fiindcă i-ar fi așteptat falimentul dacă ar fi pus la cale una ca asta, a izbîndit PCR-ul - să aibă muncitori, dar nu muncitorime, iar la sate țărani care aveau legături tot mai firave cu țărănimea.

Dacă mai ții minte, în ultimii ani paranoia ajunsese atît de departe, încît învrăjbirea țărănilor cu locuitorii orașelor era politica obișnuită a lui Ceaușescu.

De pe urma regimului comunist, la noi a rămas o cantitate uriașă de ură pe care distrugerile și hoția n-au izbutit s-o dreneze decît în mică parte. Minerialele și ușurința cu care noi toți recurgem la violență chiar și pentru lucruri mărunte își au cauza profundă în ura adunată în societatea românească timp de o jumătate de secol. Nu-mi dau seama de cît timp va fi nevoie pentru ca ura din România să dispară și să fie înlocuită de cea reciprocă bunăvoință pe care se sprijină adevăratul sentiment patriotic.

Oricum, puține persoane din conducerea Televiziunii Române au conștiința lucidă că fac un rău imens acestei țări oferind în continuare oficii propagandistice partidului de guvernămînt. Rostul Televiziunii Naționale nu e să țină partea vreunui partid, ci să găsească acele punți grație cărora oamenii pot comunica în chip civilizat pe deasupra convingerilor politice. Televiziunea ține la mare preț partizanatul și o face cu atîta stridență, încît aceia dintre noi care nu se omoară de dragul coaliției aflate la putere ar avea dreptul să nu mai plătească abonamentul. Să mi se ofere într-o zi de repaus un film ca *Un suris în plină vară* și asta încă de dimineață, înseamnă că pe banii mei TVR îmi face sînge rău. Căci un asemenea film nu poate fi văzut cu plăcere decît de cei care i-au convins cu pistolul în mîină pe țărani să intre în cooperative. Poate că mai tîrziu cei care-au făcut această muncă de lămurire or fi izbutit să se convingă că au glumit. Numai asemenea oameni pot rîde la filme precum un *Suris în plină vară*, care e o pată rușinoasă pe obrazul cinematografiei noastre.

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen Negrici

False concepte: balcanismul (I)

ETAPE istorice precum aceasta, a noastră, de "tranzitie" reactivează carierele unor, hai să le spunem, concepte.

Unul din ele este *balcanismul* - componentă caracterologică pe care noi românii am apropiat-o cu vremea fără motiv și cam fără rost, împinși de resortul masochist al destinului nostru. Dicționarul Marcu-Maneca de neologisme notează clar în dreptul cuvîntului: "fenomen specific mentalității și moravurilor din zona Peninsulei Balcanice". Cuvîntul acesta -, ca și cele înrudite (balcanic, balcaniza etc.) are, cum se știe, conotații mai curînd negative și, la originea lor, bănuim a fi confuzia, jignitoarea aproximație, odioasa nesiguranță a cunoștințelor geografice, istorice și etnografice ale occidentalului care nu a încetat probabil să creadă că de aici se ridică, fără istov, miasele Orientului, că pe aici pe la noi trece încă hotarul Turciei. Și care rumegă încă, fără încetare, de peste un secol, la formula școlărească a "butoiului de pulbere al Europei". În tot acest timp, ca într-un soi de exorcism transnațional - Occidentul a înghesuit, în chip statornic, în Balcani toate bolile lui, la care le-a adăugat și pe acelea ale Orientului, izvorul tuturor primejdiilor.

Din frazele șablon pe care le auzim la tot pasul ("ce să-i faci, domnule, sîntem balcanici!") deducem că ne-am asimilat perspectiva și socotim balcanismul un fel de dat fatal al nației.

Termenul a început să țină locul la aproape orice ni se pare a fi o povară istorică apăsătoare, gata să întîrzie progresul, să ne îngreuneze drumul magic spre civilizație: lichelismul, promiscuitatea, mahalagismul, țigănia, pigritia orientalis foetida.

Pînă și trăsăturile binecunoscute ale meridionalului din totdeauna (sentimentalismul, familiaritatea, intemperanța plebee, volubilitatea, spiritul împăciuitor etc.) sînt trecute în contul spiritului balcanic. Ele accentuează confuzia, sporesc complexitatea, deci vitalitatea unei noțiuni greșite chiar în temeiul ei.

Și, pentru ca pupăza să aibă și un colac peste ea, ne-am pripocsit, de mai demult, și cu varianta "cultă" a balcanismului, cu așa-numitul balcanism literar care, penetrînd în manuale, ca notiune artistică potrivită și utilă în analiza unor mari scriitori, a fortificat - în chip insidios --credința noastră în caracterul funciar al acestei presupuse componente a unui presupus specific național. Neîndoielnic că balcanismul în general, ca pseudo-noțiune etno-etnică, își trage nu puține date de la varianta lui literară care i-a și dat ștaiful de rigoare.

Chiar dacă, stăruind asupra ciclului balcanic al poeziei lui I. Barbu, T. Vianu a reperat "această regiune a peisajului nostru spiritual", îi datorăm, mai probabil, *Istoriei...* lui G. Călinescu impunerea conceptului de balcanism literar.

Și tot ei și colportarea sensului difuz al "conceptului". Din nebuloasa lui s-au născut numeroși glosatori.

RADIO

de Antoaneta Tănăsescu

Literatura religioasă

CUM era de așteptat, distincții cărturari invitați duminică noaptea de emisiunea *Sfîrșit de veac și de mileniu. Deceniul cultural românesc 1990-2000* au recunoscut cu ardoare, cu patos că tipărirea literaturii religioase nu este, în România, o simplă chestiune punctuală a politicii editoriale din acești ani, ci ea are o preistorie din care nu au lipsit momentele sublimе dar și cele tragice. Pentru acad. Virgil Cândea ca și pentru Gabriel Strempele, membru corespondent al Academiei, prezentul este marcat de trecut. Trecutul postbelic, bineînțeles, cînd atît matorilor cît, mai ales, copiilor, adolescenților și tinerilor le-a fost interzis accesul către un domeniu ce marchează în chip fundamental destinul omului: religia. Expulzată din școli, educația religioasă, fie și minimală, nu și-a găsit decît greu și pe căi ocolite locul în lăcașele de cult (cum ar fi fost firească, puține parohii ortodoxe avînd curajul de a iniția "Școli de Duminică" cu rol for-

mativ și informativ de netăgăduit. În plus, la început timid dar, în curînd, tot mai hotărît, comunismul a instituționalizat obligativitatea unor "acțiuni distractive" (vizionări de spectacole, reuniuni tovarășești cu un convocator semnat la plecare, cenacluri etc.) plasate în Vinerea Mare sau în noaptea Învierii, "acțiuni" care s-au dovedit de o blîndețe suspectă față de gesturile de urmărire și sancționare ("înfierare", cu urmări administrative imediate: exmatriculări și chiar privări de libertate) a tuturor celor văzuți în curtea sau în incinta bisericilor, a tuturor celor care purtau cruciulițe sau păstrau în buletin o mică iconiță. Retrasă în străfundurile minții și inimii, credința a hibernat 50 de ani, rodind, poate tocmai de aceea exploziv, odată cu primăvara din decembrie. Ea a reprezentat, în fond, veriga de solidaritate a celor mulți în fața celor puțini. Și ce puteau citi, în acei ani, masele tăcute? Cu excepția unei minorități oarecum privilegiate, cea a studenților din facultățile umaniste, care aveau acces la

bibliografia de specialitate, rămînea *Biblia*, păstrată cu sfințenie în destule case. Chiar parohiile duceau lipsă de cărți, mai ales după ce printr-o hotărîre (decret?) volumele tipărite în chirilică au fost strînse la București, promișîndu-se ediții noi, înlocuitoare. Care, evident, întîrziu peste măsură să apară, astfel încît rînduiala slujbelor era teribil de afectată. Aceasta este experiența românului mediu care pășește în deceniul 1990-2000 și se găsește, brusc, în fața unei explozii editoriale de neînchipuit. Cărțile de rugăciuni, tratate de dogmatică, traduceri, eseuri, memorialistică și interviuri, studii de strictă specialitate și lucrări de popularizare de tot felul sînt prezente aproape la fiecare pas. Așa că, la nivel cantitativ, saltul este incredibil. El poate produce vertijuri cititorului obișnuit și, mă gîndesc, o asemenea stare de spirit merită a intra în atenția analiștilor. Este și o sugestie pentru ciclul radiofonic de la care am pornit. Bilanțurile domeniului cultural (teatru, cinema, plastică, dans etc.) pot fi încre-

dinate altor rubrici, aici e nevoie de altceva pentru că asumarea pasului între milenii echivalează cu regîndirea reperelor existențiale majore. Însăpămîntat sau încrezător, înspăimîntat și încrezător totodată, omul care face acest pas se confruntă cu transcendentul. În fine, ar mai fi de adăugat două lucruri. Cel dintîi, oarecum tehnic. Emisiunea de duminică a fost lipsită de obișnuita cortină finală care să pome-nească numele realizatorilor dar, cum ascult radioul de multă vreme, îndrăznesc să ghicesc numele absente: redactorul Arșaluis Ceamurian, actorii Irina Petrescu și Victor Rebengiuc, care au citit *Psalmul 101*, respectiv discursul mitropolitului Antim Ivireanu. Al doilea: poate o altă ediție a *Sfîrșitului de veac* va fi dedicată inițiativelor radiofonice în direcția difuzării literaturii religioase, inițiative de frumoasă tradiție și ținută intelectuală, ce nu pot fi despărțite de numele poetului Dan Verona.

Căpitanul Răcoare

MUTAREA căpitanului Răcoare în târgul nostru a schimbat complet ritmul vieții de toate zilele. De unde venea, nu s-a știut. A închiriat o casă pe ulița Ion Creangă, în care trăia cu un servitor negru și două maimuțe grațioase. Harapul purta un fes roșu peste părul cîrlionțat, un halat alb și niște papuci ghivizii de catifea. Prea mult de lucru nu avea; de cum venea primăvara, îl găseai mai tot timpul în grădina din față apărută de un gard viu, zbenguindu-se cu cele două maimuțe pe care le învăța să sară printr-un cerc sau să facă gimnastică la un rec pe măsura lor.

Cînd căpitanul se întorcea seara de la regiment, se strîngeau copiii din vecini să asiste la ceremonia intrării în casă. De la portiță, tuna cu voce aspră: "Ibrahim!" Harapul ieșea de după ușă și se ploconea pînă la pămînt, suspinînd: "Omoară-mă, stăpîne!" Se culca apoi și stătea nemișcat pe burtă pînă ce Răcoare îi atingea delicat ceafa cu vârful cizmei lustruite și poruncea: "Scoală, robule, că ne-a-pucă noaptea!" Dar Ibrahim nu se clintea; aștepta pînă ce maimuțele veneau să se închine și ele, una de-a dreapta, cealaltă de-a stînga, performanță pentru care primeau acadele, grăunțe sau alune. Robul se ridica repede, alerga în casă și revenea - un șervet pe umăr, cu un ibric din care turna cîteva picături în mîinile stăpînului, ca să se spele. Cu altă plecăciune îi întindea și propopul. De toate acestea, spectatorii cățărați pe arbori sau perforînd gardul țepos, se minunau cu un vaiet șoptit: "Uite, mă!" Spectacolul se termina aici. Rareori, în toil verii, Răcoare se așeza într-un jilț domnesc, la umbra mărilor din grădină și lăsa maimuțele cu nume de politicieni să-și arate dibăcia în joacă și atletism.

De două ori pe săptămîină - joia și sîmbăta - acest personaj bizar cina la Țan, după cum era vremea, fie afară, în grădina de vară, fie în local, totdeauna singur la o masă mare, într-un colț mai ferit. Numai cu relații deosebite mai găseai în acele zile un loc. Mesele erau ocupate de mame iubitoare cu fiice de măritat, gătite, care de care mai colorat, ca niște flori care vor să atragă descinderea bondarului zburător. Cînd taraful lui Chelu făcea pauză, deslușeau frînturi din conversația clienților: "Pieptul afară, Maricica, de cîte ori să-ți mai spun!" "Nu cu mîna,

Aglăiță, nu cu mîna!" "Întoarce puțin capul și zîmbește, fetițo! Acum e bine. Te vede". "Toanto, nu te boldi așa la el!" Căpitanul studia îndelung lista de bucate și comanda de fiecare dată, negreșit: "Ca de obicei". După felul trei, înainte de desert, își aprindea la o cafea o țigară și chema cu un gest marțial: "Piccolo!" Băiatul lui nenea Stancu, îmbrăcat în niște hăinuțe stacojii, zorea spre mușteriu sever: "Pof-țiți!" - "Să vină chelnerul!" Venea chelnerul: "Să vină șeful de sală!" Venea șeful de sală: "Să vină patronul!" Domnul Țan, proprietarul, își ștergea sudoarea de sub gulerul cămeșii și se apropia demn și totuși devot: "Aveți vreo dorință, domnule căpitan?" - "Să vină țiganii!" Domnul Țan se deplasa, acum numai demn, spre estrada unde era așezat taraful și discuta cîteva minute cu Chelu. La un semnal al primasului cu arcușul, muzicanții înconjurau masa căpitanului și toți, ca un om, se aplecau: "Omoară-ne, stăpîne!" - "Să-mi cîntați... știți voi ce!" Din viori plîngărețe, din acordeonul languros, din contrabasul răgușit, melodia se înalță în tremolo, cuprinzînd spațiul ca o mireasmă prevestind patima: La Paloma. Răcoare asculta mișcat, dar după puțin timp bătea vehement din palme: "Nu așa se cîntă La Paloma!" Însăpăimîntat, Chelu îndrăznea totuși să întrebe: "Dar cum, stăpîne?" - "Sub masă!" Cei patru țigani se înghesuiau la picioarele melomanului; La Paloma răsuna mai distant, mai cernit. O nouă bătaie din palme îi scotea afară: "Pa masă, baragladinilor!" Un alt piccolo strîngea repede pe o tabla tacîmul de fumat, ceașca de cafea și paharul; muzicanții urcați pe masă dovedeau pricepere în echilibristică, cîntecul de despărțire al marinarului aducea toată nostalgia depărtatelor mări pe malul Șomuzului. Căpitanul scotea un teanc de bancnote și pe rînd le lipea țiganilor pe frunte, chelnerul puneă o față de masă nouă, piccolo depunea grijuliu tava, publicul aplauda furtunos.

Plata se făcea după același canon. Trei birje așteptau afară. La miezul nopții fix, birjarii dădeau bici cailor. În prima trăsură, Ibrahim, țepăn, balansa pe o perniță sabia și chipiul stăpînului său, acesta urma într-a doua, iar într-a treia se lăfăiau țiganii, zicînd fără pauză din instrumentele lor potpuriuri și alte cîntece de inimă albastră.

Paul Miron

Khadija... Fatima (10)

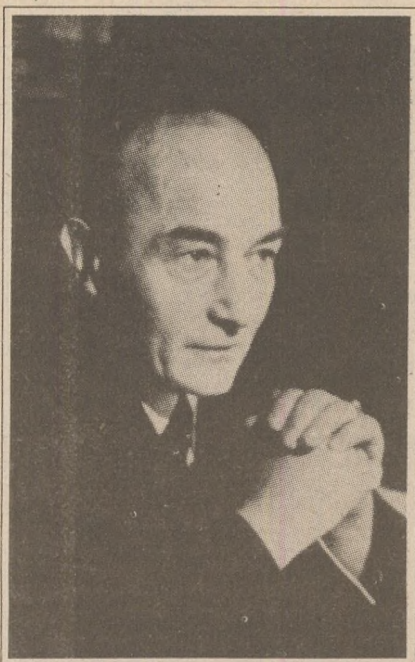
O DATA, aflîndu-mă în Mercedesul unui prieten musulman, între Ploiești și București, acesta își opri mașina, - era pe la Cioflăceni, - se dădu jos, alergă pe cîmp vreo zece metri, își scoase treniul, îl așternu pe pămînt, se așeză pe el pe brînci și își făcu rugăciunea de seară. Pe o cărăruie doi țărani cărau într-o roabă niște pepeni. Ei rămaseră uluiți, locului, contemplînd tăcuți scena. Pe urmă, personajul se urcă din nou la volan fără să zică nimic și demară în trombă. Nu făcusem nici o remarcă. Respect oamenii credincioși. Discutasem mai de mult despre religia prietenului meu și căzuserăm de acord amîndoi că Dumnezeu nu poate fi decît unul și că fiecare seminție îl cinstește în felul ei. Totul e să lași la o parte violența, intoleranța, contrare idealului slujit...

Omicron destupă cu un pocnet sec una din cutiutele lui cu suc de ananas, pentru care avea o adevărată slăbiciune, și mă aprobă: "Așa ar trebui să fie" spusese, punîndu-și răspunsul la modul optativ. Apoi îmi întinse și mie o cutiuță cu suc, pe care o refuzai. Ananasul îmi producea greață. Uitase ce pățisem cînd leșinasem și mă pusese să beau din sucul lui, după citirea, impusă, a celor două biografii-fluviu din *Dictionarul enciclopedic* tipărit înainte de revoluție. În schimb, îmi turnă într-un pahărel whisky, - un *Chivas*. Ce beam împreună cu O Kai, pe vremuri, în Kamceatka, - ce aventură!... Whiskyul mă înviorase subit. Urmăream cu luare-aminte demonstrația făcută pe planisferul uriaș întins pe peretele de la est, pe care, - rog să fiu iertat că o spun pentru a patra oară, - continentele lumii arătau ca niște blănuri de ovine bătute în cuie, puse la uscat. Ideea aceasta, răsărînd din subconștientul meu, mioritic, de piei de oi și oițe, jupuite, plutind, jertfite, pe *Oceanus Mundis*, mă obseda. Un psihanalist sînt sigur că ar avea aici ceva de spus...

Mesagerul îmi mai arată încă o dată brîul vulcanic al Terrei, apoi și pe cel islamic, un paralelism făcut cu țîlc, plin de teribile prevestiri. Omu-i o făptură ciudată. Oricît s-ar teme el de dezastre, dezastrele, catastrofele, fie și numai imaginate, îl exaltă, îl trezesc, brusc, scoțîndu-l din adormirile existenței, - spaima, groaza mobilizînd în el, în cele mai ascunse cotloane ale sufletului, resurse nebănuite. *Vivere pericolosamente* nu-i o vorbă aruncată-n vînt. Prin urmare, cutremurul, nu geologic, marele cutremur al conștiinței omenești, acolo se afla, în aproape miliardul de mahomedani riguroși, disciplinați, ce se trînteau la pămînt invocînd cu înflăcărare numele lui Alah și al Profetului său. "Așa ar trebui să fie" zise a doua oară Omicron, făcînd desigur aluzie la integrismul, la terorismul islamic, la

comandourile lui înspăimîntătoare. Mi-am permis să-i atrag atenția că nici bunii catolici, spaniolii, nu fuseseră mai breji, măcelărînd în numele crucii pe bieții băștinași ai Americii de sud, și altele, și altele, fără a mai pune la socoteală Inchișiția... Mesagerul nu avu nici o obiecție. Polemicile, pe chestia asta, le ocolea cu tact totdeauna... Am mai cerut un pic de whisky. Omicron mă servi, zicîndu-mi serios: „Geniul... omul de geniu însemnat de soartă, e de obicei gerontofil.” Și că așa fusese și cu Mahomed, născut la 570 d. Cr. și rămas orfan. De n-ar fi fost Khadija, văduva bogată, mult mai în vîrstă decît el, și care îl luase de tînăr bărbat... O văduvă strașnică. Administrîndu-și cu dibăcie averea. Printre care, cămile... multe cămile. Sînt caractere puternice de femei care trec în caracterul bărbaților aleși, mai meditativi. Această văduvă *fundamentală* (Omicron vorbește!) îl marcaseră pe tînărul vizionar, care deprinse și el simțul treburilor practice, intrînd în conflict cu politeștii prosperi de la Mecca. Khadija naște șapte copii, trei care mor prunci și patru fete, prima, moștenind firea mamei, Fatima, măritată cu Ali, califul, și pe care ramura šiită a islamismului o adoră. Cunoști povestea?... Cunoșteam. Prigonit de politeștii de la Mecca, Mahomed fugi la Medina, fugă numită *Hegira*, în anul 622 d.Cr., cînd începe și era islamică. Mahomed începe să hărțuiască toate caravanele negustorilor bogăți de la Mecca, luptă cu sabia în mînă și cucerește definitiv Mecca în anul 630, impunînd monoteismul iudaic și creștin politeismului primitiv pre-islamic. Forța noii religii se bazează, și ea, pe un text sacru, *Coranul*, care înseamnă *Citare*, Carte de citire, posedînd adevărul absolut, ascuns, *Tawil* numindu-se interpretarea lui corectă. O ideologie de neabătut. Monolitică. În acest text sînt, nu ideile contează, cît cuvintele scrise. *Coranul* devine cu timpul un exercițiu grozav de gramatică și lexicologie, spiritul algebric, arab, atît de important în dezvoltarea științelor universale, decurgînd din acest spirit analitic. Unii, mai tîrziu, vor să relativizeze *Coranul*, să-l interpreteze istoric. Șiiții însă, păstrătorii tradiției pure, combat istorismul, considerînd *Coranul* un text absolut. De unde hotărîrea lor politică, intratabilă, în orice, sfidarea existenței istorice la care ei renunță ușor, punîndu-și în cîrcă zeci de kile de dinamită și aruncîndu-se-n aer cu automobilul lor capcană cu tot, să-și nimicească dușmanul și să ajungă în Paradis, unde Khadija și Fatima îi așteaptă cu brațele deschise, să-i mîngîie și să-i alinte, în "raiul bogat al ignoranței sărace", - după vorbele Mesagerului...

Poetul Mircea Ivănescu ne-a făcut bucuria de a ne oferi în sfârșit traducerea în românește a celui mai important roman al scriitorului austriac Robert Musil, *Omul fără însușiri* (*Der Mann ohne Eigenschaften*). Primele trei volume urmează să apară zilele acestea la Editura Univers, iar ultimele două (partea postumă a romanului) - în câteva luni. Drumul acestei opere fascinante din lumea sa, care a apus, Viena primei jumătăți a acestui secol, către ziua de astăzi a străbătut un război mondial care a schimbat fața lumii, dar viața literară a *Omului fără însușiri* continuă.

Întâlnire cu Robert Musil

ÎN IULIE 1935 Robert Musil - care ajunsese să publice din marele său roman deja tot ceea ce cunoaștem astăzi ca fiind opera antumă - este invitat să ia parte la Congresul Internațional al Scriitorilor pentru Apărarea Culturii, ținut la Paris, la Palais de la Mutualité, sub președinția lui André Gide. Era cu siguranță cea mai spectaculoasă întâlnire a scriitorilor de după venirea la putere a național-socialismului în Germania și până la război, cu o participare extraordinară, printre invitați numărându-se E.M.Forster, Aldous Huxley, Heinrich Mann, Barbusse, Döblin, Mauriac, Aragon, H.G.Wells, Malraux. Pentru Musil, abia fugit de la Berlin la Viena de teama consecințelor ascensiunii lui Hitler, invitația reprezenta totodată și prima ieșire importantă din spațiul de cultură germană, unde risca să se provincializeze. O șansă unică, strategică și politică așadar, de a lega amicitii pariziene și alianțe ideologice și literare, de a-și pune cărțile, într-un fel, la adăpost, căci numai câțiva ani mai târziu Musil se va vedea silit să părăsească și Viena, iar cărțile sale vor fi interzise pe tot cuprinsul celui de-al Treilea Reich. Romanele, nuvelele sau eseurile și croniclele sale, în toată puritatea și sagacitatea lor, nu au și nici nu vor avea calitatea de a ieși singure în întâmpinarea publicului celui mai larg și cu atât mai puțin își vor vădi accesibilitatea în condiții de ostilitate întreținută. Chiar înainte de război, însuși Thomas Mann trebuie în repetate rânduri să intervină public "Pentru Musil", căci scriitorul întâmpina dificultăți cu publicarea și continuarea romanului - "Marele roman al lui Robert Musil *Omul fără însușiri* mai are oare nevoie de recomandările mele? [...] Trebuie făcut apel la public pentru ca el să nu cadă într-o inerție vinovată și să lase să moară o idee curajoasă, o întreprindere poetică al cărei caracter excepțional și a cărei însemnătate capitală pentru dezvoltarea, înălțarea și spiritualizarea romanului german sînt mai pre-

ROBERT MUSIL

sus de orice îndoială". După 1938, editorii potențiali ai cărții pleacă în exil (ca Gottfried Bermann Fischer), iar cei rămași primesc interdicția de a-l publica. În Elveția, unde Musil găsește un azil periclitat și amar, nu se deșteaptă un interes imediat pentru straniul său proiect românesc.

De aceea prezența sa la Congres putea fi atât de importantă, dar Musil face aici, pe fondul unei anumite animozități ideologice, impresie lamentabilă. Gide, cel puțin - își amintește criticul de artă Eduard Roditi, translatorul Congresului - care deja în 1932 îl întâlnise pe Musil, cu care ocazie citise, nu fără efort, o mare parte din *Omul fără însușiri*, se făcea că nu știe pe cine are în față, iar Malraux sau Aragon aveau alte griji - Malraux împărțea la acea oră convingeri comuniste și încerca să abată discuțiile pe acest făgaș. Cuvîntarea lui Musil *Granițele culturii față de politică* (*Die Grenze der Kultur gegen die Politik*) contravenea flagrant spiritului dominant al discuțiilor - un antifascism cu o accentuată coloratură de stînga. Or, Musil făcuse imprudenta să pledeze pentru excluderea din artă a ideologiei fasciste, cît și a celei "bolșevice", unde punerea lor pe același plan a provocat tulburarea auditoriului pînă la huiduieli și vociferări. Musil a fost scandalul memorabil al Congresului. Printre figurile artistice cele mai excentrice și mai exotice ale clipei, scriitorul austriac, prea corect îmbrăcat, prea sănătos, prea înfloritor și sportiv, face figura de burghez incorijibil. Arăta mai degrabă ca un inginer din industria renană (ceea ce și era) sau ca un angajat de bancă, spune Roditi, amendînd retrospectiv imaginea derizorie pe care toată lumea o păstrase despre el: "Știm astăzi că Musil se număra printre cei patru sau cinci scriitori cu adevărat mari care participau la acest congres, dar atât publicul, cît și colegii săi se întrebau în ziua aceea ce caută acest *Störenfried* (unul care strică cheful tuturor) în Palais de la Mutualité. Nu a lipsit mult ca să-i fie retras cuvîntul". Lucrările Congresului s-au încheiat cu o recepție la Ambasada sovietică. Nu știm dacă Musil a fost invitat sau dacă a dat curs invitației.

O nouă patrie

PENTRU prietenul lui Kafka și al lui Hermann Broch, pentru protejatul lui Thomas Mann și al lui Albert Einstein, deschiderea către Franța a avut loc tîrziu și în condiții precare - "Numai pușini au izbutit să-și găsească o nouă patrie", spune Walter Muschg, gîndindu-se firește și la patria spirituală, la salvarea într-o altă cultură, atunci cînd Viena lui Wittgenstein, Kafka, Trakl, Carnap, Kokoschka se prăbușea sub nazism, iar mai apoi sub povara insuportabilelor complexe de vinovăție. Primii traducători în franceză ai *Omului fără însușiri* (cîteva capitole) sînt soții Henry Hall și Barbara Church, stabiliți la Paris, cei cărora Musil le datorează minimele mijloace de subsistență în exilul său elvețian și care vor astfel să-i liniștească scriitorului scrupulele. Romanul ajunge să fie repede cunoscut grație excelentei traduceri a lui Philippe Jacotet, poet elvețian de limbă franceză, și traducerilor în limba engleză de la sfîrșitul deceniului al șaselea. *Omul fără însușiri* aprinde pasiuni, stîrnește emoții în lumea literelor și ideilor și amenință radical ierarhia marilor glorii ale romanului modern. Paralel cu apariția primelor traduceri (de obicei din partea antumă a romanului), textologul Alfred Frisé începe reconstituirea din manuscris a părții rămase postume a *Omului fără însușiri* (încercare pe care o întreprinsese destul de partizan și Martha Musil, văduva scriitorului).

În România opera capitală a lui Musil, romanul *Omul fără însușiri*, a circu-

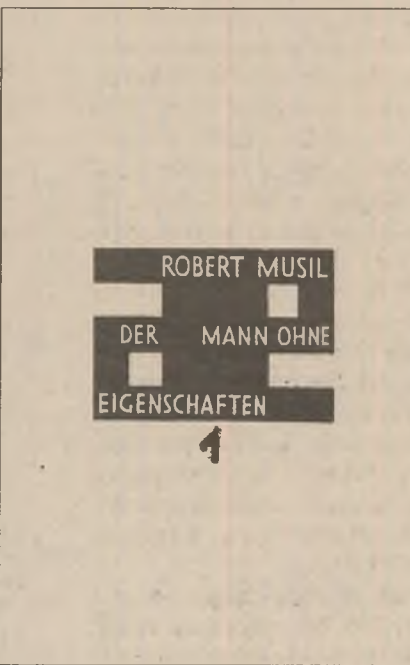
lat mai ales în versiunea franceză, cea germană fiind foarte puțin accesibilă și dificilă, dar bunii cunoscători ai operei musilienne și rafinații ei cititori și comentatori n-au lipsit niciodată. S-a tradus în românește proză scurtă în volumul *Trei femei* (*Drei Frauen*), apărut la Editura Univers în 1970, în traducerea lui Ion Roman, cuprinzînd nuvelele *Grigja*, *Portugheza*, *Tonka*, prozele cu titlul *Postume din timpul vieții* (*Nachlass zu Lebzeiten*) și cîteva inedite. De asemenea, a apărut romanul de debut al lui Robert Musil *Rătăcirile elevului Törless* (*Die Verwirrungen des Zöglings Törless*) la Editura Canova, Iași, în traducerea regretatei Cornelia Andreescu, autoare a unei (aproape) insolite cărți, de o mare probitate intelectuală, despre Musil - *Robert Musil și romanul modern* (Editura Junimea, Iași, 1982). I-au fost dedicate lui Musil studii, articole și numere de revistă, de la *Secolul XX* din 1965, la *Arc-ul* din 1994 (Nr.1-2). Însă traducerea capodoperei lipsește, deși ea era anunțată și așteptată încă din anii '70. Această așteptare a luat sfîrșit grație neprețuitului efort al poetului Mircea Ivănescu, căruia i se datorează evenimentul editorial al apariției *Omului fără însușiri* în limba română, traducătorul fiind susținut în dificila sa întreprindere de Editura Univers, Fundația austriacă Kultur-Kontakt și Fundația Soros pentru o Societate Deschisă. Nu e mai mult de admirat, în traducerea lui Mircea Ivănescu, familiaritatea cu limba ideilor lui Musil, decît potrivirea cu spiritul său ironic și fantezist ori hermeneutica riguroasă a frazei lungi, cu impetuoasă, imprevizibilă arborescență, pe lîngă eficiența și bogăția pe care o atinge la Mircea Ivănescu limba în care l-a tradus pe Robert Musil. Dacă opera lui Musil s-a născut din spiritul vienez al primei jumătăți a secolului, adevărata sa posteritate, după prăbușirea prezisă a acelei lumi, este cea a traducerilor, a răspîndirii sale în lumea culturii libere, în Franța, în Anglia, în America. Roadele traducerii sale acum și în limba română cu siguranță nu vor întîrzia să se arate.

Experiența modernității

IMPORTANTA romanului lui Robert Musil pentru cultura modernității

nu a fost încheiat niciodată. Primelor volume din 1930 (cuprinzînd părțile *Un fel de introducere* și *Se întîmplă cam același lucru*) și 1932 (*În Împărăția Milenară - Criminalii*) nu le-a mai urmat nici continuarea la volumul al doilea, nici ultima parte: *Un fel de sfîrșit*. În 1938 Musil retrăsese de la tipar continuarea la *Împărăția Milenară* (capitolele 38-61) pentru a o revizui. El lucra mai ales la capitolele 45-51, rescriind pînă în ultima zi de viață capitolul intitulat *Adierile unei zile de vară*, care trebuia să devină noul centru al romanului. Prospectiunile în gol care ar dori să stabilească cum ar fi urmat să arate romanul pînă la epilog sînt în majoritatea cazurilor jenante de triviale, banalizîndu-l pe Musil și trădînd natura însăși a acestui roman, destinat să rămînă pentru istorie ca o formă admirabilă eșuată.

Omul fără însușiri se află la o incommensurabilă distanță de epos și de epic (apud Musil într-o cronică a lui la un roman sau, citîndu-l din nou - "povestea acestui roman constă în aceea că povestea care trebuia povestită în el nu va fi povestită"). *Omul fără însușiri* este su-praromanul unui roman care nu există și orice încercare de a-l rezuma e imposibilă. Vag am putea plasa timpul romanului în anii de dinaintea primului război mondial - romanul începe cu luna august a anului 1913 - dar Musil privește în acest cadru, ca într-o oglindă pe jumătate întoarsă, și anii de dinaintea celui de-al doilea război mondial, ba chiar lumea de dincolo de război, 1913 ar putea fi 1933 sau 1943. Iar topologia convențională a romanului indică Viena, dar nu capitala imperiului Austro-Ungar, ci a "Kakaniei" (monarhia "k.u.k.", chezarocrăiască). Un mînunchi de personaje se preocupă de pregătirea Jubileului de 70 de ani de la urcarea pe tron a împăratului Franz Josef care urmează să fie sărbătorit în 1918. Aceasta pentru a contracara o aniversare importantă a aceluiași an - Jubileul de 30 de ani de la încoronarea împăratului Wilhelm al II-lea al Germaniei vecine. Dar se știe că anul 1918 nu-l va mai găsi pe nonagenarul împărat austriac pe tron (el a murit în 1916), iar imperiul, în urma războiului, se va fi destrămat, așa-numita "Acțiune Paralelă" întreprinsă de aristocrația austriacă a spiritului, pentru

Ediția princeps a *Omului fără însușiri*, volumul I - 1930, volumul II - 1932

depășește aprecierea strictă a valorii sale estetice - ea este de natură istorică. *Omul fără însușiri* este ultimul roman modern (firește, nu în sens cronologic), aici "criza" romanului cunoaște ultimele sale consecințe, iar poetica modernității își atinge propriile limite, găsindu-și un mitic sfîrșit. Nu întîmplător acest roman

sărbătorirea imperiului și a împăratului, fiind destinată unui scop care deja, pentru cititor, a încetat să existe.

Chiar și din aceste aspecte anecdotice se poate lesne înțelege că romanul lui Musil este, am putea spune, parafrazîndu-l pe Ortega y Gasset, "contrariul genului epic". Musil respinge *povestea*

și sfârșitul modernității

ca formă a afirmației autoritare și univoce (povestea-romanul nu poate fi întrerupt, contestat, scos din memorie), ca formă de legitimare de sine (ca și a povestitorului și a ascultătorului) și a lumii, ca distribuție neechivocă de rol (performator-auditor). Îi refuză romanului calitatea de a investi sens într-o lume proprie, de a stabili formal un acord de semnificație, valabil oricând și pentru orișicine. Se opune tendinței epicului către globalizare, uniformizare și acoperire semnificativă a lumii ca și propensiunii sale către un țel unic, precizat în natura genului. În *Omul fără însușiri* se anulează orice încercare de finalizare și de reificare a semnificației. Straniul romanului lui Robert Musil provine din marginalizarea narațiunii, din expulzarea osaturii romanești. Primele rînduri ale primului capitol cu titlul *Din care, în mod remarcabil, nu decurge nimic* rup romanul de toate obișnuințele lui și ne arată "cum se începe un roman în era științifică" (W. Rasch) - "Deasupra Atlanticului se găsea o

depresiune barometrică; evolua spre răsărit către o arie de presiune ridicată deasupra Rusiei și nu arăta încă tendința de a ocoli către nord. Izotermele și izotermele își făceau datoria. Temperatura aerului păstra raportul convenit cu mediile anuale ale temperaturii, cu temperatura lunii celei mai reci și celei mai calde precum și cu variațiile lunare aperiodice" etc. Aceasta cît privește timpul romanului. Locul unde ne aflăm nu are nici o identitate stabilă - nu trebuie acordată nici o importanță numelui orașului", "Asta ne distrage de la lucruri mai importante", și nici personajele, primele care își fac apariția în roman nu capătă una - "Să presupunem că s-ar fi numit Arnheim și Ermelinda Tuzzi, însă această presupunere nu corespunde adevărului, căci doamna Tuzzi se găsea în august în compania soțului ei la Bad Aussee și dr. Arnheim era încă la Constantinopol". Sîntem invitați să nu cedăm enigmei supărătoare a identității acestor ființe și să uităm cînd și unde au apărut - "Oamenii cu imaginație sînt confrunțați foarte adesea cu asemenea enigme pe străzi. Ele se rezolvă însă în chip remarcabil prin faptul că sînt date uitării, căci în cursul următorilor cincizeci de pași nu ne putem aminti unde anume i-am mai văzut pe acești doi oameni".

Or, ceea ce duce la eșuarea poveștii la Musil este tocmai conflictul între narațiune și erou. Narațiunea unitară, globalizatoare și semnificantă în natura ei respinge eroul, semenul livresc al omului modern: fragmentat, individualizat pînă la marginalizare din marea narațiune, fără acces la coerența de sine și la semnul global al faptelor sale curente și de conștiință. Iată ce spune Musil despre statutul său de povestitor în raport cu statutul personajului: "Eu povestesc. Acest eu nu este însă o persoană fictivă, ci romancierul. Un om avizat, amar, dezamăgit. Acest eu nu poate trăi (*erleben*) nimic și suportă (*erleiden*) toate lucrurile din care Achilles (primul nume al personajului principal, în forma definitivă: Ulrich) se eliberează și din cauza cărora, apoi, totuși sucombă. Povestit, parcă, de către un ultim supraviețuitor al catacombei, care a devenit înțelept, amar și resemnat". Naratorul și narațiunea nu-l mai traduc pe personaj, îi interzic reprezentarea, legătura dintre ei este cea a catacombei de sub un edificiu (cel al tradiției) prăbușit. Romanul răspunde negativ unei întrebări mult mai tîrziu a lui Michel Foucault: "e posibil, oare, în viitor, a gândi fără ruptură modul de a fi al omului și modul de a fi al limbajului?" Omogenitatea narațiunii se opune he-

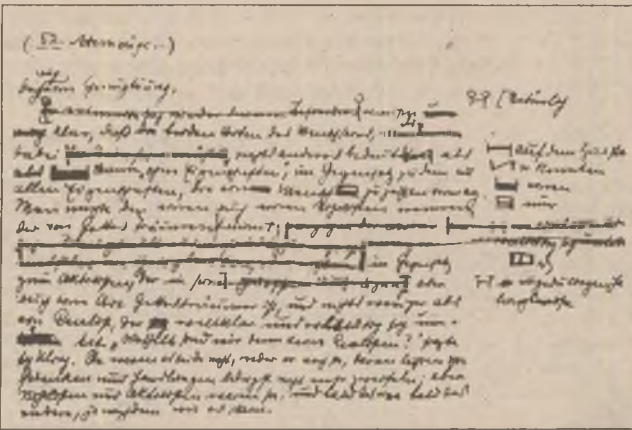
terogenității personajului. Ca urmare a dezarticulării moderne a formelor unitare de viață, asistăm în *Omul fără însușiri* la devaluarea individului, la pierderea de consistență a identității sale (eonizare, spune Musil): "lumea își pierde într-un fel de dogoare rece culorile și eul se pierde pînă la ultimul înveliș". Există totuși o șansă în descentrarea

structură descentrată, variabilă, plurală, eliberată de îngrădiri, norme, fundamente și valori. Ea este cea a "omului potențial" opus "omului ca transcriere, ca realitate și caracter". Principalele teme ale discursului lui Ulrich: fundamentele moralei, religiei, gândirii, limbajului. Ca și formarea de sine (*Bildung*) ca permanentă deconstrucție și distanță.

Capcanele romanului

DIN ACEST "tratată eșuat" care este *Omul fără însușiri*, pe alocuri adevărată prescriere a unei arii de idei care își va fundamenta mult mai tîrziu propriul discurs, nu puțini sînt comentatorii care extrag superficial cel mai îndepărtat de natura romanului. Penibile eșecuri se înregistrează în direcția aprecierii legăturii romanului cu pretinsul eveniment istoric, războiul, la care referă, ori cu locul său de desfășurare - "Explicația reală a înțimplării nu mă interesează, spune Musil. Memoria mea e proastă. Pe mine mă interesează ceea ce este tipic pentru spirit, vreau

să spun: fantomaticul evenimentului" ("Das Gespenstische des Geschehens"). Însă punctul de atracție al tuturor banalităților și frivolității unei critici de impostură îl reprezintă *În Împărăția Milenară*, respectiv înțînirea spirituală între Ulrich și sora sa Agathe, și conti-nuarea care se dă acestei înțîniri, din unele fragmente de roman, multe abandonate, altele nedefinite de Musil, văzîndu-se în relația dintre cei doi frați povestea unui incest. Iată cum se poate "rezuma" dintr-o asemenea perspectivă *Împărăția Milenară* pe scurt: "Despre ce este vorba? Despre păcătoasa iubire dintre doi gemeni. Agathe își părăsește soțul filistin, se mută la Ulrich, fratele și sora se îndrăgesc, se îndrăgostesc, pe o muchie periculoasă între starea de spirit, de suflet și de corp". Denis de Rougemont în *Les Mythes de l'Amour*, capitolul *Nouvelles Metamorphoses de Tristan* vede în fragmentul postum intitulat *Călătorie în paradis* ultimul mare text mistic cu pretext nebulos de erotică interzisă. Este experiența unei "iubiri sororale" alocatrice, "tandrețe fără scop și fără limite", "esența tandră, divină, acoperită de cenușă, dar de neatins a lumii" și ultima încercare de hermeneutică fericită, paradisiacă a eului și a lumii în care "ei nu erau nici frate, nici soră, nici bărbat, nici femeie, dorințele lor erau ca o ceață albă în care mocnește un foc". Or, acest limbaj descinde direct din Meister Eckart, din marea poezie mistică de revelare a transcendentului. De altfel, episodul acestei scăpări din lume al lui Ulrich și a Agathei nici nu aparține ezitantului și subțirei fir narativ al romanului, ci deselor meandre și incursiuni ale utopiei în roman. Romanul, adică narațiunea, se dizolvă în *Omul fără însușiri*, lucru observat aproape numai accidental, în alte două mari specii non-narative care sînt *Utopia* (specie descriptivă și prospectivă) și *Ironia* (principiu de constituire la Musil, metalimbaj care inaugurează și permanentizează distanța, garant al non-obiectualizării și mortificării lumii). Cele două discursuri nu se anulează (ar fi firesc ca Ironia să suspende Utopia) și nu se contrazic reciproc, ci mențin scriitura în singurul domeniu adecvat - al *Experimentului*. Doar această cooperare a Utopiei, ca păstrare în spațiul posibilului (Musil polemizează cu Platon, cu Leibniz și cu lumea aceasta, cea mai bună dintre lumile posibile) și a ironiei, ca distanță, fac posibilă rezolvarea "problemei, cum ajung eu să povestesc", căci aceasta este "afîț problema mea stilistică, cît și problema deviată a personajului meu principal".

Ultima pagină de manuscris la care Musil a lucrat în ziua morții

omului, ea stă în puțința de a recunoaște și a înconjura "pata oarbă" de alteritate a sa, de a descoperi limbile opace și misterioase, - a nebuniei (Clarisse), a primitivilor (Moosbrugger), a misticii (Ulrich și Agathe), de a reîntemeia eroarea, iluzia, utopia. Printre "valorile" heterogenității: acceptarea lumii ca pluralitate, deschidere din această "cea mai bună dintre toate lumile posibile", permisiunea utopică.

Omul și însușirile

ÎNTREBAREA cea mai importantă care se ridică pe marginea romanului lui Musil este ce reprezintă "omul fără însușiri" ("der Mann ohne Eigenschaften"). Acest concept materializat și discursivizat în persoana lui Ulrich, personajul principal al romanului, face parte dintr-o istorie și o tipologie a umanului descrisă de următoarea triadă: omul cu însușiri, însușirile fără om și în fine, această tentativă musiliană de transformare utopică a vieții private care este omul fără însușiri. Pe scurt, *omul cu însușiri* este omul rolurilor sociale, care simte că se află în posesia propriilor însușiri, private ca obiecte care pot fi achiziționate (însușite). El înregistrează o pierdere de personalitate și o reificare a procesului de personalizare și individualizare, o înghețare a mobilității launtrice. "Însușirile fără om" (trimiteră la Michel Foucault e inevitabilă) ilustrează un tip uman pentru care eul s-a desfoliat și s-a înstrăinat de sine în alteritatea reprezentată de contractul social și sfera comunicării - "Nu s-a remarcat oare că experiențele trăite s-au desprins de om?". Un asemenea portret al alienării moderne vine la Musil pe o filieră complicată, de la Hölderlin, comentat în roman de Arnheim: "în Germania nu mai există oameni, ci doar ocupații". Și, în fine, *omul fără însușiri* este tipul caracterizat prin prezervarea simțului posibilității și mentalitate experimentală. Dacă "însușirile" - de la "a însuși" (*aneignen*), a trece în posesie, a se înstăpini asupra unui lucru, a reifica - nasc pericolul înstrăinării de sine, a obiectualizării propriiei identități prin socializare totală, lipsa de însușiri eliberează omul de înstăpînirea falsă asupra propriului eu. Lecția de viață a lui Ulrich, personajul fără însușiri al romanului, este aceea de a încerca să trăiești la fel cum citești, adică afirmînd în permanentă diferența față de experiență, care să nu-i permită să ajungă proprietate personală, ca lucru, suspendîndu-i libertatea și alteritatea. Rezultatul ar fi o

Cronologie

ROBERT MUSIL s-a născut la 6 noiembrie 1880 la Klagenfurt în Austria ♦ Tatăl său, Alfred Musil este născut la Timișoara, ca fiu al unui medic militar al armatei imperiale ♦ Robert Musil urmează cursurile Academiei Tehnice Militare din Viena ♦ Întrerupe cariera militară ♦ Cursuri de construcții de mașini ale Universității Tehnice din Brno (Brno) ♦ 1901 - diploma de inginer ♦ Asistent la Universitatea Tehnică din Stuttgart ♦ 1903-1908 cursuri de filosofie, logică, psihologie experimentală la Universitatea Humboldt din Berlin ♦ 1906 apare romanul *Rătăcirile elevului Törless* ♦ 1908 - doctorat în filosofie, matematică și fizică cu o teză despre Ernst Mach ♦ Renunță la cariera universitară pentru profesiunea de scriitor ♦ 1911 - volumul de nuvele *Uniuni* ♦ 1914-1918 războiul pe frontul italian ♦ 1915 - tatăl lui Musil este înobilat. Titlul este ereditar (Robert Edler von Musil) ♦ 1911 - piesa *Exaltații* ♦ 1923 - farsa *Vinzenz și prietena bărbăților importanți* ♦ 1924 - *Trei femei* ♦ 1930 - primul volum al romanului *Omul fără însușiri* ♦ 1932 - prima parte a volumului al doilea subintitulată *În Împărăția Milenară (Criminalii)* a romanului *Omul fără însușiri* ♦ 1936 - *Postume din timpul vieții* ♦ 1938 - se stabilește în Elveția ♦ 1942, la 15 aprilie Robert Musil moare la Geneva după o dimineață de lucru.

Cu alte cuvinte doar în cooperarea celor două specii personajul devine suportabil pentru narațiune.

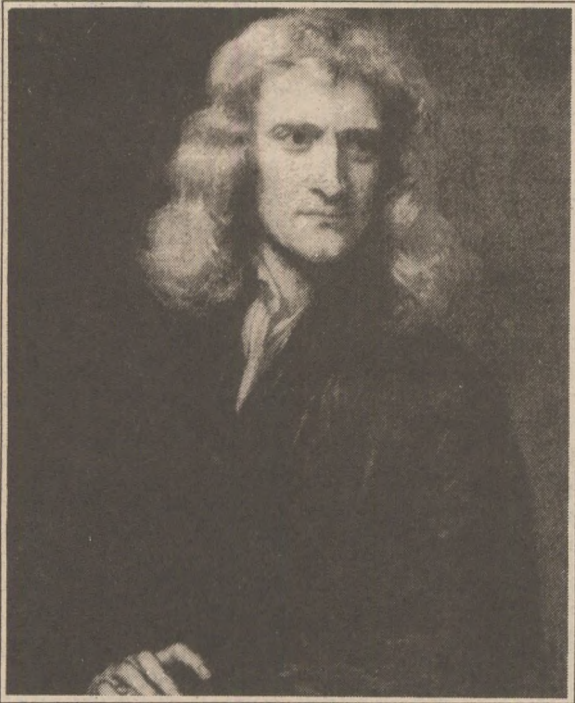
Și totuși povestea

TRAGEDIA omului modern se naște și la Musil, așa cum am arătat, din inadecvarea sa la narațiune, căci viața nu mai îmbracă frumoasa coerență epică, și se îndepărtează de sentimentul ordinii, de noțiunea valorii și de siguranța sensului. Marele epilog, de întrezărit, al romanului naște neliniștitoarea întrebare despre întoarcerea lui Ulrich la ordinea epică sau pierderea sa fatală de aceasta. Utopia și principiul ironiei mijlocesc această apropiere, fără însă a o preciza. O schiță de "cuvînt înainte" la *Omul fără însușiri* (așa-numitul Vorwort IV) ne poate lăsa să bănuim că Robert Musil și-ar fi adus personajul (și romanul) în apropierea acelei stări de grație a unei line și de o nespusă coerență hermeneutică de sine, inspirată de transcendent. Pentru Musil, cităm din ceea ce ar fi trebuit să fie introducerea la roman, "literatura oferă imagini ale sensului. Ea este investire cu sens. Ea este o semnificare a vieții". A face să fie plin de sens (sinnvoll) înseamnă a da sentimentul ordinii și a da viață interioară. Literatura e "înruștată cu religiosul". Ulrich s-ar fi găsit poate, altfel decît K. din *Procesul* lui Kafka, în cele din urmă, în fața Legii ca în fața unei fante de lumină care scaldă lumea în Cuvînt, în Temei și în Sens. Musil a îndepărtat cît mai mult de sine acest epilog. La sfîrșitul modernității, cu profundul ei raționalism sceptic, în plină tragedie a alienării omului ca și în plină catastrofă istorică, el nu era posibil.

Romanița Constantinescu

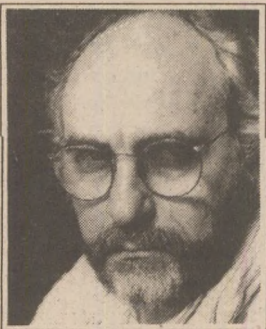
Newton fără măr

● Anecdota cu mărul căruia i se datorează descoperirea gravitației universale este total falsă. Ideea n-a fost o intuiție a lui Newton, ci e rodul a 20 de ani de cercetări minuțioase. Se păstrează mărturie în care, întrebând cum a descoperit forța de gravitație, savantul răs-

punde: "Gândindu-mă în continuu la ea". În monumntala și pasionanta biografie *Newton. 1642-1727*, Richard Westfall accentuează rolul răbdării și al rigurii în opera geniului obstinat. În imagine, Newton la 46 de ani, portret de Sir Godfrey Kneller.

Un cineast mexican

● Deși filmografia sa e destul de bogată, cineastul mexican Arturo Ripstein (în imagine) a

ajuns abia de curînd la recunoaștere internațională, după ce filmele *Început și sfîrșit*, *Regina nopții* și *Femeia din port* au fost difuzate în Europa. Privirea realistă a lui Ripstein asupra mediilor și structurilor sociale, gustul pentru melodramă - gen predilect al cinematografului mexican, - dar și o bună cultură cinematografică literară și muzicală fac ca filmele sale să aibă succes de casă.

Casetă

● Casa de discuri Erato a publicat o casetă de 6 CD-uri reunind înregistrările unui celebru bariton din anii '50, Camille Maurane; în grupajul alcătuit din melodii pe versuri de Musset, figurează și "La rideau de ma voisine" de Alfred Alessandrescu.

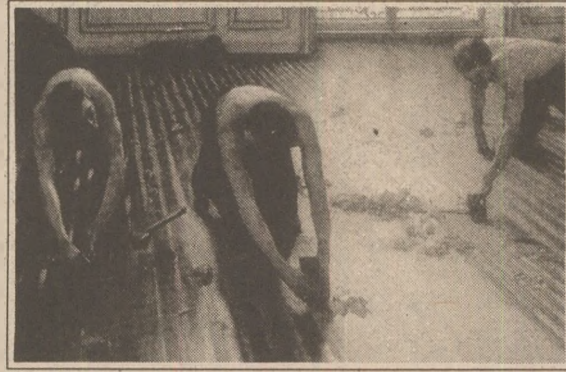
Un roman fermecător

● Cu *Femeia care străbate munții*, apărut de curînd în traducere din japoneză la Ed. Albin Michel, Yuko Tsumura, fiica scriitorului Osamu Dazai, a cucerit admirația criticilor francezi. Romanul unei femei care visează o altă existență decît cea citadină, mizeră, a părinților ei, și care se decide, în ciuda opozițiilor și greutăților, să aibă un copil numai al ei,

cu care să plece în munți, - cartea e alcătuită din tușe precise ale cotidianului, puse pe un fond ceșos, cîteodată straniu, plin de poezie. Aproape fără acțiune, romanul suprapune marea frescă și miniatura, modernismul și tradiția, monologul interior și descriția personajelor, într-o scriitură originală și de mare efect literar.

Gustave Caillebotte

●Galeriile Institutului de artă din Chicago și-au oferit simezele, pînă la 28 mai, pentru 117 lucrări ale "impresionistului urban" cum a fost considerat pictorul francez Gustave Caillebotte, căruia de curînd Grand Palais din Paris îi consacrase o amplă retrospectivă. În imagine - *Rașchetatorii* de Gustave Caillebotte.

Cortázar - Opere complete

● Editura Alfaguara din Mexic a încheiat publicarea operelor complete ale lui Julio Cortázar începută în 1990 și care cuprinde douăzeci de titluri, inclusiv ultimul său roman, inedit, *Jurnalul lui Andrés Faba*. Acesta făcea parte, împreună cu *Examenul* și *Distracție* dintr-un grup de lucrări pe care Cortázar le dorea publicate postum, din motive politice.

Bostonienii

● Bostonul cu lumea lui a fost evocat, la sfîrșitul secolului 19 și începutul secolului 20 de mulți romancieri americani, între care Henry James, William Howells și, apoi, Upton Sinclair... Moștenitoarea acestui interes amestecat cu repulsiune pentru o societate sfișiată între vechi convenții și noi valori este tînăra prozatoare Susan Minot (în imagine) care descrie în romanele *Tîncii* și

Viața secretă a Lilianei Eliot microcosmosul bostonian în a doua jumătate a secolului nostru.

În spatele cortinei de fier

● Recent, postul de televiziune BBC 2 a transmis serialul *Mesageri din Moscova*. În urma colapsului suferit de comunism, Daniel Wolf a produs patru documentare care redau istoria Războiului Rece, așa cum a fost văzută ea din punctul de vedere sovietic, pornind de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial și sfîrșind cu peretroika lui Mihail Gorbaciov.

Auster dar fascinant

● O personalitate de mare notorietate, dar și foarte controversată, din componistica actuală este Horațiu Rădulescu ale cărui inovații de limbaj au dat un impuls considerabil noilor orientări din muzica de avangardă a ultimului deceniu. "Inner Time II" op.42 în versiune pentru 7 clarinete este, așa cum reiese din cronica CD-ului editat de "Montaine Avidis" "o operă austeră dar fascinantă... oferind un excurs în miezul sunetului". Despre cel de al VI-lea cvartet, intitulat "Practicing Eternity", Costin Cazaban scrie în "Le Monde de la musique": "Este o partitură severă de o extremă coerență. Concretul sonor este mereu depășit, integrat într-o strategie captivantă. Aparența pointilistă relevă în fapt o gândire melodică foarte originală: timbrul devine voce, cîntul este fărâmițat, oarecum ocultat".

Trilogia lui Block

● Trilogia lirică a lui Aleksandr Aleksandrovič Block (1880-1921), compusă din volumele *Frumoasa doamnă*, *Necunoscuta* și *Lume cumplită* scrise între 1898 și 1916 a apărut în sfîrșit în versiunea originală la editura petersburgheză "Severo-Zapad". Triplicul nu fusese publicat integral decît o dată, în 1916, după aceea poemele fiind diseminate în ediții de "versuri alese" (de cenzură).

In memoriam

Profesorul Pasquale Buonincontro

AM AȘTEPTAT de multă vreme ca unul dintre româniștii italieni - sau vreun Român din Italia - să ia act în scris, într-o revistă de cultură, de trista dispariție a bunului nostru coleg și, mai ales, prieten al României, profesorul *Pasquale (Lino) Buonincontro*. Nici unul nu a semnalat dureroasa pierdere.

Dar poate că era de datoria noastră, a Românilor, să anunțăm că am pierdut pe cineva care ne înțelegea și ne iubea. Pasquale Buonincontro, profesor-asociat la Institutul Oriental din Napoli a studiat și a predat literatura română *patruzeci de ani*, din 1954 pînă cînd s-a stins, în noiembrie 1994. Fusese elevul unui profesor entuziast și constructiv, un Român în exil, Th.Onciulescu (ne mai amintim de el?) - de la care a învățat și limba și cultura și istoria Românilor, de la care, în plus, a învățat să cunoască și să prețuiască România.

A trecut prin toate treptele universitare: a intrat ca asistent, în 1954, devenind, începînd din 1971, profesor-*incaricato* și, din 1982, profesor-asociat. A ținut lecții și seminarii interesante: aprecia mai ales, poezia lui Tudor Arghezi precum și teatrul lui Mihail Sebastian și al lui Marin Sorescu. Dar, în special, îi datorăm două volume importante: unul de

istorie diplomatică, *L'Unione dei Principati danubiani nei documenti napoletani (1856-1859)* (Napoli, 1972) și, altul, mai de curînd, minuțioasa bibliografie *La presenza della Romania in Italia nel secolo XX* (Napoli, 1988). L-a interesat, de asemenea, descoperirea Românilor și a problemelor lor de către geografi, istorici, oameni politici și diplomați ai Italiei (*Storiografi e geografi italiani del '600 sui Principati Romeni*, în *Il Veltro*, XIII, 1969; *Echi della rivolta agraria romana del 1907 nella stampa romana in Annali del Istituto Orientale di Napoli - SR XX*, 1978; *Mihai Eminescu: fra poesie politica*, în aceleași *Annali* ale Institutului de la Napoli, XXXII, fasc.2, 1990 etc. L-a surprins boala și moartea lucrînd la studiul *De Gubernatis e i Romeni*, aflat, acum, sub tipar. A scris nu mult, dar a atacat probleme fundamentale ale culturii și spiritualității noastre. *La presenza di Dio nella poesia di Tudor Arghezi*, în *Acta Philologica* ale Societății *Academica Dacoromana* (t.III, Roma 1964) era o dovadă că, luînd contact cu intelectualii noștri din exilul italian (Mircea Popescu, Alexandrina Mititelu, Th. Onciulescu, P. Iroaie, C. Caragăț și alții pe care, noi, în România de azi, i-am uitat) a știut să-și construiască o imagine a sufletului românesc chiar și în anii grei ai dictaturii comuniste.

Pasquale Buonincontro era foarte apropiat de România noastră, dar, după o călătorie în România post-revoluționară, prin 1991, invitat la cursurile de vară de la Sinaia, nu ușoare i-au fost deziluziile... Le-a împărtășit, după aceea, tuturor: în libertate, România își regăsește cu greu drumul spre democrație. Soarta României îl preocupa.

Pasquale Buonincontro a fost un om generos, sincer, drept și, mai ales, un om cu adevărat *bun*. Cum puțini universitari sînt! El a avut elevi - care, la rîndu-le sînt profesori, și a insuflat tuturor entuziasmul său de cercetător modest, dar *profund* al limbii și al literaturii române.

Dacă, în Italia, nu-i prea mult loc pentru amintirea celor ce au studiat cu pasiune limba și literatura română, dacă, în cimitirele din Palermo, Firenze, Roma, Chieti, Torino, Napoli și Padova, se pot întîlni, pe cruci pierdute, numele lor (românești și italienești) - cultura românească din țara noastră nu are, însă, dreptul de a uita contribuția lor.

Pasquale Buonincontro își înscrie, de acum înainte, numele printre cei ce binemerită recunoștința României.

Alexandru Niculescu

Cel mai bun

● Născut în Bruges, în 1929, Hugo Claus a debutat ca pictor în grupul Cobra, înainte de a opta definitiv pentru literatură. Poet, dramaturg și romancier, el e considerat încă din anii '50 cel mai bun scriitor de limbă flamandă din Belgia. Este de asemenea regizor de teatru și film. Cele 24 de cărți ale sale au fost traduse și în franceză. Cîteva titluri: *Vînătoarea de rațe* (1953), *Poeme* (1965), *Uimirea* (1977), *Durerea belgienilor* (1985), *Spada* (1989), *Teatru com-*

plet (1993). Ultimul său roman tradus în Franța, *Gilles și noaptea*, a fost scris în 1989, și are ca erou pe Gilles de Rais, tovarășul de arme al Ioanei D'Arc, personaj monstruos ce a inspirat mulți romancieri, între care și pe Michel Tournier în *Gilles et Jeanne*, apărut în 1983.

Egalul lui Balzac

● Încă de acum un sfert de secol, Jean Cassou regreta că Benito Pérez Galdós (1843-1920) nu ocupă în istoria literaturii universale locul ce i se

cuvine, alături de Balzac, Flaubert, Dickens, Tolstoi sau Dostoievski, al căror egal este. Opera sa gigantică, populată cu mii de personaje făcînd concurență stării civile, (70 de romane, între care capodopere precum *Fortunata și Jacinta*, *Dona Perfecta*, *Misericordia*), înnoirea stilului, după 1880, sub influență naturalistă, piesele de teatru cu tentă politică - fac din el cel mai important autor spaniol de la sfîrșitul secolului 19 și începutul lui 20. Abia acum valoarea lui s-a impus în toată lumea, definitiv.

Caietele lui Nijinski

● În 1919 prodigiosul balerin și coregraf Vas-

lav Nijinski era deja atins de boala ce-l va duce la pierderea minților. Patru caiete pline de notații din această perioadă, dintre care primele trei au apărut în versiune integrală la Actes Sud, sînt emoționante pentru cei interesați de steua Baletelor ruse. Pornind de la Sfințul evanghelist Ioan, care spunea că Dumnezeu e iubire, Nijinski scrie: "Eu sînt Dumnezeu. Eu sînt iubire. Iubesc întreaga lume."

La Nisa

● După montarea lui *Attila*, Opera din Nisa continuă seria creațiilor verdiene de tinerețe, foarte rare cîntate, cu *I due Foscari*, operă inspirată de piesa lui Byron. Rolul principal feminin e interpretat de Nelly Miñicioiu.

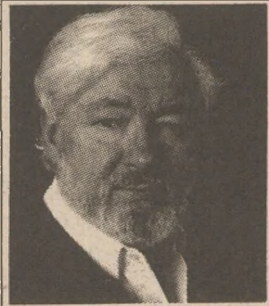
Opera întreruptă

● Americanul John Boswell, născut la Boston în 1947 și mort prematur la 24.XII.1994, a fost unul dintre cei mai originali istorici din mediul universitar american. Prima sa carte, apărută în 1980, avea titlul *Crestinism, toleranță socială și homosexualitate*, cea de a doua se ocupa de *Copiii abandonați din Antichi-*

tate pînă la Renaștere, iar cea de a treia, *Uniunile între același sex în Europa premodernă* (Villard Books, 1994), este o lucrare de imensă erudiție (autorul știa 12 limbi între care latină, slavonă, elină, arabă...). Sub titluri mai puțin șocante, cartea a fost tipărită și în Anglia și Franța (Ed. Harpers & Collins și Fayard).

Suspense în sutană

● Biserica catolică, cea mai veche internațională din lume, e un subiect fascinant pentru romancieri. În *Enigma Vaticanului* (Fayard), doi cercetători și doi prelați descoperă la Vatican un manuscris dispărut multă vreme, *Viața lui Silvestru* și, cercetîndu-l, își dau seama că e un apocrif înțesat cu fantezii teologice. Anchetînd scopul acestui fals, ei descoperă un complot împotriva papei Ioan Paul II. Autorul romanului, Frédéric Tristan (în imagine) alternează povestirea anchetei cu transcrierea manuscrisului, într-un roman erudit ce se citește ca un polițist.

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00

TALK-SHOW-uri LIVE

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

637.37.90; 637.56.45

Luni: Portrete din gulagul românesc -

Irina Corbu

Marti: Câinele de pază - Cornel Nistorescu

Miercuri: Punct și virgulă - Carmen Bendovski

Joi: Fiți întreprinzători - Bogdan Teodoriu

Vineri: Taxiul de noapte - N.C. Munteanu

Despre călăi și victime

NOUL FILM al lui Roman Polanski, *Fata și Moartea*, interpretat de Sigourney Weaver (Paulina Escobar), Ben Kingsley (doctorul Roberto Miranda) și Stuart Wilson (Gerardo Escobar), e o adaptare a piesei omonime a lui Ariel Dorfman, piesă jucată cu succes în multe țări (și la noi s-au certat teatrele pentru ea), datorită subiectului foarte actual. Care este, simplificînd, trama? Arestată și torturată în timpul dictaturii, Paulina nu l-a denunțat pe cel vînat de militari, avocatul Gerardo Escobar, devenit mai tîrziu soțul ei și șeful unei comisii guvernamentale de anchetă asupra crimelor comise în regimul trecut. Fizic și psihic distrusă de ceea ce a îndurat (nu mai poate avea copii și trăiește în izolare și teroare), Paulina crede că recunoaște, într-o seară, în necunoscutul pe care soțul ei l-a întîlnit întîmplător și l-a invitat la cină, pe doctorul pervers care a participat la ședințele de tortură și a violat-o în sunetele unei înregistrări cu patruor-ul lui Schubert. Întregul film este confruntarea pe parcursul unei nopți a acestor trei personaje cu ambiguitatea, cruzimea, absurdul, tensiunea și jocul ritmurilor caracteristice lui Polanski. El a situat acțiunea undeva în America Latină, în anii '90, dîndu-i un sens mai larg de reflexie asupra culpabilității obiective și subiective, asupra relațiilor dintre călău și victimă și asupra transformării potențiale a victimei în călău.

Roman Polanski pe platoul de filmare, la *Fata și Moartea*

Revista "Positif" de luna trecută acordă un spațiu larg acestui film și autorului său. Reproducem cîteva frînturi semnificative din ampla convorbire pe care Laurent Vachaud a avut-o cu Roman Polanski:

- *Fata și Moartea e un titlu pe care l-ar putea purta multe dintre filmele dvs. Mă gîndesc la Repulsie, Rosemary's Baby, la Chinatown și, desigur, la Tess.*

- Da, numai că n-aș fi folosit niciodată acest titlu, dacă patruor-ul lui Schubert n-ar fi jucat un rol dramatic în scenariu. Îi trebuia o justificare.

- *Fata și Moartea e adaptarea unei piese de teatru de Ariel Dorfman. Dvs. sînteți și cineast și regizor de teatru. Ce v-a determinat să faceți tocmai acum un film după o piesă, cum n-ați făcut cu Amadeus, pe care ați montat-o pe scenă cu ani în urmă?*

- Aș fi vrut mult să fac filmul după *Amadeus*, dar drepturile erau deja luate de producătorul Saul Zaentz, care avea contract cu Milos Forman. Mi-ar fi plăcut să fac eu filmul și cred că ar fi ieșit mai bun. La *Fata și Moartea* m-a atras personajul Paulina. Îmi place să am o protagonistă în filmele mele. În general, îmi plac personajele de femeii-victime. Aici ea nu mai e victimă, a fost, acum se răzbună. Mai multe aspecte ale acestei istorii m-au atras, în spe-

naje, fiecare cu versiunea lui. *Fata și Moartea* a reprezentat o provocare pentru mine: nu sînt decît trei personaje, un singur decor și o acțiune foarte strînsă. Asta m-a incitat, m-am plictisit mai puțin făcînd un film de felul ăsta.

- *Filmul are o structură specială. Debutază cu Paulina și soțul ei într-o sală de concert, ascultînd Fata și Moartea de Schubert. Paulinei îi e vizibil rău, și începe flash-back-ul asupra întîmplării cu doctorul. La sfîrșit de tot, după confesiunea doctorului, se revine asupra soților Escobar, în sala de concert, pentru a descoperi că doctorul Miranda se află și el acolo, cu familia lui, așezat nu departe de cei doi. Dvs. ați dat această structură subiectului?*

- Sigur. Piesa se termina cu un truc teatral: o oglindă mare cobora în fața publicului și spectatorii care se reflectau vedeau că printre ei se află trei scaune goale, pe care veneau să se așeze Paulina, soțul ei și doctorul Miranda. Dorfman voia să sugereze că aceste personaje vor fi obligate să se întîlnească pe viitor în viața de fiecare zi. Acest contact fiind inevitabil, piesa vorbește deci despre reconciliere în țările unde, după căderea unei dictaturi, victimele se pot intersecta cu torționarii lor pe stradă.

- *Care sînt, acum, proiectele dvs.?*

- Mă aflu în perioada ciudată dintre două filme. Mi-e greu, cu toate că am mai multe proiecte, între care o adaptare după *Maestrul și Margareta* de Bulgakov, una după *Mizerabilii*, o

parodie după *Cenușăreasa*... Mi-ar plăcea, de asemenea, să fac din nou un film în Polonia.

Ben Kingsley și Sigourney Weaver în *Fata și Moartea*

cial problema relativității adevărului. Totdeauna mi-au plăcut filme ca *Rashomon* sau *Cetățeanul Kane*, care prezintă mai multe puncte de vedere. M-ar interesa încă să fac un film conceput în acest fel, o întîmplare povestită de mai multe perso-

Adaptare de
Adriana Bittel

Revista revistelor

Un memento

Una dintre cele mai ciudate reviste care apar în România e *INTERMEDIA*, publicație interdisciplinară care apare la Arad și al cărei editorial apare sub forma

de careu de cuvinte încrucișate. De un avangardism care ar fi iritant dacă n-ar fi susținut de inteligența celor care o construiesc, *Intermedia* e un bec care se aprinde din când în când, somnându-și cititorii să iasă din inerție și reamintindu-le că jocul poate fi și o treabă pentru persoanele mature. ● În numărul din aprilie al revistei *TIMPUL*, Liviu Antonesei se ocupă în editorial despre candidatura la președinție a lui Paul Goma: Textul e de o căldură neobișnuită dacă ținem seamă de spiritul critic mereu la pîndă al poetului. Liviu Antonesei îi taxează cu supărare pe cei care și-au permis să-i reproșeze lui Paul Goma că n-a venit în România după '90. După părerea lui Liviu Antonesei, Paul Goma poate lipsi acum din țară din pricină că atunci când el a fost prezent, ca dizident, în România, nu i s-a alăturat nimeni. De fapt lucrurile nu stau chiar așa, au fost persoane care au încercat să i se alăture lui Paul Goma atunci, iar după '90, prozatorului i-au fost adresate câteva invitații să vină în țară. Mefient, autorul lui *Ostinato* se mulțumește să-și trimită în țară articolele. Asta nu înseamnă însă că programul său de candidat la președinție nu merită să fie luat în seamă. Deși e foarte ciudat că acest program pornește de la un zvon din țară, iar singurul om din țară care a luat în serios această eventuală candidatură, salutînd-o, a fost apoi tratat drept un soi de provocator care urmărește să-l discrediteze pe Paul Goma. ● Semnalăm deocamdată apariția primelor două numere din '95 (în același

volum) al revistei *STEUA*. Cum revista e mult prea cuprinzătoare în cele 80 de pagini ale sale, ne propunem să revenim pe îndelete asupra ei. ● În 22 mijlocul revistei e consacrat Regelui Mihai I prin intermediul unui articol tradus din revista britanică *THE SUNDAY TELEGRAPH*. Dincolo de conotațiile sale politice, articolul reamintește că Regele Mihai e singurul șef de stat din timpul celui de-al doilea război mondial rămas în viață. Articolul e un frumos *memento* al rolului pe care Regele Mihai l-a îndeplinit în timpul războiului, rol grație căruia Regele ar trebui considerat "cel mai distins supraviețuitor dintre toți aliații noștri." Cum presa independentă a anunțat că Regele Mihai va fi primit în Marea Britanie cu onoruri deosebite e regretabil că în propria sa țară, Mihai I e șicanat aidoma unui prezumtiv dușman al țării. În mod normal, Regele ar trebui să se poată întoarce în România fără să i se pună piedici și în calitate cel puțin de cetățean de onoare al țării, dacă nu în calitate sa adevărată, aceea de Rege al României. La precedentă sa vizită în România, Regele nu și-a îngăduit nici o acțiune politică prin care să pună în dificultate autoritățile actuale. Așa încît toate așa-zisele rațiuni de stat prin care e motivat refuzul îndrîjit de a i se acorda dreptul normal de a se întoarce în propria sa țară maschează un complex de inferioritate și de ilegitimitate. Un complex de care nu Regele e de vină.

"Nu te poți dezrădăcina..."

Preocuparea revistei *APOSTROF* pentru cunoașterea și înțelegerea generației '27 nu cade niciodată în hagiografie sau exaltări diletante, modul predilect de abordare fiind cercetarea critică, făcută cu talent, competență și obiectivitate. Documentele inedite publicate - scrisori, măturii, fotografii etc. - aduc amănunte biografice, psihologice, de atmosferă, indispensabile, după aproape șapte decenii, configurării tabloului de epocă. Toate frînturile sînt importante în acest puzzle complex și complicat. În nr. 3 - 4, "cercetarea critică" aparține Martei Petreu, care analizează fără prejudecăți eseurile lui Mircea Vulcănescu *Două tipuri de*

Umor involuntar

"Casa Poporului [...] este și va rămâne peste veacuri o creație arhitectonică fără egal, singulară a geniului românesc."

I.C. în *Tribuna socialistă*, martie 1995

"În fine, Regele ajunge și în dreapta mea. Ne strângem mâinile cu putere. E înalt cât mine, circa 1,85 m".

Corneliu Vadim Tudor în *România mare* din 5 mai 1995

"Practic, Cioran îl repetă pe Ecleziașt. [...] din care acea frivolitate destinată să scandalizeze".

Constantin Pavel în *Adevărul literar și artistic* din 30 aprilie 1995

filosofie medievală. *Schița unui conflict de ordin problematic* - 1942 ("Lucrarea, scrisă nuanțat și elegant, este de o limpezime maximă, dovedind, după cum observă Noica, un «spirit scolastic bun», riguros. Altfel doar că este lipsită de originalitate. Ideile și argumentările vehiculate de Vulcănescu nu-i aparțin acestuia, ci celui mai bun medievist occidental, și anume lui Etienne Gilson") și *Dimensiunea românească a existenței* - 1943 ("În spațiul cultural românesc, în care obsesia definirii specificului național a generat numeroase lucrări de filosofie a culturii [...] *Dimensiunea...* ocupă un loc median: ea este o replică senină și descriptivă, dar perfect articulată, la încrîncenarea imperativă din *Schimbarea la față a României* a lui Cioran și, la rîndul ei, devine «lecția», recunoscută ca atare, ce a declanșat ampla operă asupra «românescului» a lui Noica") ● Paginile de memorialistică și epistolar dedicate "generației '27" cuprind amintiri ale lui Nicolae Tatu despre o "primblare la munți", în '36, în compania lui Cioran, precum și patru scrisori trimise din Germania în 1933 - 34 de către Cioran fostului său coleg de liceu. Scrie tînărul Cioran: "M-am convins de ceea ce nu credeam să mă conving vreodată: că nu te poți dezrădăcina dintr-o țară. Este posibil să-ți găsești un sens efectiv într-o țară streină. Tuțea studiază serios la Berlin și se pregătește cu iluzii inadmisibile la o reformă democratică a țării. Nu știu, dragă Tatule, ce mai crezi și ce nu mai crezi. Din parte-mi, numai un regim de dictatură mă mai poate încălzi. Oamenii nu merită libertatea. Și mă gîndesc cu melancolie că oameni ca tine și ca alții se cheltuiesc inutil în apologia unei democrații care în România nu vîd la ce ar mai putea duce". Cît despre perspectivele personale, mărturisește: "Streinătatea are un efect prost asupra oamenilor, îi moleșește și îi face incapabili de a se mai gîndi la eventualitatea unei cariere. La mine al doilea element s-a realizat integral. Nu știu de ce să mă apuc cînd voi veni în țară, fiindcă nu-mi place nici o carieră." Neobositul Arșavir Aterian, supraviețuitor al generației, își evocă doi buni prieteni din junețe - Eugen Ionescu și Petru Comarnescu. Pentru cine a citit *Jurnalul unui pseudo-filosof* precum și *Jurnalul lui Comarnescu*, lucrurile nu sunt noi, dar concentrate așa, în paginile "Apostrofului", ele pulsează mai viu. Iată o tușă neașteptată la portretul foarte tînărului Eugen Ionescu: "Eugen Ionescu era pe atunci (1929-1934) un neostoit îndrăgostit, deși prea deștept ca să facă un complex de inferioritate din asta. Sentimental la culme, despîcînd firul de dragoste în 4, 8 și așa mai departe, întorcînd pe față și pe dos fiecare vorbă, interpretînd cu subtilități proustiene fiecare gest, fiecă schimă, fiecă surâs al iubitei, Eugen îmi împărțea tot. Jurnalul lui de atunci - din care îmi citea uneori - era înțesat de mirolăiturile lui sentimentale. Omul acesta lucid, caustic, corosiv cu alții, era uneori leșinat de dulceag în sentimentele lui amoroase până a fi melodramatic, el care detesta melodrama ca pe un gen vulgar, bun pentru emoționarea norodului neșlefuit". ● Al doilea centru de interes al revistei este, ca întotdeauna *Dosarul lui Ion Vartic*, plin de data aceasta cu alte file despre și de I. D. Sîrbu, la a cărui carieră postumă "Apos-

troful" a contribuit (cunoaștem persoane care și-au cumpărat cărțile lui I.D. Sîrbu după ce l-au "cunoscut" în revista clujeană). Acum sînt publicate amintirile amuzante ale unei doamne, Elisabeta Pop, secretar literar la Teatrul din Oradea, care s-a împrietenit cu "Gary" la celebrele *reciclări* din anii '70, precum și scrisorile adresate dînzei de scriitor. Dosarul conține și un fragment din romanul *Lupul și Catedrala* de I.D. Sîrbu. O altă pagină de menționat este aceea în care se reproduce din "La Stampa" interviul acordat lui Marco Cugno de către Norman Manea, cu ocazia apariției, la Feltrinelli, al celui de al doilea volum al său tradus în Italia - *Un paradiso forzato*. Volumul conține patru nuvele, dintre care doar una, *Biografia-robot* a fost scrisă în România, celelalte - *Interogatoriul*, *O fereastră spre clasa muncitoare* și *Impermeabilul* aparținînd perioadei exilului. Aflăm din acest interviu că Norman Manea - poate cel mai cunoscut, la ora asta, prozator român contemporan în Occident, n-a renunțat la limba sa maternă, deși: «Nu este ușor să trăiești în românește, la New York, să continui, adică să scrii literatură română la New York. Imersia în scris, acea "zidire" a eului într-un protector și absorbant proiect mental, însemna, în condițiile știute, de "acasă", că bucuria, chinul, necunoscutul frumuseții la care aspiri ar putea deveni reală, mai reală decît "realitatea" falsă și inconsistentă din jur. Asta pentru că în clipa cînd izbuteai o frază bună, deveneai invincibil. Măcar pentru o clipă, invulnerabil, conferind sens pustiu și fiind mai puternic decît pustiu. O frază românească reușită, azi, la New York, nu mai înseamnă același lucru... Și totuși, voi scrie în românește pînă la sfîrșit, asta nu se mai poate schimba. La New York, limba în care scriu înseamnă România. Țara, însă se tot depărtează. Devine, tot mai mult, "țara îndepărtată..."»

Cronicar

SPORT

Mafioții B-ului

IA TE UITĂ ce fac drăguții noștri de fotbaliști din Divizia A - vînd meciuri. Ba unii dintre ei sînt afit de proști că se și lasă prinși. Iar printre aștia s-a nimerit și un ziarist. Bineînțeles că știe toată lumea că în fotbalul din țara noastră și în fotbal în general, circula afiția bani negri, încît acest sport e în curs de bantustanizare. După părerea mea, exagerat de mulți. La ce fotbal se joacă la noi în B (că tot B a rămas, chiar dacă-i zice A), la ce spectacole suplimentare vede cetățeanul din tribune, mai curînd ar trebui ca fotbaliștii să-i plătească pe spectatori, nu viceversa. Fericită țară mai avem! În timp ce profesorii de-abia își tîrăsc nevoile de la un salariu la altul, unui fotbalist i se oferă 5 milioane de lei ca să joace prost. Iar cel care vrea să aranjeze afacerea nici măcar talent de șnapan n-are!

În Divizia Națională se vorbește fără șfială despre meciuri aranjate, iar cei care o fac sînt antrenori, conducători de cluburi, adică oameni în toate mințile și care-și dau seama ce importanță au declarațiile lor.

Procuratura din Iași, ca să dovedească pesemne vorba cronicarului cu nașterile la Moldova, a rupt pisica unui aranjament și-acum îi cercetează pe doi dintre mafioții B-ului. Din păcate, unul dintre ei e ziarist. Și am informații sigure că nu e singurul.

Dacă procurorul care se ocupă de cazul din Iași va trage cu nădejde de fir, mare minune să nu se desire trei sferturi din ochiurile diviziei A și să ne trezim că sînt desființate echipe întregi, cum se întîmplă în alte țări unde justiția nu știe de glumă. După mine, paguba ar fi minimă. Ar începe băieții să se mai uite și după minge nu numai după zerourile din cifra de salarizare.

Tușier

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

24 pag. - 500 lei